

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**EVLİ VE BOŞANMIŞ BİREYLERİN YAŞAM
KALİTELERİ, KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK
SAYGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ALİYE NURSEDA GÜLER

İSTANBUL, 2019

T.C.

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EVLİ VE BOŞANMIŞ BİREYLERİN YAŞAM
KALİTELERİ, KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK
SAYGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

ALİYE NURSEDA GÜLER

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. İSHAK AYDEMİR

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: Evli ve Boşanmış Bireylerin Yaşam Kaliteleri, Kaygı Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması

Öğrencinin Adı Soyadı: Aliye Nurseda Güler

Tez Savunma Tarihi: 15.01.2019

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Hasan Kerem ALPTEKİN
Enstitü Müdürü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İshak AYDEMİR

Üye
Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR DUYAN

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin ÖZDEMİR

İmzalar

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez sürecim boyunca desteğini ve yardımını esirgemeyen sevgili tez danışmanım Doç. Dr. İshak Aydemir'e,

Bu süreçte yaşadığım gerginlikleri her zaman tolere eden ve beni her zaman destekleyen canım annem ve babama,

Hayatım boyunca "iyi ki benim kardeşimsin" dediğim, beni her zaman destekleyen, gerginliklerimi tolere eden, bu süreçte de yine bana çok yardımcı olan canım kardeşim Bilge'ye,

Bu süreç boyunca her gün sabah benim ona, akşam onun bana seans yaptığı, canım kader ortağım Müge'ye,

Hayatımın her anında yanımda olan, bu süreçte de yine desteğini hiç esirgemeyen canım dostum Gamze'ye,

Veri toplama sürecimde benden çok çalışan ve her zaman beni motive eden Mustafa'ya,

Teknik destek Altuğ'a,

Desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım arkadaşlarım ve sevgili aileme,

Veri toplama sürecime katkı sağlayan ve anketimi paylaşan herkese,

Son olarak araştırmaya katılan ve destek olan değerli katılımcılara sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

EVLİ VE BOŞANMIŞ BİREYLERİN YAŞAM KALİTELERİ, KAYGI DÜZEYLERİ VE BENLİK SAYGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Aliye Nurseda Güler

Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. İshak Aydemir

Ocak 2019, 107

Bu araştırmanın amacı, evli ve boşanmış bireylerin yaşam kaliteleri, kaygı düzeyleri ve benlik saygılarını karşılaştırmaktır. İlişkisel tarama yöntemiyle yapılan araştırmaya 100 evli kadın, 58 evli erkek, 72 boşanmış kadın ve 42 boşanmış erkek katılmıştır.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyo-Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada ölçme aracı olarak Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WHOQOL-BREF), Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde parametrik (t-test, korelasyon) test ölçümleri yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Yaşam kalitesi medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında evli bireyler lehine anlamlı bir fark saptanmıştır. Durumluk ve sürekli kaygı medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında evli bireyler lehine anlamlı bir fark saptanmıştır. Benlik saygısı medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Anahtar kelimeler: Evlilik, Boşanma, Yaşam Kalitesi, Kaygı, Benlik Saygısı

ABSTRACT

THE COMPARE THE LIFE QUALITIES, ANXIETY LEVELS AND SELF-ESTEEMS OF THE MARRIED AND DIVORCED INDIVIDUALS

Aliye Nurseda Güler

Family Counseling Master Program

Thesis Counselor: Doç. Dr. İshak Aydemir

January 2019, 107

The purpose of this study is to compare the life qualities, anxiety levels and self-esteems of the married and divorced individuals. 100 married women, 58 married men, 72 divorced women and 42 divorced men have participated in the study conducted using the relational scanning method.

Socio-demographic information form developed by the researcher, with the purpose of finding out that socio-demographical characteristics of the participants has been used. The World Health Organization Quality of Life Scale (WHOQOL-BREF), The State-Trait Anxiety Inventory (STAI) and the Rosenberg Self-Esteem Scale have been used as the assessment instrument in the study.

As a result of the analysis, the findings can be summarized as such: When the quality of life was compared against the marital status, a significant difference in favor of the married individuals has been found, as per the average of married and divorced participants. When the state-trait anxiety was compared against the marital status, a significant difference in favor of the married individuals has been found, as per the average of married and divorced participants. When the self-esteem was compared against the marital status, no significant difference has been found, as per the average of married and divorced participants.

Key Words: Marriage, Divorce, Quality of Life, Anxiety, Self-esteem

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	xi
SEMBOLLER.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
1.4 ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI/VARSAYIM LARI.....	4
1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIK LARI.....	4
1.6 TANIM LAR	4
2. ALAN YAZIN TARAMASI	6
2.1 AİLE	6
2.1.1 Ailenin Tanımı ve Önemi	6
2.1.2 Geçmişten Günümüze Aile	7
2.1.2.1 İslamiyet öncesi dönemden günümüze kadar geçen süreçte Türk ailesi ve bu süreçte Türk aile yapısındaki değişim ve dönüşümler.....	9
2.1.3 Aile Tipleri	13
2.1.4 Ailenin İşlevsel Özellikleri.....	13
2.1.4.1 Sağlıklı aile	15
2.1.4.2 Sağlıksız aile	16
2.2 EVLİLİK	17
2.2.1 Evliliğin Tanımı ve Önemi.....	17
2.2.2 Evlilik Türleri	23
2.3 BOŞANMA.....	23
2.3.1 Boşanmanın Tanımı.....	23
2.3.2 Boşanmanın Tarihiçesi	26
2.3.2.1 İslamiyet öncesi dönemde, İslamiyet'te ve Kanunu Medeni'nin kabulünden önce Türk ailesi ve boşanma:	27
2.3.2.2 Semavi dinlerin boşanmaya bakışı	27

2.3.3 Boşanmanın Nedenleri.....	28
2.3.4 Boşanmanın Sonuçları.....	31
2.4 YAŞAM KALİTESİ	39
2.4.1 Yaşam Kalitesi ve Aile	41
2.5 KAYGI.....	44
2.5.1 Kaygının Türleri.....	46
2.5.2 Kaygının Nedenleri.....	48
2.5.3 Kaygının Belirtileri.....	50
2.5.4 Evlilik ve Kaygı.....	51
2.6 BENLİK KAVRAMI.....	52
2.6.1 Benlik Saygısı.....	54
2.6.2 Benlik Saygısı ve Evlilik	59
3. VERİ VE YÖNTEM	61
3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	61
3.2 ÇALIŞMA GRUBU (EVREN VE ÖRNEKLEM).....	61
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	61
3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	62
3.3.2 Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WQOOL-BREF).....	62
3.3.3 Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği	62
3.3.4 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	63
3.4 VERİLERİN TOPLANMASI.....	65
3.5 VERİLERİN ANALİZİ	66
4. BULGULAR.....	67
4.1 KATILIMCILARA AİT TANITICI BULGULAR	67
4.2 DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ KISA FORMU (WHOQOL-BREF) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	76
4.3 DURUMLUK VE SÜREKLİ KAYGI ÖLÇEĞİ PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	81

4.4 ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	84
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	98
6. ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA.....	108
EKLER	
EK A.1: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı	125
EK A.2: Anket Araştırmaları İçin Aydınlatılmış Onam Formu	126
EK A.3: Demografik Bilgi Formu	127
EK A.4: Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WHOQOL-BREF).....	129
EK A.5: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği	132
EK A.6: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	134

TABLULAR

Tablo 4.1 : Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri.....	68
Tablo 4.2 : Evlenmiş katılımcıların sosyo-demografik özellikleri	70
Tablo 4.3 : Evlenmiş katılımcıların eşleri ile alakalı sosyo-demografik özellikler	71
Tablo 4.4 : Boşanmış katılımcıların sosyo-demografik özellikleri	72
Tablo 4.5 : Boşanma nedenleri	73
Tablo 4.6 : Boşanmış katılımcıların ve eski eşlerinin öğrenim durumları.....	74
Tablo 4.7 : Boşanmış katılımcıların ve eşlerinin yaş dağılımları	75
Tablo 4.8 : Boşanmış katılımcılarda boşanma kararını kimin verdiği.....	76
Tablo 4.9 : Yaşam Kalitesi Ölçeği puan dağılımı.....	76
Tablo 4.10: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı	77
Tablo 4.11: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....	77
Tablo 4.12: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması.....	78
Tablo 4.13: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması.....	79
Tablo 4.14: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin korelasyon analizi.....	80
Tablo 4.15: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan dağılımı	81
Tablo 4.16: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı	81
Tablo 4.17: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....	82
Tablo 4.18: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması.....	82
Tablo 4.19: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması.....	83
Tablo 4.20: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin korelasyon analizi	83
Tablo 4.21: Benlik Saygısı Ölçeği puan dağılımı.....	84
Tablo 4.22: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı	85
Tablo 4.23: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması.....	86

Tablo 4.24: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması.....	89
Tablo 4.25: Benlik Saygısı Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması.....	91
Tablo 4.26: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi.....	92
Tablo 4.27: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi.....	94
Tablo 4.28: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi.....	96
Tablo 4.29: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi.....	97

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: Evlilikte Üçgen Modeli.....	22
Şekil 2.2: Türkiye’deki Evlenme ve Boşanma Oranları (2001-2017).....	26
Şekil 2.3: Türkiye’de Nedene Göre Boşanmalar.....	30

SEMBOLLER

Örneklemdaki toplam sayı	:	n
Aritmetik ortalama	:	\bar{x}
Standart sapma	:	SS
FisheR'in F oranı	:	F
T testinin hesaplanmış değeri	:	T
Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı	:	r
Anlamlılık düzeyi	:	P

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Aile en önemli toplumsal kurumların başında gelmektedir. Toplumsal yapımızda, gelenek ve kültürümüzde, ailenin kutsallığı söz konusudur. Bundan dolayı belirli bir yaşa gelmiş gençlerin evlenmeleri, evli olanların ise bu ilişkilerini sürdürmeleri beklenmektedir. Tabi ki her ailenin kurulduktan sonra mutlu bir şekilde devam etmesi, o ailelerin evlilik sorunları ile baş edebilmelerine ve evlilikten sağladıkları doyum düzeylerine bağlıdır. Sorunlarıyla baş edebilen aileler yaşar, baş edemeyenler ise sıkıntılar içinde hayatlarını sürdürür veya evlilik kurumunun bozulması ortaya çıkar (Acar 1998).

Hawkins'e (2006) göre evlilik insan yaşamındaki en önemli kişilerarası ilişkilerden biri olarak kabul edilir ve bazı insanlar için önemli bir doyum ve mutluluk kaynağıken, bazıları için pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirir. Sağlıklı bir evlilik bireylere; psikolojik, sosyal ve ekonomik yarar sağlayarak daha kaliteli bir yaşam sunmaktadır ve sağlıklı evliliklerin bireylerin yaşam kalitelerini arttırmadaki rolü açıktır. Bireyler daha mutlu ve doyumlu bir yaşama, sağlıklı bir evlilikle daha kolay ulaşabilmektedirler. Adler, iyi bir evliliğin insanın gelecek kuşaklarını yetiştirmenin en iyi yolu olduğunu ve bu niteliğin her zaman göz önünde bulundurulması gerektiğine değinmektedir. Ona göre evlilik gerçekten bir görevdir, kendine özgü kuralları ve yasaları vardır; o kural ve yasaların bir bölümü benimsenip bir bölümü reddedilemez (Adler 1999, s. 139).

Evlilikte yakınlık, anlayış, duyguların paylaşılması ve empati gibi önemli öğeler içeren sosyal ve duygusal destek; eşlerin bedensel, ruhsal ve sosyal iyi oluşlarına katkı sağlamaktadır. Evli bireylerin evli olmayanlara göre psikolojik ve bedensel sağlıklarının daha iyi olduğu; mutsuz bir evliliğe sahip olanların ise daha fazla ruhsal ve bedensel hastalık yaşadığı, genel mutluluk düzeylerinin ve yaşam doyumlarının düşük olduğu söylenmektedir (Şen 2010).

Ancak Acar'ın (1988) Berkley'den aktardığına göre, bazen de yanlış sebepler doğrultusunda verilen evlilik kararlarının bireyleri mutsuz bir yaşantı içine soktuğu görülmektedir. Berkley (1981), bu sebeplerin seksüel partner kazanmak, ekonomik ve

duygusal güvenlik elde etmek ve var olan terk edilmişliğin yalnızlığından kaçınmak olduğunu söylemektedir. Bir kişiyi incitmek ya da geriletmek için evlenenler de vardır. Bu kişiler, evlenerek incinmiş duygularına merhem bulurlar. Bazı insanlar da yalnızlığın eziciliğinden dolayı evlenirler. Onlara göre evlilik yalnızlıktan kaçma yoludur. Fakat bu kötü bir çözümdür. Kişi eşini kendi tekeline almak için de evlenebilir. Bu durum, eşleri birbirinden uzaklaştırmada etkili bir rol oynar. Sonuç olarak Berkley'e (1981) göre yalnızlık duygusuyla evlenmek hatadır ve ayrılmaları artırır.

Toplumumuzun bazı bölgelerinde, “baba evinden gelinlikle çıkılır, kefenle girilir” düşüncesi yaygın bir inanış olarak hala önemini korusa da, son yıllarda, boşanma oranlarında önemli bir artış olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, fabrikaların artması, hızlı kentleşme, eğitim alanındaki ilerlemeler ve kadınların sosyal hayatta ve iş hayatında daha aktif bir rol almaya başlamaları gibi gelişmeler nedeniyle, Türkiye’deki geleneksel aile tipinde büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesini ve onların eskiye oranla, çalışma hayatında daha fazla yer almalarını sağlamıştır. Boşanma oranlarındaki artış, bu değişimlerin bir yansıması olarak kabul edilebilir (Kaya 2009, ss. 2-3).

Türkiye’de son on yılda toplam 1 milyon 218 bin 458 çift boşanmış, boşanma sayısı son 10 yılda toplam yüzde 28.9 artmıştır (TÜİK 2018). Boşanmayla sonuçlanan evliliklerin yanı sıra, boşanmayan ve bazı sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı aynı evde birbirinden kopuk yaşayan çiftlerin sayısı da azımsanmayacak derecede fazladır. Bu durum, bireylerin yaşam kalitelerini, özgüvenlerini düşürmekte ve aynı zamanda bir çok ruhsal sorunların tetiklenmesine neden olmaktadır.

Boşanma sanılanın aksine bazı durumlarda iyi olabilir. Boşanma oranlarının artması ve bu durumun etkilediği bireylerin; yaşam kalitesi düzeyi, kaygı düzeyi ve benlik saygılarına olan etkilerin incelenmesi merak konusu olmuştur. Ayrıca, evliliğin sanılanın aksine, yaşam kalitesini ve benlik saygısını arttırıp arttırmadığı ve aynı zamanda bireylerin kaygı düzeylerini azaltıp azaltmadığı, bu çalışmanın problematiğini oluşturmaktadır.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, evli ve boşanmış bireylerin evlilik ve boşanma olgularının yaşam kalitesi, kaygı düzeyi, benlik saygılarına olan etkinin karşılaştırmalı olarak araştırılmasıdır. Araştırmanın ana amacı doğrultusunda hazırlanan alt amaçlar şöyledir;

- a. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
- b. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı ölçeklerinin alt faktörleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
- c. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı ölçeklerinin alt faktörleri medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
- d. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı evlilerde cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
- e. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı boşanmışlarda cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
- f. Yaşam kalitesi, durumluk ve sürekli kaygı ve benlik saygısı cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanların yüzde 90'ı hayatlarında en az bir kere evlenmekte olup bunların çoğu evliliklerinin mutlu bir şekilde devam etmesini ummaktadır (Shackelford ve diğ. 2002). Ancak, gerçekte evliliklerin sadece üçte biri hayat boyu devam ederken üçte ikisi boşanma ile sonuçlanmaktadır (Whisman 1997). Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (2018) derlenen bilgilere göre son 10 yılda evlenen çift sayısı yüzde 7.09 gerilemiş, boşanma sayısında ise yüzde 28.9 artış görülmüştür. Boşanmaların hem dünyada hem ülkemizde ki hızlı artışı beraberinde bunun nedenlerinin ve sonuçlarının araştırılması konusunda bir

çok araştırmanın yapılması gereğini doğurmuştur. Boşanmanın nedenleri üzerine yapılan bir çok çalışma mevcuttur. Ancak boşanmış bireylerle yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Boşanma bazı durumlarda daha iyi olabileceksen ve boşanmalar bu kadar artmışken ne yazık ki bazı kesimlerce boşanmanın hala çok kötü bir Şey olduğu düşüncesinden vazgeilememiştir. Bu çalışmanın amacı, evli ve boşanmış bireyleri karşılaştırarak boşanmanın gerçekten insanların yaşam kaliteleri, kaygı düzeyleri ve benlik saygılarını olumsuz olarak mı etkilediği ya da tam tersine boşanmanın insanlar üzerinde olumlu etkisinin mi olduğunu bilimsel olarak araştırıp literatüre katkı sağlamaktır.

1.4 ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI/VARSAYIMLARI

- a. Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin ölçek sorularına içtenlikle cevap verdiği varsayılmıştır.
- b. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada ilk başta  gurup (yüz evli birey, yüz boşanmış birey ve yüz boşanma sürecindeki bireyler) karşılaştırılmak istenmiş, avukatlarla görüşülmüş, avukatlar boşanma sürecinde olan bireylerle anketi paylaşarak veri toplamaya yardımcı olmuş, ancak yeterli sayıya ulaşılamadığı için boşanma sürecinde olan katılımcılar araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırma 150 evli ve 150 boşanmış bireyi karşılaştırmayı hedeflemiştir. Boşanma sürecinde olan bireylerden veri toplanamaması ve hedeflenen sayıya ulaşılamaması araştırmanın bir sınırlılığıdır.

1.6 TANIMLAR

Aile: Bir toplumda hukuki temele dayalı evlilik ve akraba bağlılığı (anne-baba, çocuklar, büyükanne ve büyükbaba ile yakın akrabalardan) oluşmuş aynı mekanda yaşayan en küçük toplumsal kurumdur.

Evlilik: Toplumun temel yapı taşı olan ailenin oluşumunu sağlayan resmi yoldur.

Boşanma: Evlenmenin yasal olarak sona ermesidir.

Yaşam kalitesi: Kişinin kendini iyi hissetmesi, yaşadığı hayattan tatmin olması ve mutluluğudur.

Kaygı: Bireyin başına bir tehlike gelebileceğine dair hissettiği huzursuzluk, gerilim ve korku ile karakterize hoş olmayan bir duygu durumudur (Öktem 1981).

Benlik saygısı: Kişinin kendisinden memnun olması durumu olup kendisini olduğu gibi kabullenmesi, kendisine güvenmesi ile birlikte pozitif bir ruh hali olarak tanımlanır (Yavuzer 2014, Yörükoğlu 1996).

2. ALAN YAZIN TARAMASI

2.1 AİLE

2.1.1 Ailenin Tanımı ve Önemi

İnsan hayatı üç ana temaya bağlı olarak ilerler. Bireyin doğumu, büyüüp gelişmesi bir başka deyişle yaşamını sürdürmesi ve hayatının son bulması ile sonuçlanır. Bazen insanlar tercihen yaşamına tek bir birey olarak devam ederken; birçoğu ise yaşamın kendisine tanımladığı evlilik gibi bir sürece dahil olarak devam etmektedirler. İnsanlıkla birlikte var olan aile toplumsal bir kurumdur (Kır 2011). Anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapı taşı şeklinde tanımlanan ailenin çeşitli çevreler tarafından çok sayıda tanımı yapılmıştır.

Bu nedenle evrensel bir kurum olan aile kurumu işlevi, biçimi ve hangi üyelerden oluştuğu konularında çeşitli tanımlamalara sahiptir. Genel ve kuşatıcı bir tanım yapmak mümkündür fakat insanlık tarihi kadar eski olan ve sürekli değişim ve dönüşüm halinde olan bu kurumun yapılan her tanımı, asla tam bir tanım olmayacaktır. Bir kültüre göre yapılacak bir tanım, diğer kültürleri dışarıda bırakacak bir tanım olacaktır. Kimi tanımlarda anne-baba ve çocuklar, kimilerinde çocuk merkezli tanımlar yapılmakta, kimilerinde kan bağı bulunan aile büyükleri tanıma dahil edilirken, kimilerinde kan bağı bulunan aile büyükleri yanında manevi bağlarla aile büyüğü sayılan kişiler tanıma dahil edilmektedir. Aile için yapılan tanımlamalar farklı dönemlerde ve kültürlerde farklılıklar gösterse de insan zihninde mutlaka bir aile kavramı vardır (Yenilmez 2012).

Aile kavramını Ozankaya (1999, s. 357), “aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin 3 belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (aile biçimine göre başka yakınlar) arasında belirli bir biçimde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur” şeklinde açıklamıştır.

Bir başka tanıma göre, evlilik, kan ya da evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlı, tek bir hane halkını oluşturan, karı-koca, ana-baba, kız ve oğul, kız ve erkek kardeş olmak

üzere her biri kendi toplumsal konumu içinde birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen, ortak bir kültür yaratan, bu kültürü paylaşan ve aktaran bireyler grubuna aile denir (Ekşi 2011, s. 54).

İnsanda sosyalleşme içgüdüğü yüksektir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan başkaları olmadan yaşayamama korkusu vardır. Bu da sosyalleşme kompleksi ile alakalıdır. İnsanoğlu birçok güdüsünü sosyalleştirmiştir. Bu güdülere cinsel ilişki güdüsü de dahildir. Hayatını devam ettirmek, çocuk yetiştirmek, kendi soyunu devam ettirmek, kendini ölümsüz kılabilmek için güdülerini sosyalleştirmiştir. Bunu ben duygusunu biz duygusuna dönüştürerek yapar. İnsanın bu yöndeki güdülere, insanı sosyal düzene davet eder. Ben duygusundan oluşan “benim” sözcüğü sosyalleşme kompleksi güdüsünün dışı yansıyan şeklidir. Bu duygunun tezahür ettiği ilk alan ailedir (Zeman 2006 s. 156). Toplumdaki sosyal yönlerin pek çoğunun provası aile içinde yapılır. Bu yüzden de aile toplumun en küçük bir minyatürü veya toplumsal hücre olarak kabul edilir (Ekşi 2011, s. 56). Nesillerin devamı, çocukların yetiştirilmesi, şahsiyetin kazandırılması, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması, sosyal, kültürel, psikolojik ahengin aile fertlerine sağlanması, tam güven içinde fertlere bir sığınak kurulması görevleri ailenin temel karakteridir. Ayrıca aile, insanın duygusal temel kaynağıdır; eşleşme, yaratma, annelik, babalık, şefkat, güven, sabır fonksiyonlarına, duygularına ve düşüncelerine dayalı davranışların küçük bir yuvasıdır ve insanları yuvasında korur, onlara hayatları boyunca unutmayacakları, bırakamayacakları alışkanlıkları kazandırır, onların duygularında sosyalleşmenin derin izlerini kökleştirir ve fertlerin hayata gözlerini açar, onlara uyanık bakmalarını öğretir. Aile fertlerine diğer insanlara karşı fedakar olmasını, başkaları ile paylaşmayı bilmesini öğretir. Böyle olurlarsa sosyal hayatlarını devam ettirebileceklerini aile fertlerine öğretir. Aile, kendi sosyal düzeni içinde, aile bireylerine toplumda da bir düzenin var olduğunu anlatır ve bir sosyal düzen içinde yaşamak zorunda olduklarının bilincinin kaçınılmaz olduğunu öğretir (Nirun 1994, s. 78).

2.1.2 Geçmişten Günümüze Aile

Aile, insan hayatına şekil veren, en eski, en doğal yapıya sahiptir. Aile, bütün toplum tiplerinde önemli bir sosyal kurum olarak karşımıza çıkar (Arslantürk ve Amman 2001, ss. 289-304, Doğan 2000, ss. 167-206, Giddens 2000, ss. 147-180, Erkal 1999, ss. 100-113, Ozankaya 1999, ss. 357-403). Aile, bireyi ve toplumu etkileyen bir kurum olduğu

gibi aynı zamanda birey ve toplumdaki da etkilenen bir sosyal kurumdur. Zaman içerisinde gerçekleşen her türlü değişim ve dönüşümün izlerine aile kurumunda rastlamak mümkündür. Bu değişim ve dönüşümler aile üzerinde kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz, bazı durumlarda hem olumlu hem de olumsuz etkilere yol açmıştır. İnsanlık tarihi açısından son iki yüzyıl, başta aile kurumu olmak üzere, toplumsal değişimin hızlı yaşandığı zaman dilimi olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde, sanayileşme, kadının iş hayatına atılması, geniş aileden çekirdek aile tipine geçilmesine sebep olmuştur. Bu değişim, toplumun temelini oluşturan ailenin kuruluşu, yapısı, çeşitleri ve niteliklerine büyük ölçüde etki etmiştir. Temel toplumsal birim olan ailenin hem yapısını hem de onda meydana gelen değişimi açıklamak için farklı yaklaşımlar devreye girmiştir (Ekici 2014).

Aile içindeki ilişkilerin sürekli olarak değişen yönüne dikkat çeken ve bundan dolayı da ailenin yeniden tanımlanması gerektiğini savunan sembolik etkileşimci kurama göre; tüm dünyadaki geleneksel anlayış aile birliğinin bir kez kurulduktan sonra yaşam boyu sürdürülmesidir. Bu anlayışla uyumlu olarak boşanmalar ise ahlaken kabul edilmesi güç olmanın yanı sıra toplumun genel değer yargılarına bir meydan okuma ya da ebeveyn olarak sorumluluklardan kaçma olarak görülür (Kalkıner ve Kasapoğlu 2011, s. 5).

Fonksiyonalist/işlevselciler; toplumu birbiri ile ilişkili parçaların görev yaptığı bir sistem olarak görür. Parsons, toplumun koruyucu, bütünlleştirici, yönlendirici ve uygulayıcı alt sistemlerden oluştuğunu savunur. Aile de bu bağlamda toplumun bütünlüğünü sağlayan bir kurumdur (Kalkıner ve Kasapoğlu 2011, s. 9). Özellikle ailenin toplum refah ve mutluluğuna yaptığı katkı ile ilgilenilir. Bu katkılar; ekonomik üretim, çocukların toplumsallaşması, hasta ve yaşlı bakımı, eğlenme, cinsel denetim ve üretilir. İşte bu ihtiyaçların karşılanmasını garanti altına almak için her toplumda aile vardır. İşlevselci yaklaşımda aynı zamanda toplumdaki değişimlere bağlı olarak aile yapısında da değişimler olduğu kabul edilir. (Kalkıner ve Kasapoğlu 2011, s. 11).

Son olarak çatışma kuramcıları ise; aile içi eşitsizlik ilişkilerine ve özellikle kadının erkek egemen bir yapıdaki zayıflatılmış konumuna odaklanırlar. Onlara göre toplumda kadınlar erkeklerin egemenliği altında istismar edilmektedir. Bu bağlamda çatışmacılar, evliliği toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görürler. Bunun ötesinde kadının bir mülk olarak bir erkekten diğerine, diğer bir

ifade ile babadan kocaya geçtiğini iddia ederler. Kuşaklar boyunca kadın önce babasının sonra erkek kardeş ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu tutulmuştur. Ancak kabul etmek gerekir ki, günümüzde artık bu bağımlılık/tâbi olma ilişkisi köklü bir değişim içine girmiş bulunmaktadır. Çünkü gittikçe artan sayıda kadın ev dışında çalışarak ve dolayısıyla kamusal alana girerek daha önce kaçınılmaz görerek boyun eğdiği koşullara itiraz etmeye başlamıştır (Kalkıner ve Kasapoğlu, 2011, s. 15).

2.1.2.1 İslamiyet öncesi dönemden günümüze kadar geçen süreçte Türk ailesi ve bu süreçte Türk aile yapısındaki değişim ve dönüşümler

Türk kültüründe devletin ve toplumsal hayatın esasını aile düzeni oluşturmaktadır (Onay 2012, s. 355). Türklerin, dünyanın dört bucağına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumaları, aile yapısına verdikleri önemden meydana gelmiştir (Kafesoğlu 1997, s. 227).

İslamiyet etkisindeki Türk ailesine bakıldığında, din değiştiren tüm toplumlarda olduğu gibi Türklerde de bazı değişimlerin yaşandığı görülür. Yeni dinin getirdiği en önemli değişiklik ise şüphesiz dünyayı algılama ve yaşama biçimidir. İslamiyet ve değişen siyasal coğrafi şartlarla birlikte göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Türklerin aile yapısında da kimi değişiklikler olmuştur (Güngör 1999, s. 425).

Osmanlı ailesi için denilebilir ki; aile, bireyin hayatında bağlarının kopmayacağı temel ve tek kurumdur. Bütün sorunların çözüldüğü makam ve destek burada bulunur. Boşanma hiçbir dinin hoş karşılamadığı ve ailenin korunmasının ilke edilmesi en çok dikkat edilen konuların başında gelmektedir.

Osmanlı'da birey, doğduğu cemaatin kurallarına göre günlük hayatını şekillendirir, evlilikler cemaat içerisinden olmaktadır. Cemaat dışı evlilikler hoş görülmez. Bir Müslümanla Hristiyan arasındaki evliliklerin hoş görülmediği gibi aynı dinden olsalar dahi Bir Rum ile bir Ermeni'nin evliliği de cemaatler arasında gerilime neden olmaktadır (Bilgin 2003, s. 92).

Yeni Türk Devleti'nin kuruluşuyla birlikte ise gelişen tüm siyasi, toplumsal ve ekonomik olaylar, Türk ailesini de etkilemiş ve Türk ailesinin yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Literatürde bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurlar

incelendiğinde başlıca 5 unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; göç, yoksulluk, toplumsal değerler, teknoloji ve kadınların çalışma hayatına girmesidir (Ekici 2014).

a. Göç;

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan sanayileşme sürecine paralel olarak toplumsal birtakım değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin en önemli nedenlerinden birisi de kırsal göçtür (Güreşçi 2011, Güreşçi 2010, Güreşçi 2009, Işık 2005). Kırsal göçle birlikte aile fertleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler azalmış, çekirdek aile tipi hatta bireysel yaşam tipi fertler arasında tercih edilmeye başlanmış, aile içi şiddet ve çocuk iş gücünün çalıştırılma yoğunluğu artmış, (özellikle kentlerdeki sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde) geleneksel Türk aile tipi yerine birbiri ile daha az hiyerarşik ve geleneksel ilişkiler içerisindeki aile tipleri ortaya çıkmış ve kadının aile içerisindeki rolü ve fonksiyonu çalışma hayatına katılımı ile değişmeye başlamıştır (Turan ve Beşirli 2008, Gürbüz 2007, Kaygalak 2006, Yenigül 2005, İlkaracan ve İlkaracan 1998, İçli 1999).

b. Yoksulluk;

Yoksulluk aile içinde çalışan bireylerin artmasına, sosyal hayatın aile dışına taşınmasına sebep olmaktadır. Yeni bir dünyaya adım atan bireyin sosyalleşme süreci içerisinde ailesinden uzaklaştığı sıkça görülen bir durumdur. (Düzenli 2011, s. 61).

c. Toplumsal değerler;

Toplumsal değerler, toplumsal yapı ve toplumsal düzenin devamlılığı için çok önemlidir. Aile, din, hukuk, eğitim, ekonomi gibi kurumlar toplumsal değerlerin etkisi altında şekillenir. Toplumsal kurum ve gruplar sayesinde toplumsal değerler kuşaktan kuşağa aktarılır (Ekici 2014).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nce yapılan “Türkiye’de Aile Değerleri” (2010) araştırması, günümüz Türkiye’inde değişim ve dönüşüme bağlı olarak şekillenen değerler değişimini de gözler önüne sermektedir. Araştırma sonucunda görülmüştür ki, araştırmaya katılanların; yüzde 83.7’si maddi ve manevi sorunlar olduğunda ilk olarak aileye başvurulması gerektiğini düşünmektedir. Ailesinin iyiliği için her türlü sıkıntıya katlanabileceğini ifade edenlerin oranı ise yüzde 90.3’tür. Katılımcıların yaklaşık 4’te 3’ü aile içi sorunların eşler arasında çözülmesini gerektiğini belirtirken, görüşülenlerin yüzde 66.3’ü aile büyüklerine duyulan saygı nedeniyle aile

içi ilişkilerin eşler kadar anne babaları da ilgilendirdiğini savunmaktadır. Katılımcıların tamamına yakını, çocuklarının kendi ayakları üzerinde duracak şekilde yetiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 83.7'si çocukların evleneceği eşi kendisinin seçmesi gerektiğini belirtmiştir. Araştırmaya göre, erkek çocuğun aileye itibar kazandırması anlayışı Türk ailesinde artık kabul görmemektedir. Katılımcıların yüzde 56.1'i "erkek çocuk sahibi olmak daha çok itibar kazandırır" ifadesine katılmamıştır. Görüşülenlerin yüzde 64.4'ü çocuk eğitiminde dayacağı etkili bir yol olarak da görmemektedir. Evlilik, sadakat ve eşler arasındaki ilişkiye yönelik ifadelerin de incelendiği araştırmada, katılımcıların yüzde 89'u evliliğin temelinde sadakat olduğuna inanmaktadır. Sadakati zedeleyici davranışlar hem erkekler hem de kadınlar için uygun görülmezken, "kadının aldatması asla affedilemez" ifadesi yüzde 82.4, "erkeğin aldatması asla affedilemez" ifadesi ise yüzde 72.2 oranında desteklenmiştir. "Evli de olsa erkekler çapkınlık yapabilir" görüşüne ise katılımcıların yüzde 20.3'ü destek vermiştir. Evlenmeden çocuk sahibi olma fikrine katılımcıların yüzde 82.4'ü karşı çıkmıştır. Görüşülenlerin yüzde 79.7'si de nikahsız birlikte yaşayabilme durumunu kabul etmemektedir. Katılımcıların yüzde 50.8'i "bir kadının asıl görevi çocuk bakımı ve ev işleridir" görüşünü desteklemektedir. Öte yandan, görüşülen kişilerin yüzde 64.1'i ev işlerinde kadın kadar erkeğin de sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Araştırmadan, kadın rolleriyle ilgili geleneksel kalıpların değişmekte olduğu, yerine eşitlikçi bir anlayışla ev içi işlerin eşlerin birlikte işbirliğiyle yaptıkları görevler olarak algılandığı sonucu çıkarılmıştır. Katılımcıların özellikle de ailede kadına yönelik şiddeti desteklemediği belirlenirken, görüşülen kişilerin yüzde 16.4'ü kadının itaat etmediğinde kocası tarafından dövülebileceğini, yaklaşık 4'te 1'i ise kadının kocasının tokadını sineye çekmesi gerektiğini düşünmektedir. Araştırmada, Türk toplumunda kadına yönelik şiddete izin vermeyen bir değer yargısının giderek güçlendiği görülmüştür. Görüşülen kişilerin yüzde 84.9'u bakıma muhtaç aile büyüklerinin aile içinde bakılması gerektiğini düşünürken, ebeveynlerine huzurevinde daha iyi bakılacağını düşünenlerin oranı yüzde 15.4'tür. Katılımcıların 4'te 3'ü çocuklarının yaşlandıklarında kendilerine bakması gerektiğini belirtmektedir.

d. Teknoloji;

Teknoloji, son yüzyılda büyük bir hızla ve tüm dünyayı etkisi altına alacak şekilde bireylerin ve toplumların hayatına nüfuz etmektedir. Özellikle aile yapısı ve aile içi

ilişkileri en çok etkileyen teknoloji ürünleri radyo, televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve internettir. Bu ürünlerin aileye, maalesef ki, olumsuz etkileri olumlu etkilerinden daha fazla olmuştur. Aile, bireyin sosyalleşmeyi öğrendiği en önemli ilk mekan iken, televizyon ve internetle birlikte aile, aynı evi paylaşan bireylerden oluşan bir topluluk haline gelmiştir. Sosyal ve duygusal paylaşımlar azalmış, bireyler aileden göreceği ilgi, sevgi ve desteği, dışarıda aramaya başlamıştır (Ekici 2014).

e. Kadının çalışma hayatına girmesi;

Tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru bu hızlı değişim sürecinde kadının çalışma hayatına katılımı da aynı doğrultuda değişiklik göstermiştir. Bu durum, iş hayatında kadına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Aynı zamanda bu süreç, aile yapısında da değişikliklere neden olmuş ve her iki eşin çalıştığı çocuklu aile sayısında artış olmuştur. Ancak bu süreçte toplumun kadından beklediği rol ve davranışlarda benzer bir değişim söz konusu olmamıştır. Kadından bir tarafta aile içinde (çocuk bakımı, ev işleri, eşe bakmaktan sorumlu olma vb.) geleneksel rollerine uygun davranışlar beklenirken, diğer taraftan ona, eşit birey olarak iş hayatına katılma imkanı da sağlanmıştır (Eyüboğlu ve diğerleri 2000). Kadınların çalışma hayatına girmelerinden ilk etkilenen aile üyeleri çocuklar olmuştur. Anneleri tarafından bakıma muhtaç bebeklerin, ilk eğitimlerini ve annelerine bağlı beslenmelerini tam ve doğru bir şekilde gerçekleştirememeleri, olumsuz etkilerin başlangıcı olarak görülebilir. Çalışma hayatında aktif rol alan kadınların, çift vardiya olarak çalıştıkları ve artı olarak yorulmaları bireysel sorun olarak görülse de aile içi sorunlara neden olmuştur (Karay 1981, s. 89).

Ayrıca Çarkoğlu Kalaycıoğlu'nun (2013) yaptığı araştırma sonuçları da bunu destekler niteliktedir. Buna göre; aile için erkek, ev dışında çalışarak ailenin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak temel aile üyesi konumundadır. Ancak, günümüzün sanayileşen ve kentli toplumunda erkeğin baba olarak tek başına ailenin mali yükünü hakkıyla taşımasının mümkün olmadığı da genel kabul görmekte, kadının (annenin) aile bütçesine mali katkıda bulunmasının da elzem olduğu görülmektedir. Buna karşılık erkeğin ev işlerinde eşine yardımcı olması gibi bir keyfiyetin var olması gerektiği de kabul görmemektedir. Dolayısıyla, bu koşullarda çalışmak durumunda kalan kadını çok fazla bir iş yükü hem ev dışında hem de ev içinde beklemektedir. Çalışan kadınların

yaklaşık 10'da 9'u ev işleri dolayısıyla çalıştıkları işe yorgun gittiklerini, işlerine odaklanmakta zorlandıklarını ve gün içinde bitap düştüklerini beyan etmektedirler.

2.1.3 Aile Tipleri

Aile tiplerindeki çeşitlilik nedeni ile toplumbilimciler tarafından sınırsız sayıda çeşitlilik olduğu iddia edilmiştir. Burada sadece üç tip aileden bahsedilecektir.

Geniş aile; üç neslin aynı çatı altında birlikte yaşamasından veya aynı aile içerisinde birleştirilmesinden meydana gelen bir aile düzenidir. Bu aile içerisinde evli kardeşler, onların ebeveynleri, eşleri ve çocukları bulunur (Merter 1990, s. 8). Aile içindeki en yaşlı üye aile reisidir ve aileyi idare etme sorumluluğunu taşır. Birinci derecede önemli olan ailedir, kişiler ikinci plandadır. Kişinin hareketleri grubun kontrolü altındadır, birlikte yaşama zorunluluğu vardır. Bu aile tipinin akrabalık bağları kuvvetli olan, geleneksel ve gelişmemiş topluluklarda görüldüğü belirtilmektedir (Kongar 1970, s. 63).

Çekirdek aile; karı-koca ve evli olmayan çocuklardan oluşur, üye sayısı sınırlıdır ve iki kuşaktan oluşur. Değişme süreci, aileyi geniş ölçüde etkilemiştir. Örneğin, aile üretici olmaktan çok, tüketici durumuna gelmiştir (Tezcan 1993, s. 128)

Parçalanmış aile; eşlerden birinin veya ikisinin ölümü, boşanması veya herhangi bir nedenle eşlerden birinin ayrıldığı aile tipidir. (Timur 1972).

2.1.4 Ailenin İşlevsel Özellikleri

Günümüzde psikoterapi, psikoloji, sosyal hizmet gibi insan odaklı disiplinlerin uygulama alanlarında “işlevsel” ve “işlevsiz aileler” kavramına sık sık rastlanmaktadır. Aile işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aile işlevsel ya da sağlıklı aile olarak tanımlanmaktadır. İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmeyen aile ise işlevsiz ya da sağlıksız aile olarak tanımlanmaktadır. Ailenin işlevsel ve işlevsiz olması ailenin sosyo-ekonomik özellikleri, toplumdaki hizmet ve olanaklar, aile üyelerinin kalımsal özellikleri, kişilikleri, aile içi ilişkilerin dinamik yapısı gibi çeşitli etmenlere bağlıdır (Özgüven 2010).

20. yüzyılda aile konulu araştırmalarda ailenin temel işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bulut'un (1993, s. 3) Murdock, Lunberg, Yorburg ve Ackerman'dan aktardığına göre, Murdock (1949), Lundberg (1963) ve Yorburg (1983) ailenin işlevlerini; ekonomik, cinsel davranış-üreme ve çocukların bakımı ile sosyalleşme; Ackerman (1958), yiyecek, barınma ve dış tehlikelere karşı korunmayı sağlayan birlik ve beraberlik, etkili aile ilişkilerinin yarattığı doyum, cinsel olgunlaşmayı sağlayacak seks rol kalıbı, sosyal sorumluluğu kabullenme ve sosyal rolleri öğrenme ile kişisel girişimcilik ve yaratıcılığı destekleme; Ogburn, çocukların eğitimini sağlamak, din eğitimi vermek, karşılıklı sevgi ortamı yaratmak şeklinde ifade etmiştir.

McMaster modelinde ise 5 temel işlevi gerçekleştirme düzeyine göre aileler sağlıklı ya da sağlıklı olarak tanımlanır. Bu temel işlev alanları; aile sorunlarının çözümü, aile içi iletişim, rol dağılımı, duyguları gösterme ve karşılık verebilme, davranış denetimidir (Ünal 2009).

Ailenin işlevleri, zaman içinde gelişme aşamalarına ve ailenin yaşam döngüsüne göre farklılık göstermektedir. Özen'e (1987) göre, toplumun gelişmesine göre aile daha fazla veya daha az fonksiyonel olmaktadır. Yavaş değişmekte olan toplumlarda, aile fazla fonksiyonel olmaktadır, yani, toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli fonksiyonların çoğunu veya hepsini yerine getirmektedir. Hızla değişen toplumlarda ise aile, daha az fonksiyoneldir, yani, aile birçok işlevlerini topluma devretmektedir.

Kapitalizmin gelişmesinden önce 17. ve 18. yüzyıllarda Batı Avrupa'da aile bir üretim merkeziydi. Üretim hane içinde ya da eve bitişik arazide yapılırdı ve çocuklar dahil ailenin tüm üyeleri üretim faaliyetine katkıda bulunurdu (Giddens 2012, s. 112). Sonraları ise geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında değişme olmuştur. Nitekim Parsons'a göre ailenin iki görevi kalmıştır. Bunlar da; neslin devamı görevi ile eşler arasındaki psikolojik dengenin sağlanması görevidir. Arslantürk, Parsons'un söylediklerine hak vermekle beraber ailenin geleneksel görevlerinin dar çerçevede de olsa devam ettiğini savunur ve ailenin görevlerini şöyle sıralar (Arslantürk ve Amman 2001, s. 305):

- a. Aile, yüz yüze samimi ilişkilerin cereyan ettiği kurumdur.

- b. Aile, cinsel tatminle birlikte biyolojik üremenin vuku bulduğu ve toplumun devamının sağlandığı yegane gruptur.
- c. Aile yeni nesillerin sosyalleştirilmesini üstlenen en önemli gruptur.

2.1.4.1 Sağlıklı aile

Sağlıklı bir aile tüm üyelerin tam anlamıyla işlevsel oldukları ve aile üyeleri arasındaki ilişkilerin de sağlıklı olduğu bir ailedir. İnsan olarak tüm aile üyelerinin ellerinde, kullanacakları birtakım güçler vardır. Bu güçlerden işbirliği yapmak, bireyselleşmek ve hem toplu, hem de kişisel gereksinimlerini karşılamak için yararlanırlar. İşlevsel bir aile, bireylerin olgun insanlar olarak yetiştiği verimli bir toplaktır (Bağcı 2013, s. 10).

Stinnett ve Defain tarafından yapılan araştırmalar sonucunda sağlıklı ailenin fonksiyonları (Nazlı 2000); duyguları paylaşma, duyguları anlama, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularının gelişimi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması, problem çözme, geniş bir felsefi düşünce, taahhüt, takdir duygularını ifade, iletişim, birlikte zaman geçirme, maneviyat ve başa çıkma becerileridir.

Bulut'un (1993) çalışmasında da birçok araştırmacı tarafından işlevsel ve işlevsiz ailelerin nitelikleri ortaya koyulmuştur. İşlevsel nitelikler kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- i. Aile içi iletişim açık, olumlu, destekleyicidir ve her şey açıkça konuşulur.
- ii. Aileki roller uyumludur.
- iii. Ailede ilişkiler sürekliidir.
- iv. Çözüm kapasiteleri çözüm yönündedir ve demokratik bir tutumdur.
- v. Aile üyeleri birbirine son derece saygılıdır.
- vi. Ailenin amaçları ve değerleri ortaktır.
- vii. Esnek bir otorite vardır, otorite paylaşılır, katı kuralları, aşırı kontrol ve üstünlük bulunmaz.
- viii. Aile üyeleri birbirine yakındır, birbirlerine önem verirler, bireysel fikirlere ve kişisel farklılıklara saygı duyarlar, özel ilgilerine saygılıdır ve birlikte olmaktan zevk alırlar.
- ix. Bireysel özgürlük korunur, herkes kendi haklarını ve özgürlüğünü bilir, bireysel farklılıklar hoş karşılanır ve bu farklılıklar cesaretlendirilir.

- x. Eve, çocuklara karşı sorumlu davranılır, birbirlerinin sağlığı ve iyiliği için işbirliği yapılır.
- xi. Olumlu ve olumsuz duygular açık ve içten paylaşılır.

Belirtilen bu sağlıklı niteliklerin ailede olumlu ve sağlıklı bir ortam yarattığı ileri sürülmektedir.

Sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların psikolojik ve sosyal açıdan dengeli, uyumlu ve üretken kişiler olacağı bir gerçektir. Anne-baba arasında karşılıklı saygı, sevgi ve anlayışa dayalı bir etkileşim çocuk üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Anne-babasının etkileşimini gözlemleyerek büyüyen çocuk yetişkin bir insan olduğunda çevresindekilere de aile ortamında gördüğü ve giderek benimsediği tutum ve davranışları gösterecektir (Arıkan 1988, s. 77).

2.1.4.2 Sağlıksız aile

Aile üyelerinin birlik ve bütünlük içerisinde aile işlevlerini yerine getirememesi sağlıksız aile olduğunun göstergesidir. Bu durum, ailenin sağlıksız bir işlev sergilemesinden kaynaklanabileceği gibi; ekonomik yetersizlik, çevre koşulları, hastalıklar gibi nedenlerden de kaynaklanabilir (Bulut 1993, s. 11). Aile içinde ya da dışında gelişen ölüm, işsizlik, hastalık, şiddet gibi birtakım olaylar geçicilik gösterse de ailenin işlevlerini bozmaktadır. Aile içindeki rollerin değişmesi, aile bireylerinin eksilmesi, artması veya kişilerin hayatında sahip olduğu rollerin değişmesi, uygun olmayan bir rolü üstlenmek zorunda kalması ailenin işlevini bozarak sağlıksız aile ortamı oluşturabilir (Friedlander 1965).

Bulut'un (1993) çalışmasında işlevsiz ailelerin nitelikleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- i. Aile içi iletişim bozuk, kopuk, açık değil, az ya da eksiktir.
- ii. Ailedeki roller dağınıktır.
- iii. Ailede ilişkiler iç içe geçmiş ya da birbirinden kopuk; kapalıdır.
- iv. Çözüm kapasiteleri eksik, büyütme yönünde ve otoriter bir tutumdur.
- v. Ailenin amaçları ve değerleri ortak değildir, her aile üyesinin amaç ve değerleri farklıdır.
- vi. Kurallara bağlıdırlar ya da kurallar hiç konuşulmaz ve uygulanmaz.

- vii. Aile üyeleri birbirlerine gerçek bir yakınlık duymaz ve birbirlerine olumsuz duygular beslerler, davranışları sahte, egoizm, duygusal bağları zayıftır; duygular konuşulmaz ve paylaşılmaz.
- viii. Aile üyelerinin bireysel özgürlükleri yoktur.
- ix. Sorumlulukları zayıftır ve sorumluluklardan kaçma istekleri vardır.
- x. Duygular gösterilmez ve kapalıdır.

Çocuklar, bu sağlıksız aile ortamında normal bir gelişim gösteremedikleri gibi yetişkin olduklarında kendi çocuklarına da aynı ortamı hazırlayarak sağlıksız aile ortamını kuşaktan kuşağa aktarmış olacaktır (Dönmezler 1999, s. 14, Bulut 1990, s. 5).

2.2 EVLİLİK

2.2.1 Evliliğin Tanımı ve Önemi

Evlilik, insanlık tarihinde anlamlı ve önemli bir yere sahiptir ve dünyadaki tüm toplumlarda aile, ulusların temel yapısını oluşturur. Tarhan (2012a) evliliği, kültürler arasında değişkenlik olsa da bütün toplumlarda gelenek olarak kalıplaşmış ve resmi şekilde kabul görmüş tek birliktelik durumu olarak tanımlamaktadır. Evlilik, yaklaşık olarak M.Ö.2000 yılından bu güne kadar gelmiş, genel özelliklerini korumuş ve vazgeçilmesi mümkün olmayan kültürel bir değerdir (Yıldırım 1993).

Aile birliğinin gerçekleşmesi, evlilikle başlar. “Aile bir grup veya örgüt, evlilik ise karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir” (Özgüven 2010).

Literatürde evliliğin birçok tanımı yer almaktadır:

Özüğurlu’ya (1985) göre evlilik; ayrı ilişkileri ve ilgileri olan kişilerin, birbirleriyle bir dayanışma içinde olduğu, toplum tarafından bir kabullenmeyle oluşmuş bir anlaşma ve bütün cinsel ihtiyaçların da toplumsal yasaklamalar dışında tutularak karşılıklı olarak doyuma ulaştırıldığı ve karşılandığı bir “kaynaşma”dır.

Güner’in (2014) tanımına göre evlilik, toplumsal kurallara uygun olarak, farklı cinsten iki kişinin, yasalarla güvence altına alınan, sınırları yasalarla çizilmiş bir çatı altında,

hakları yasalarla korunan devamlılığı sağlamak üzere çocuk sahibi oldukları bir sistemdir.

Saxton'a (1982) göre, aile kurmayı ve türün devamını sürdürmeyi amaçlayan iki insanın kalıcı bir beraberlik için bir araya geldikleri, birbirlerine ve çocuklarına karşı ortak sorumlulukları üstlendikleri, birbirine bağlı ve etkileşim içerisinde olan sistemlerden oluşan evrensel bir kurumdur.

Literatür incelendiğinde ortak olan birkaç nokta vardır bunlar; karşı cinsten iki bireyin, “toplumsal kurallara uygun bir şekilde”, “yasalarla korunan” ve “sınırları yasalarla belirlenen” bir çatı altında, soylarını devam ettirecek, yine “yasalarla belirlenen haklara sahip” çocuklar dünyaya getirmek üzere oluşturdukları bir “kurum”, “sistem” olma özellikleridir (Erdoğan 2007).

Evlilik bir süreçtir ve evli olan her birey bir gelişim süreci içerisindedir. Toplumsal yaşamın devamı için gerekli olan ailenin korunması, evlilik ilişkisinin sağlam temeller üzerine kurulmasına bağlıdır. Her evlilik ilişkisi kendi içerisinde farklı dinamikler barındırır ve çiftler evlilik ilişkisi içerisinde farklı davranış örüntüleri sergilerler (Çelenoğlu 2011).

Feldman (1988) da, evlilik ilişkisini bir süreç olarak ele almış ve bu sürecin, evliliğin ilk yılları, çocuklu aile, çocukların evden ayrılması gibi üç aşamaya ayrıldığını belirtmiştir. Birinci aşamada, eşler evliliğin getirdiği sorumluluklar ve sorunlarla yüzleşmektedir. Bu aşamada evli bireyler daha çok ev ile ilgili sorumlulukların paylaşımı ile ilgili konularda çatışma yaşamaktadırlar. İkinci aşamada, evli eşler çocuk sahibi olup olmama konusunda karar verirler, çocuğun sağlıklı bir şekilde büyütülmesi ile ilgili sorumlulukları yerine getirirler. Üçüncü aşama ise, çocukların evden ayrıldığı ve eşlerin yalnız kaldığı aşamadır. Bu aşamada bireyler eşleriyle birlikte daha fazla zaman geçirmekte ve değişimlerle daha çok mücadele etmektedirler.

Kephart (1966) “insanlar neden evlenir” sorusunu, cinsel gereksinmelerin karşılanması ve neslin devamının yanı sıra, dört nedene daha dayandırmıştır. Bunlar; aşk, arkadaşlık, ekonomik nedenler ve toplumsal beklentilerdir. Kephart'a göre, aşk evliliğe giden yolda önemli bir nedendir. Ancak evlilik süreci içerisinde aşk zamanla yok olma eğilimindedir. Aşkın yerini bıraktığı arkadaşlık kavramının da evlilikte önemi

büyüktür. Önemli olan diğer faktörler ise evlilik yolu ile ekonomik güvence sağlanması ve toplumun beklentilerinin karşılanmasıdır.

Evliliği diğer yakın ilişkilerden ayıran bazı özellikler şöyle sıralanabilir: Birincisi, evlilik ilişkisi süreç içinde gelişen, isteyerek yürütülen ve esnek olunması gereken bir ilişkidir. İkincisi, evli olmak, farklı değerler ve dünya görüşünden oluşan iki bakış açısının ve geçmişin birbiriyle birleşmesi demektir. Böylece ilişkide her bir konu üzerinde konuşulup uzlaşılabilir. Üçüncüsü, evlilik ilişkisinde “geçmiş”, “şimdi” ve “gelecek” vardır. Evli bireyler “geçmiş” yaşam öyküleri ile “geleceğe” bağlanırken, “şimdi” ilişkinin ayakta kalması için geleceğe yönelik planlar yaparlar. Dördüncüsü, evlilik ilişkisinde destek değiş-tokuşu vardır. Her eş, kendi gereksinimi kadar diğer kişinin gereksinimini de göz önüne alır, birbirine destek olur. Beşinci özellik ise, evli kişilerin her birinin bireysel oluş biçimi söz konusudur; evlilik ilişkisinde bireylerin oluş biçimine saygı duyulur ve destek verilir (Bubenzer ve West 1992).

Evlilik, öncelikle neslin devamı için cinsel birlik olarak, sonrasında ise sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik beklentilerin getirdiği hak ve görevler de göz önünde bulundurularak aile üyelerinin kişiliğinin gelişmesine ve mutlu olmasına imkan veren bir birlik olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda evliliğin karşılıklı cinsel doyumun ve neslin devamını sağlamanın yanı sıra birlikteliği ve dayanışmayı sağlamasında önemli bir görev yaptığı görülmektedir (Mussatayeva 2018).

Evlilik aynı zamanda bireyin “ben” duygusundan kurtularak “biz” duygusuna büründüğü dönemdir. Bundan dolayı Danimarkalı filozof Sören Kierkegaard evlilik için “hayatın estetiği” kavramını kullanmıştır (Bolay 1990, s. 377). Aynı şekilde Burgess ve Lock ise “hayvanlar eşleşir insanlar evlenir” diyerek evlilik kavramının insanlara özgü olduğunu ve salt eşleşmeden öte ekonomik, toplumsal ve psikolojik yanı olan birlikteliği ifade ettiğini belirtmiştir (Gökçe 1991b, s. 382).

İnsanlar evliliğe çeşitli nedenlerle karar verebilmektedirler. Bu nedenlerden biri kadın ve erkeğin beraberliklerinin daha kabul gören ve toplum tarafından onaylanan bir hale gelmesi için, ilişkilerini evlilik kurallarıyla onaylatmalarıdır. Ayrıca, evliliği toplumsal yaşamın bir gereği olarak düşünerek, bu tür bir beraberliğin çok doğal ve gerekli olduğunu kabul ederek evlenenler de vardır. Bunun dışında başka nedenlerle

evlenenlerin de olduğu belirtilmektedir. Yalnızlıktan kurtulmak, ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak, çocuk sahibi olabilmek, cinsel ihtiyaçlarını karşılayabilmek gibi amaçlarına ulaşmak için bireylerin evlilik ilişkisini kurdukları belirtilmektedir (Çaplı 1992, Crow 1967).

Evlilik, insanın bütün hayatını etkilemesi ve yeni bir ailenin kurulması bakımından yaşamın bir dönüm noktasıdır (Sezen 2011). Bu nedenle de evlilik ilişkisi hangi amaçla ve nasıl kurulursa kurulsun sonuçta bireyin mutlu olabileceği, topluma sağlıklı, uyumlu ve faydalı bireyler yetiştirebileceği bir aile ortamının oluşturulabileceği, başarılı bir evlilik ilişkisinin sürdürülebileceği bir ilişkinin kurulması oldukça önemlidir.

Genellikle evlilikler bir seçme süreci sonucunda gerçekleşir. Eş seçiminde iki temel ilke vardır. “Benzerlik ilkesi”ne göre, sınırlı bir bireyler grubu içinde yaş, ırk ,din, etnik köken, toplumsal sınıf, eğitim ve kişilik benzerliğine dayanılarak seçim yapılır. Benzerlik (homogabi) ilkesi benzerlerin birbirini çektiği gerçeği üzerine kurulmuştur. Buna karşılık “bütünleme ilkesi”, eşlerin özellikle kişilik açısından farklı ve tamamlayıcı özellikleri nedeniyle seçildiğini savunur. Bu ilke karşıtların birbirini çektiği gerçeğine dayanmaktadır. Araştırmalar hangi ilkenin daha çok geçerli olduğunu ortaya koyamamıştır ancak benzerlik ilkesinin daha geçerli olduğu yolunda belirtiler vardır (Aytaç ve Bayram 2006).

Tümer’in (1998) belirttiği gibi, iki farklı karakter ve cinsiyette insanın, hayatını birleştirerek bir arada yaşamaya karar verdikten itibaren içine girdikleri bu psikolojik sistem, güzel yanları olmasının yanında bir o kadar da zorlu ve güç bir yaşantıyı içerir.

Şendil ve Korkut’un (2008) Noller (2002), Stack ve Eshleman (1998), Whitson ve El-Sheikh’ten (2003) aktardığına göre, evliliğin birçok önemli avantajlarından söz edilebilir. Öncelikle evlilik, insanların yaşamlarını ve iyilik hallerini etkileyen en önemli deneyimlerden biri olarak kabul edilmekte, evli bireylerin evli olmayanlara göre daha iyi fiziksel ve ruhsal sağlığa, daha uzun bir yaşam ömrüne, daha fazla gelire, daha fazla ve iyi bir cinsel yaşama sahip oldukları ileri sürülmektedir. Bunun yanı sıra sorumluluk almak, özgüven ve huzur elde etmek, iffetin korunması ve günden gün sakınma, sinirlerin dengelenmesi, doğum ve neslin çoğalması, toplumsal sağlık ve güvenlik gibi faydalar ifade edilmiştir (Özyürek 2014).

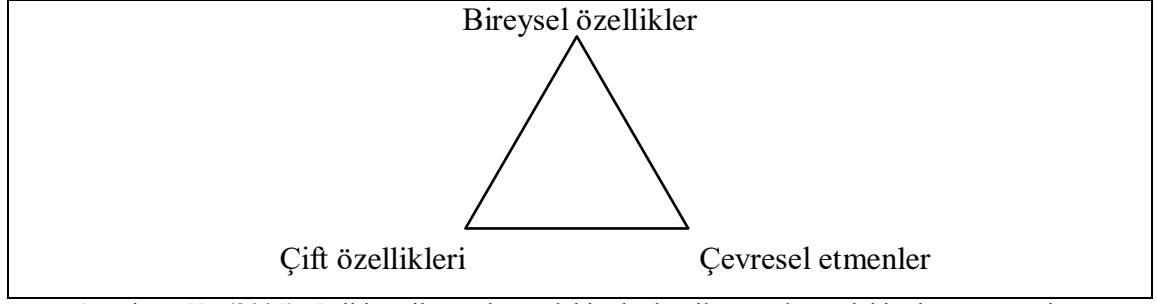
Öte yandan evlilik ilişkisinde yaşanan sorunlar dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Stahmann ve Hiebert (1997, s. 18) psikolojik açıdan son derece sağlıklı iki bireyin bile sağlıklı bir evlilik hayatına sahip olabileceğini ifade etmişlerdir. Birçok evli çift için büyük aşklarla ve ümitlerle başlayan evliliklerde zaman içinde yaşanan sorunlar hayal kırıklıklarının ve huzursuzlukların oluşmasına neden olabilmektedir (Kavuncu 2011).

Evlilik ve aile olabilmeye dair farklı beklentiler, farklı sonuçlara sebep olmaktadır. Evlilik bazı insanların en ciddi doyum kaynağı ve yaşama sevinci iken, bazı insanlara üzüntü vermektedir. Evlilik akdini imzalarken birlikte güzel günler yaşayacağını, zorluklara göğüs gereceğini düşünen çiftlerin bazıları tam olarak hayalindeki yaşayamaz ve evliliği sonlandırma noktasına gelir. Kişilik, kültür ve hayata bakış açısı gibi konularda yaşanan farklılıklar bireyde fiziksel ve ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Böyle bir durumda bireyin hayatına daha sağlıklı ve mutlu devam edebilmesi adına aile birliğine son vermek gerekir. Çünkü mutlu olunmayan bir birlikteliği sürdürmek kişilerde ciddi ruhsal tahribata sebep olabilmektedir (Uzunoğlu 2016).

Evliliğin sürdürülmesini etkileyen etmenlerin neler olduğu literatürde çeşitli yönleriyle tartışılan bir konudur. Bu etmenlerden bazıları; evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik kalitesi, eşlerin kişilik özellikleri, çocuk sahibi olma, dünya görüşü, ekonomik nedenler, fiziksel ve ruhsal hastalıklar, alışkanlıklar, dini inançlar, eşler arasındaki kültür farkları, önceki evlilikler, evliliğin nasıl gerçekleştiği ile ilgili konular, sosyal destek örüntüleri, akrabalık ilişkileri, bireysel beklentiler olarak sıralanabilir (Akar 2005).

Evliliği etkileyen faktörler ise “Evlikte Üçgen Modeli” (Larson 2002) kuramına göre 3 temel başlık altında sunulmuştur (Akar 2005);

Şekil 2.1: Evlilikte Üçgen Modeli

Kaynak: Akar, H. (2005). Psikiyatrik yardım talebi olanlar ile, yardım talebi olmayan ve boşanma aşamasında olan çiftlerde çift uyumu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.

Bireysel özelliklere baktığımızda; kişilerin stresle başa çıkma güçlüğü, işlevsel olmayan düşünceler, aşırı tepkisellik, aşırı kızgınlık ve saldırganlık, tedavi edilmemiş depresyon, kronik irritabilite, aşırı utangaçlık evlilikte sorun yaratırken; dışadönüklük, özgüven, iddialılık, teslimiyet, aşk ve esnekliğin evliliğe olumlu etkisi vardır.

Çift özelliklerinde ise; çiftlerin negatif ilişki tarzları evlilikte sorun yaratırken; iletişim becerileri, çatışma çözüme becerileri, kaynaşma, yakınlık, güç paylaşımı veya kontrolü ve uzlaşmanın evliliğe olumlu etkisi vardır.

Çevresel etmenlere baktığımızda da yine; aile kökeninin etkileri, aile sürecinin izleri, aileden bağımsızlaşabilme, anne-babanın evliliği, anne-babanın ve arkadaşların desteği, iş stresi, ebeveyn olmanın stresi, dışarı uğraşlarının gerilimi ve diğer stresörler (borçlanma, sağlık, eşin yakın akrabaları) evlilikte sorunlara neden olabilmektedir.

Şendil ve Korkut'un (2008) Noller'dan (2002) aktardığına göre, 20. yüzyılda toplumda yaşanan değişmelerle aile ve evlilik kavramlarında birçok değişiklik meydana gelmiştir. Bu bağlamda evliliğin popülerliğinin yitirdiğini, sağlıklı evliliklerin geçmişe göre zor ulaşılabilir nitelikte olduğunu öne süren çalışmalar yapılmıştır. Fakat bunun yanı sıra yapılan diğer çalışmalar birçok genç insan için evlilik ve çocuk sahibi olmanın geleceklerinin önemli bir parçası olduğunu ve hala evliliğin arkadaşlık ve duygusal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Çelik'in (2015) Goodwin, McGill ve Chandara'dan (2009) aktardığı başka bir çalışmada da yine, birçok ülkede gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması'na

(World Value Survey) (2008) göre, aile tüm dünyada önemli bir kurum olarak görülüp gelişmiş ülkelerde erkeklerin yüzde 71'i, kadınların yüzde 79'u evlidir. Araştırma, evlilik ilişkisinin istenen, aranan ve çoğu insan tarafından zorluklara rağmen yürütülmeye çalışılan bir ilişki türü olduğunu göstermektedir.

2.2.2 Evlilik Türleri

Toplumların kültürel ve ekonomik yapısı, yerleşim düzeni, üretim ilişkileri, gelenek ve görenekleri, evlenme biçimlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Sezen 1984). Tespit edilebilen 33 tür evlenme çeşidi vardır. Bunlardan bazıları ve ülkemizde en çok görülen; görücü usulü ile evlenme, tanışıp anlaşarak evlenme, kız kaçırma (dügünsüz evlenme), beşik kertme evliliği, kuma getirme evliliği, berder (bedel) evliliği, ölen kardeşin karısıyla evlenme, baldızla evlilik, içgüveyi evliliği, yakın akraba evliliği, para karşılığı evlenme ve kan parası karşılığı evlenmedir. (Sayın 1990, Sezen 1984, Boratov 1973, Örnek 1971, Ülken 1943, Tanyol 1932).

2.3 BOŞANMA

2.3.1 Boşanmanın Tanımı

Kadın ve erkek arasında bireysel olarak oluşan veya toplumsal olarak oluşturulan ve yaşam birliği olarak tanımlanan evliliğin, hiçbir uzlaşma götürmediği, eşler için tüm anlamını yitirdiği durumlarda evliliğin sona ermesi bir çözüm olarak gündeme gelebilmektedir.

Boşanma, gerek bireysel açıdan gerekse toplumsal açıdan evlilik kadar mühim bir konudur. Evlilik yaparak birlikte yaşayan ve aile birliğini oluşturan eşlerin, çeşitli nedenlerle bu birlikteliği sürdürememeleri toplumsal baskı, gelenek ve göreneklerin tasvip etmemesine rağmen boşanmayla sonuçlanmaktadır.

Boşanma olgusu, bir toplumun sosyo-ekonomik düzeyi ve kültürel yapısıyla yakından ilgilidir. Kadının ve erkeğin toplumsal hayattaki konumu, toplumsal cinsiyet rolleri ve dini inançları, toplumun boşanmaya bakış açısını derinden etkilemektedir (Kaya 2009, s. 41).

Türk toplumu açısından boşanma sosyo-kültürel özelliklere göre, farklı yorumlanmaktadır. Kimi bölgelerde ve kişilerce normal bir süreç olarak algılanırken kimi bölgelerde ve kişilerce kabullenemeyen bir durum “yanlış” olarak algılanmaktadır (Arıkan 1992).

Boşanmanın üç temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; resmi bir evliliğin bulunması, evliliğin sağlıklı yürümemesi ve mahkemenin karar vermesidir (Battal 2008).

Literatürdeki boşanma tanımlarına bakacak olursak;

Yasal olarak kurulan evlilik birliğinin yine yasal olarak sona erdirilmesine “boşanma” adı verilir (Özgüven 2000).

Zara’ya (2013) göre boşanma; çiftlerin birbirlerine yabancılaşarak beklentilerinin karşılanmadığı ve yoğun tatminsizlik yaşadıkları bir dönemin, yasal, duygusal ve sosyal olarak bitirilmesidir.

Akıntürk ve Karaman (2013) ise boşanmayı, eşler hayatta iken evlilik ilişkisine mahkeme kararı ile hukuken son verilmesi olarak tanımlamışlardır. Aile birliğinin sonlandırılması Türk Medeni Kanunu’na göre; zina, cana kast, pek kötü, onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı ve evlilik birliğinin sarsılması durumunda gerçekleşebilir.

Araştırmacılar son otuz yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğin, Amerika’da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını belirtmektedir. Boşanmaların yüzde 40’ının da evliliğin ilk 3-4 yılı içinde gerçekleştiğini belirtmektedirler. Türkiye’nin 2016 yılı boşanma istatistiklerine baktığımızda da, boşanmaların yüzde 39.1’i evliliğin ilk 5 yılı, 2017 istatistiklerine göre ise yüzde 38.7’si yine evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmiştir (TÜİK 2016).

Eurostat tarafından yayınlanan dünya ülkelerinin yıllara göre boşanma istatistikleri (1996-2007) incelendiğinde en yüksek boşanma oranının dünyanın gelişmiş ülkelerinden biri olan Amerika’da 2007 yılı için yüzde 5.2 olduğu görülmektedir. Diğer gelişmiş bir ülke olan Japonya’da ise boşanma oranının 2007’de yüzde 3 olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde kaba boşanma oranı binde 2 iken Türkiye’de 2007 yılında kaba boşanma oranının binde 1.3 ile dünyanın birçok ülkesinden daha

düşük olması dikkat çekicidir. En yüksek boşanma oranına sahip ülkeler ise ABD başta olmak üzere Litvanya ve Letonya'dır.

Türkiye'de boşanma oranlarının diğer ülkelere göre düşük olmasına rağmen yine de dünyada olduğu gibi ülkemizde de artan gelişmişlik ve bilinç düzeyi, kadınların ekonomik olarak daha özgür olmaları ve bireyselleşmeye verilen önem ile paralel olarak boşanma oranlarında da artış olmuştur (İyilikçi 2015).

Başbakanlık Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVI) verilerine göre de ülkemizdeki boşanma, hem sayı hem de oran olarak artmıştır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde boşanma oranlarının arttığı bilinmektedir. TÜİK'in 2001-2012 yılları arasındaki verileri incelendiğinde de yine, bazı yıllarda bir önceki yıla göre boşanma oranlarının düştüğü görülse de genel olarak her geçen yıl boşanma sayısı ve kaba boşanma hızının arttığı görülmektedir.

Hunt'a (1966) göre; boşanmaların yaygınlaşma sebebi insanların evlilik konusunda isteklerinin azalmış olması değil, mutlu olacakları bir evlilik kurma isteklerinin artmış olmasıdır. Ackerman (1958) ise birçok kişinin evliliği kendi psikolojik problemlerine çözüm olarak gördüğünü ve beklediği mucizenin gerçekleşmemesi sonucu boşanmaların önünün açıldığını belirtir (Geçtan 1984, s. 160).

TÜİK verileri incelendiğinde boşanmaların doğuda daha az batıda ise daha fazla olduğu görülmektedir. Son iki yılın verilerine bakacak olursak; kaba boşanma hızının 2016 yılında en yüksek olduğu il, binde 2.63 ile İzmir olmuştur. Bu ili binde 2.55 ile Muğla, binde 2.46 ile Antalya izlemiştir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu iller ise binde 0.15 ile Hakkari ve Şırnak olmuştur. Bu illeri binde 0.23 ile Siirt, binde 0.25 ile Muş izlemiştir (TÜİK 2017). Kaba boşanma hızının 2017'de en yüksek olduğu il, binde 2.57 ile yine İzmir olmuştur. Bu ili yine binde 2.51 ile Antalya ve Muğla izlemiştir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu il ise yine binde 0.2 ile Hakkari olmuştur. Bu ili binde 0.21 ile Bitlis, binde 0,22 ile Şırnak takip etmiştir (TÜİK 2018).

Şekil 2.2: Türkiye’deki Evlenme ve Boşanma Oranları (2001-2017)

Yıllar	Evlenme Sayısı (Binde)	Boşanma Sayısı	Kaba Evlenme Hızı (Binde)	Kaba Boşanma Hızı
2001	544.322	91.994	7,96	1,35
2002	510.155	95.323	7,36	1,38
2003	565.468	92.637	8,05	1,32
2004	615.357	91.022	8,65	1,28
2005	641.241	95.895	8,90	1,33
2006	636.121	93.489	8,72	1,28
2007	638.311	94.219	9,09	1,34
2008	641.973	99.663	9,03	1,40
2009	591.742	114.162	8,21	1,58
2010	582.715	118.568	7,98	1,62
2011	592.775	120.110	8,02	1,62
2012	603.751	123.325	8,03	1,64
2013	600.138	125.305	7,89	1,65
2014	599.704	130.913	7,8	1,7
2015	602.982	131.830	7,71	1,69
2016	594.493	126.164	7,5	1,59
2017	569.459	128.411	7,0	1,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2.3.2 Boşanmanın Tarihçesi

Ekmekçi’nin (2010) Zaltman’dan (2003) aktarımına göre, “çekirdek toplumsal kurum olarak aile ve ailenin evlilik yoluyla yeniden üretimi ve yeniden üretim sürecinde meydana gelen yol ayrılıkları (boşanmalar), insanlık tarihinin uzlaşma haritasında önemli bir yer tutmaktadır.”

Boşanma, evliliğin olduğu süreçten itibaren başlamıştır. Ailenin olduğu her yerde boşanmanın da olması kaçınılmazdır. Tarihin ilk dönemlerindeki ilk toplumlarda da günümüzün farklı coğrafyalarında da boşanma, istenmeyen bir süreç ve aile gerçeği olarak kabul edilmektedir, ancak boşanma, tarihsel süreç içerisinde evlilik kadar eskiye dayansa da günümüzde daha sık karşılaştığımız bir durumdur (Sucu 2007, s. 1).

Boşanmaya çeşitli çağlarda ve birçok ülkede izin verilmiştir. “Boşanma; hiçbir zaman tek eşli evliliğin alması olmamış, birtakım özel nedenler sonucu evliliğin yürümesi olanaksız duruma girdiğinde zorlukları hafifletici bir rol oynamıştır” (Russell 2003).

2.3.2.1 İslamiyet öncesi dönemde, İslamiyet'te ve Kanunu Medeni'nin kabulünden önce Türk ailesi ve boşanma:

Eski Türk töresi, kadını aile içinde çok saygın bir konuma getirmiştir. Bu bakımdan onun rasgele nedenlerle boşanması ya da aile içindeki yerini sarsacak davranışlarla karşı karşıya bırakılması söz konusu değildir.

Kanunu Medeni'nin 1926 yılında kabulünden önce ise evlenmeler Türkiye'de de İslam hukukuna göre yapılmış; boşanma, çok zorunlu durumlar dışında kabul edilmemiştir. Ayrıca, boşanma hakkı erkeğe verilmekle birlikte, nikah sırasında kadınlar da bu hakkın kendilerine verilmemesini talep etmişlerdir. (Kurnaz 1991).

İslam hukukunda kadının boşanma hakkı, boşanma isteğinde bulunması sınırlı bir alana sahipken Osmanlı döneminde bu konu esnekleştirilmiştir. "Saray ve üst tabaka ailelerinde nikah akdi sırasında kadına da boşanma hakkı verilmesi, kadının, kocanın da razı olacağı bir bedel ödeyerek boşanmayı sağlaması ve çeşitli sebeplerle kadiya başvurarak boşanma talebinde bulunması gibi uygulamalar getirilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1992).

2.3.2.2 Semavi dinlerin boşanmaya bakışı

İslam dini, boşanmayı hoş karşılamamakla beraber hayatın bir gerçeği olarak görür. Evliliğin yürümediği, tıkanıp zamanlarda boşanma, nihai çıkış kapısıdır. Diğer dinlerin boşanma gerçeğine daha olumsuz yaklaştığı görülür (Diyanet İşleri Başkanlığı 2013, ss. 168-169).

Hristiyan mezhepleri arasında farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, ortak kanaat boşanmanın istisnai bir durum ve bir derecede yasak olmasıdır. Özellikle Katolikler, Hz. İsa'nın, "Allah'ın birleştirdiğini insan ayırmasın" (Kitab-ı Mukaddes, Matta, 19/6) sözünü zina dışında geçerli bir boşanma sebebinin olmadığı şeklinde yorumlarken, Ortodoks ve Protestanlarda daha esnek bir anlayış söz konusudur (Diyanet İşleri Başkanlığı 2013, s. 169).

Yahudi inancında ise belli şartlarda boşanmanın söz konusu olduğu bilinmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı 2013, s. 169).

2.3.3 Boşanmanın Nedenleri

İnsanlar birden bire boşanmanın eşiğine gelmezler ve boşanmazlar. İnsanları boşanmaya iten birçok etken vardır. Farklı kültürlerde yapılan çalışmalarda, araştırmacılar boşanma nedenlerini belirlemeye çalışırken, problemi iki şekilde ele almışlardır. Bazıları boşanma riskini etkileyebilecek olan evlilik yaşı, sosyo ekonomik düzey, ırk, kök, ailenin varsa boşanma geçmişi gibi demografik faktörler ve yaşam olaylarını incelerken, diğerleri ise daha önce evli olan bireylere evliliklerini bitiren şeyin ne olduğunu soran öznel bakış açısını kullanmışlardır (Amato ve Rogers 1997).

Boşanma ile pozitif yönde ilişkili bulunan sosyo-demografik değişkenler; erken yaşta evlenmek ve birlikte yaşamak, evliliğin ilk yıllarında hamile kalmak, düşük eğitim ve gelir düzeyi, geleneksel olmayan aile rolleri, kadının iş hayatı, anne babaların boşanmış olması ve çocuk bakımı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar şeklinde sıralanmaktadır. Çalışmalar tüm bu durumların yarattığı stresin çiftleri etkileyerek boşanmalara yol açtığını belirtmektedir (Amato ve Rogers 1997).

Ayrıca, çiftler arasındaki ilişkinin niteliği ve ilişkiye bağlı sorunların da boşanmaya neden olabileceği gözlenmektedir. Buna göre yapılan bir araştırmada boşanma nedenleri; iletişim problemi, sadakatsizlik, geçimsizlik, yaşam biçimi değiştirme isteği olarak sıralanmıştır (Wolcott ve Hughes 1999). Çiftler arasındaki ilişki dinamiğinin evlilikleri etkilediğini saptayan bir diğer araştırmada da, boşanmanın nedenleri, ailede yaşanan anlaşmazlıklar, duygusal sıkıntılar ve iletişim kurmada yetersizlikler olarak saptanmıştır (Bray 1995). Benzer bir çalışmada yine, boşanmanın en iyi belirteçleri iletişim ve çatışma çözmede yetersizlik, gerçekçi olmayan beklentiler, kusurlu ilişki rolleri olarak saptanmıştır (Gottman ve Notarius 2002).

Yapılan bir başka çalışmada, en sık verilen cevap sadakatsizlik olurken, onu geçimsizlik, alkol/madde bağımlılığı ve birbirlerinden yavaş yavaş uzaklaşmak izlemiştir. Ayrıca araştırmada boşanmaya yol açan durumlar için eşlerin birbirlerini suçlama eğiliminde oldukları da gözlenmiştir (Amato ve Previti 2003).

Antropolog Laura Betzig da boşanma nedenlerini araştırmış ve 160 toplum üzerinde çalışmalarını tamamladıktan sonra evliliği bitirmek için en çok sunulan sebebin özellikle kadının alenen yaptığı zina olduğunu belirlemiştir. İkinci sırada kısırlık

bulunmaktadır. Üçüncü boşanma sebebi ise erkek tarafından kadına uygulanan fiziksel ve duygusal şiddettir. Bu üç temel sebebi izleyen diğer nedenler ise; eşin karakteri, davranışları, kıskançlık, gevezelik, kadının tembel oluşu, saygısızlık, huysuzluk, kocanın eve bakmaması, kavgacı tavırlar, cinsel ihmal ve evden uzak kalmak olarak listelenebilir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, boşanma nedenleri fiziksel ve sözel şiddet, alkol ve kumar gibi alışkanlıklar, ihanet, ekonomik zorluklar, erken yaşta evlenme, eğitim ve yetiştirme tarzı farklılığı, uyumsuzluk, eşlerin birbirinden uzaklaşması, birbirlerine kayıtsız kalmaları ve şiddetli geçimsizlik olarak tespit edilmiştir (Polat 2012, Aktaş 2011, Demirkan ve diğ. 2009, Battal ve diğ. 2008, TÜİK 2006, Uyar 1999, Arıkan 1992).

TÜİK (2006), tarafından yapılan bir araştırmada hem kadınların hem de erkeklerin kesin boşanma sebebi olarak gördükleri olayların önem sırasına göre; kadının kocasını aldatması, kadının alkolik/kumarbaz olması, kadının kocasına kötü muamelede bulunması, erkeğin alkolik/kumarbaz olması, erkeğin karısına kötü muamelede bulunması ve erkeğin karısını aldatması olduğu tespit edilmiştir.

Güneş (2007) tarafından yapılan boşanma aşamasındaki bireylerle gerçekleştirilen bir çalışmada ise eşleri boşanma aşamasına getiren etmenlerin sırasıyla; iletişim çatışması, aile içi şiddet, aldatılma, eşin ailesi ile olan çatışma, cinsel sorunlar, madde veya alkol alışkanlıkları, kumar oynama, ekonomik sorunlar olduğu ileri sürülmüştür. Boşanma nedenleri olarak, kadınların fiziksel şiddete maruz kalmayı ileri sürdüğü, erkeklerin ise eşleri ile yaşadıkları iletişim çatışmalarını dile getirdikleri görülmüştür.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca gerçekleştirilen Türkiye Aile Yapısı Araştırması da (2011), odak noktası boşanmış kişiler olmasa dahi örneklem büyüklüğü sebebiyle boşanmaya dair ipuçları vermektedir. Bu çalışma kapsamında; 12.056 hanede, 18 yaşın üzerindeki 24.647 kişiyle yüz yüze görüşme yapılmış ve en az bir defa boşanmış kişilere boşanmanın sebepleri sorulmuştur. İlk sırada eşlerin ilgisiz ve sorumsuz davranması yer almıştır. Sebeplerin cinsiyete göre sıralamasında da farklılıklar olmuş, kadınlar şiddete ve aldatmaya dikkat çekerken, erkekler ailelerine

yapılan saygısız davranışlardan ve karşı tarafın ailesinin evliliğe olan müdahalesinden bahsetmişlerdir (ATHM 2011).

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri; zina, cana kast ve pek fena muamele, cürüm ve haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı ve evlilik birliğinin temelinden sarsılması olarak belirlenmiştir (Akıntürk ve Karaman 2013).

Şekil 2.3: Türkiye’de Nedene Göre Boşanmalar

Yıl	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	2005	95.895 % 100	91.989 95,9	67 0,07	39 0,04	257 0,27	36 0,04	45 0,05	2.923 3
2006	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	93.489 % 100	88.455 94,6	78 0,08	36 0,04	283 0,3	26 0,03	37 0,04	3.890 4,2	684 0,7
2007	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	94.219 % 100	88.533 94	77 0,08	29 0,03	230 0,2	24 0,03	56 0,06	4.719 5	551 0,6
2008	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	99.663 % 100	94.567 94,9	73 0,07	24 0,02	258 0,26	37 0,04	37 0,04	3.785 3,7	882 0,9
2009	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	114.162 % 100	113.039 95,34	90 0,03	37 0,03	317 0,27	32 0,03	42 0,04	3.597 3,03	1.414 1,19
2010	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	118.568 % 100	113.039 95,34	90 0,03	37 0,03	317 0,27	32 0,03	42 0,04	3.597 3,03	1.414 1,19
2011	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	120.117 % 100	116.153 96,70	85 0,07	35 0,03	288 0,24	35 0,03	58 0,05	2.506 2,09	957 0,80
2012	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	123.325 % 100	119.921 97	71 0,06	26 0,02	276 0,23	30 0,02	52 0,04	2.524 2,04	425 0,34
2014	Toplam	Geçimsizlik	Zina	Cürüm	Terk	Cana kast	Akl Hastalığı	Bilinmeyen	Diğer
	130.913 % 100	126.732 97	107 0,08	36 0,03	200 0,1	31 0,02	61 0,05	2.466 1,8	1.280 1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2012.

Tablodaki veriler incelendiğinde Türkiye’de 2005-2014 yılları arasında resmi kayıtlara geçen en önemli boşanma nedeni geçimsizliktir. İkinci sırada terk, üçüncü sırada ise

zina bulunmaktadır. Geçimsizlik sebebiyle boşanan kişilerin oranı yüzde 94'ün altına düşmemiştir. Geçimsizlik nedeninin bu kadar yaygın olmasında en büyük etken, hukuki açıdan geçimsizlik maddesinin birçok nedeni kapsıyor olmasıdır, ayrıca çocuklarının ileride yüz kızartıcı durumlar ile karşılaşmaması ve meslek tercihlerinde engel teşkil etmemesi açısından bazı nedenler saklanmakta ve boşanma nedeni şiddetli geçimsizlik olarak dikte edilmektedir.

Son olarak özetleyecek olursak;

- i. Birbirlerini yeterli ölçüde tanıyamadan yapılan evliliklerde boşanma sık görülmektedir.
- ii. Psikolojik sorunlar ve davranış uyumsuzluğu boşanmanın en önemli sebepleri arasındadır.
- iii. Ekonomik sıkıntılar da ayrılığın bir başka nedenini oluşturmaktadır.
- iv. Akrabaların müdahaleleri, dedikodular, kültür farklılıkları, farklı anlayış ve düşünceler de düzenli evliliği etkilemektedir.
- v. Manevi hayatın zaafa uğraması, iffetsizlik, içki, kumar, zina ve müstehcenlik de önemli boşanma sebepleri arasında bulunmaktadır.
- vi. Şehir hayatının karmaşık problemleri boşanmayı artırdığı gibi, köy hayatında boşanmak daha zordur.
- vii. Çocuksuz ailelerde boşanma daha fazladır. Bir başka ifade ile çocuklar evliliği ayakta tutan önemli sebepler arasındadır.
- viii. Evlenme hazırlığını gerekli ölçüde yapmayan, maddi ve manevi açıdan gerekli dayanakları oluşturmayan aileler, daha fazla boşanma riski taşımaktadır.
- ix. Bazı yanlışlıkların evlendikten sonra düzeleceği ümidi de önemli bir hatadır.
- x. Alkol ve diğer zararlı alışkanlıklar da aileleri yıkan önemli afetlerdendir.
- xi. Aile sorumluluğunun, kutsiyetinin ve saygısının oluşmamış olması da bir başka önemli boşanma sebebidir (Ertuğrul 2012, ss. 61-62).

2.3.4 Boşanmanın Sonuçları

Boşanmalardaki hızlı artışı göz önünde bulunduracak olursak, günümüzde pek çok ülkede evliliklerin hemen yarısı boşanma olasılığı altındadır. Boşanma, evlilikleri iyi

olarak değerlendirenler için kriz, kötü olarak değerlendirenler için ise yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülmüştür (Katz 1995).

Boşanma; bireyin yaşam çizgisinde bir kırılmaya neden olan olağan dışı bir durum olarak nitelendirildiğinde ve süreç içinde ya da sonrasında içsel ve dışsal etkenlerle birlikte kişinin öznel algısını değiştirebilecek travmatik bir etkiye neden olabilir, eşlerin hayatlarından çok fazla şey götürür. Kimileri evlilikten nefret edip, bir ömür boyu evlenmez. Kimileri acı hatıraların tesirinden yıllarca kurtulamaz (Ertuğrul 2012).

Tek çekirdekli bir aile yapısından iki çekirdekli bir aile yapısına geçişi temsil eden ve geçici bir kriz süreci olan boşanma; sadece yaşandığı aileyi değil, aileye bağlı birçok kişinin ilişkilerini de değiştirip şekillendirir. Çoğu birey bu duruma zamanla alışarak uyum sağlar. Ancak bireyin kişilik özellikleri ve sahip olduğu destek kaynakları (aile, yakın arkadaşlar, iş, eğitim vs.) bu uyumu etkileyen faktörlerdir (Zara 2013).

Boşanma, eşleri ekonomik yönden sarsar, ruhsal yönden örseler, toplumdaki durumlarını etkiler. Çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi ise çok karmaşık sorunlar doğurur. Evlilikteki çarpık ilişkiler, evlilik sonlandıktan sonra da çocuklar aracılığıyla sürüp gider. Bu nedenle, boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş sayılamaz (Yörükoğlu 1994).

Bir diğer yandan, Aile ve Sosyal Araştırmalar Kurumu (2011) tarafından yapılan araştırmaya göre; boşanmış bireyler, hukuki süreçler nafaka, mal paylaşımı ve velayet konularında da çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Boşanmanın ilk aylarında özellikle ilk iki üç ay içinde her iki taraf da en zor devrelerini geçirirler. Çiftin doğal olarak yeni duruma alışması zaman alır. Bazı kimseler için bu süre kısa, bazıları için ise uzundur. Uzun süre beraber yaşamışlarsa bu kimseler kendi amaçlarını ve kişiliklerini birbirinden ayrı ve bağımsız olarak yeniden tanımlamak durumunda kalacaklardır.

Boşanma, her iki bireyin kendi yaşamları için yeni bir denge arayışının sonucudur. Her birey bu dengeyi kendince gerçekleştirmeye çalışır. Kimisi aylar sonra kimisi yıllar sonra bu dengeyi sağlar. Bazı kimseler yeni bir denge geliştirmeden başka evlilikler yapabilirler. Yeni dengeyi geliştirebilmiş olanlar kendilerini daha mutlu olgun ve

yaşamı ve kendilerini daha iyi anlamış olarak yeni bir döneme girerler. Bireyin boşandıktan sonra kendini yenileyerek ve geliştirerek yeniden yaşamına dönmesinde üç temel etken rol oynamaktadır. Bunlar; ekonomik koşullar, çocuk sayısı ve destekleyici çevredir (Kır ve Bülbül 2012).

Yavuzer'e (1997) göre eşinden ayrılmış kimseler, kişisel, mesleki, cinsel ve sosyal alanlarda kendilerini yeniden tanımlama gereği duymakta ve yeni kimlikleriyle bütünleşmeye çalışmaktadırlar. Eski kimlikleri ile yeni yaşantıları arasında bütünlük kurabilen kişiler krizin yoğunluğunu daha çabuk atlatacaklardır.

Boşanma süreci ve sonrasını yaşayan bireyler, evliyken düşünmedikleri pek çok sorunla başa çıkmak durumunda kalabilirler. Boşanma sürecinin belirsizliği, bireyleri kaygılandırabilmekte ve korku duymalarına neden olabilmektedir. Ayrıca, çevrelerindeki insanların, kendilerini yargılayacağına yönelik endişeler de duymaları mümkündür. Evlilik sürecinde yaşanılmış olan mahrem konuların, ilişkinin resmi olarak da sonlanması sürecinde açığa çıkacağı ve suçlamak amacıyla kullanılacağı yönünde korkular oluşabilmektedir. Evlilikleri sırasında çalışmayan ve maddi kazancı eşin sağladığı, işsiz bireyler ekonomik anlamda geleceklerine ve ihtiyaçların nasıl karşılanacağı konularında sorun yaşayabilirler. Ayrıca, çocukların velayetini alan ebeveynin, çocuk bakımını bundan sonra tek başına üstlenmesi, velayeti her iki ebeveynin de istediği çekişmeli boşanmalarda ise, çocuğun velayetinin kendisine verilmemesi ihtimali bireylerin üzerinde yoğun bir kaygı nedeni olabilmektedir (Budak 2010).

Psikolojik açıdan boşanma, kompleks ve çok boyutlu fenomen olup, uzun bir periyotta gerçekleşen psiko-sosyal bir süreçtir. Boşanma süreci ve boşanmanın etkileri her bireyde farklı şekilde yaşanabildiği gibi bazı ortak etmenler de bulunmaktadır. Boşanma süreci, altı farklı yaşantı evresinden oluşmaktadır (Bohannon 1970). Bu yaşantılar şunlardır:

- i. Duygusal Boşanma: Boşanma sürecinin ilk evresidir, ayrılık kararının alınmasıyla başlar ve çiftlerin aralarındaki ilişkinin bittiğini kabullenmesiyle tamamlanır. Bu aşamada evlilikte çözülme başlamıştır, eşlerden en az birinde evliliğin devamı için gerekli olan duygusal istek azalmıştır. Bu evrede aile

birliği temel işlevlerini yerine getirmesine rağmen eşler arasındaki ilişkinin ve iletişimin kalitesi yetersizdir (Uyar 1999). Duygusal boşanma döneminde taraflar; bazı inançlarını, sosyal statülerini, yuvalarını kaybeder ve durum bireyde bir yas halinin gerçekleşmesine neden olur. Birçok kişi açısından bu durum hayallerin ve umutların kaybı demektir (McKnight ve Erickson 2002, s. 30).

- ii. Hukuki Boşanma: Bu aşamada evliliğin kanun önünde de çözülmesi ve bu durumun alenen ilan edilmesi söz konusudur (Uyar 1999).
- iii. Ekonomik Boşanma: Aile birliği içinde eşler aynı zamanda ekonomik olarak da birliktelik içindedirler. Boşanma durumunda eşlerin mülkiyetlerinin de bölünmesi kararı ortaya çıkmaktadır (Uyar 1999).
- iv. Ebeveyn Olarak Boşanma: Boşanma sonrasında müşterek çocukların velayeti taraflardan birine verilir. Ancak bu hiçbir zaman çocukların ebeveynlerden boşanması demek değil, eşlerin birbirinden boşanması demektir. Boşanma sonrasında ebeveynlerin çocuk üzerindeki sorumlulukları devam etmektedir (Uyar 1999).
- v. Toplumsal Boşanma: Bireyler, evlenme ile birlikte yeni bir toplumsal yaşama sahip olduğu gibi, boşanma sonrasında da toplumsal yaşantılarında değişiklikler olmaktadır. Boşanmadan etkilenenler yalnız eşler ve çocukları değildir. Onların haricinde arkadaşlar, aile, komşular, iş arkadaşları, akrabalar ve diğer insanlar da ayrılığın etkisine maruz kalmaktadır. Bu dönemde bu insanlardan da ayrılmak, var olan ilişki ve iletişimin sekteye uğraması ve tamamen sonlanması durumu bulunabilir. Böylece kişi sosyal yas dönemi yaşayabilir. Bazı kişiler boşanma sırası ve sonrasında arkadaş çevresinin yanlarında olmadığını ve terkedildiklerini hissederler (Uyar 1999).
- vi. Ruhsal Boşanma: Bu dönem, boşanan bireyin yeniden otonomi kazanıp, tümünden özgür bir hal alıncaya kadar sürmektedir. Boşanma sürecinin en önemli ve zor süreçlerinden biridir. Bireyin boşanma sonrası hayata uyum sağlamaya çalıştığı, özerkliğini ve bağımsızlığını kazandığı dönemdir. Bu evrede birey, eşinin yokluğunu hissetmektedir. Boşanma eğer kişinin isteği dışında gerçekleşmişse, bireyin yeniden otonomi kazanması ve bağımsız bir hal alması sancılı ve uzun vadede olabilmektedir (Uyar 1999).

Boşanma sürecinde bu evreler arasında geçiş, ileri veya geri dönüşler biçiminde yaşanabileceği gibi, bazı bireylerin evrelerden birinde takılmalar yaşaması da mümkün olabilmektedir.

Arıkan'ın Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları (1996) araştırması sonuçlarına göre; boşandıktan sonra bir kadının karşılaşılabileceği güçlükler; ekonomik sıkıntı (yüzde 86.6), çevre baskısı (yüzde 80.8), velayet babadaysa çocuklara özlem duyma (yüzde 79), erkeklerin tacizi (yüzde 77), aile baskısı (yüzde 73.2) şeklindedir. Boşandıktan sonra erkeklerin karşılaşılabileceği güçlükler ise; velayet annedeyse, çocuklara özlem duyma (yüzde 71.6), ev ve kendi işlerini yapmakla ilgili sıkıntı (yüzde 62.6), ruhsal duygusal sıkıntıdır (yüzde 58.6). Ayrıca, kadınların boşanma sürecini içselleştirerek, depresyon olarak yansıttıklarını; erkeklerin ise dışsallaştırarak rahatsızlıklarını davranışsal olarak, şiddet ya da alkol kullanımını gibi yollarla ifade ettikleri gözlenmiştir (Williams ve diğ. 2006, ss. 132-140, Simon ve diğ. 1999, ss. 210-215, Aseltine ve diğ. 1993, ss. 106-120).

Boşanma sürecinin, erkekleri ve kadınları farklı biçimlerde ve boyutlarda etkilediği bir çok çalışma mevcuttur. Yapılan pek çok araştırmada, kadınların erkeklere göre boşanmadan daha çok etkilendikleri görülmüştür.

Boşanmanın kadınları daha olumsuz etkilediği bulgusuna ulaşan bir araştırmada, erkeklerin kadınlara göre boşanma sonrası daha az güçlük yaşadığı, kadınların ekonomik, konut bulma, çevre ve aile baskısı yaşama gibi konularda daha çok sıkıntı yaşadığı bulunmuştur. Kadınların yaşam kalitesinde erkeklere oranla daha fazla bir azalmaya neden olmanın yanı sıra, erkeklerin yaşam kalitesinde artış bile söz konusu olabilmektedir. Yapılan son istatistiksel sonuçlar doğrultusunda da; boşanmanın kadınların yaşam standartlarında yüzde 27'lik bir azalmaya, erkeklerde ise yüzde 10'luk bir artışa neden olduğu ortaya konulmuştur. Kadınların boşanmadan daha olumsuz etkilenmeleri, çoğunlukla velayeti alma bulgusu ile birleştirilince, boşanmış annelerin boşanma sonrası uyum süreçlerinin, onlarla birlikte yaşayan çocuklarını da daha çok etkilediği söylenebilir (Aktaş 2011).

Uyar (1999) ve Doğan (1998) da boşanma sonrasında, kadınların erkeklere oranla kendilerini daha yalnız hissettikleri, eşlerini bağımlı ve kopuk olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Becker'a göre, çevre ve aile baskısı boşanmış kadınların yaşadığı önemli sorunlar arasındadır. Geleneksel değerlerin hala canlılığını koruduğı kentlerde, boşanma, evlenme kadar doğal görülmemekte ve onaylanmamaktadır. Toplumda var olan çeşitli önyargılar, boşanmış kadınların damgalanmasına dek ulaşan olumsuz tutumları besleyebilmektedir. (Arıkan 1996) ve boşanma sonrasında kadınların, toplumsal yargı ve baskılara daha çok maruz kalmaları dolayısıyla onların boşanmadan daha olumsuz etkilenmesine neden olur (Baum 2005, Arıkan 1996).

Boşanmış kadınlar, yeni bir yaşam kurmak, eski eşi ve çocuklarıyla yeni bir ilişki geliştirmek, aynı zamanda ekonomik zorluklar ve sosyal ilişkilerdeki değişimlerle başetmek durumunda kalmaktadır (Öngider 2013). Boşanmanın ayrılık, düzenin bozulması gibi olumsuz yanları, kadınlarda mutsuzluk, acı, kızgınlık, yalnızlık gibi duygulara yol açabilmektedir (Thomas ve Ryan 2008).

Määttä ve Uusiautti (2012), Finlandiyalı kadınların boşanma sonrası kimlik değişimlerini inceledikleri araştırmada, kadınların boşanma sonrası 5 tür tutum sergiledikleri bulgusunu ortaya çıkarmıştır. Bunlardan ilki, “durgun” tutumdur. Boşanmayı oldukça acılı, insanı sersemleten bir süreç olarak algılayan, hiçbir şeye çaba harcamayıp, problem çözmekten kaçınan, depresif, çaresiz, her günü birbirinin aynı ve yasta yaşayan kadınları kapsamaktadır. İkinci grup, “reddedenler”dir. Evliliklerinin ve boşanmalarının hayatlarındaki önemini reddederler. İlişkilerini ciddiye almıyor izlenimi yaratırken, aynı zamanda yaşadıkları durumu tekrar tekrar düşünürler ya da nefret, yas, pişmanlık, hayalkırıklığı duygularını inkar ederler. Üçüncü grup ise, “uyumlular”dır. Var olan durumla tatmin olup, boşanmanın getirdiğı yararları odaklanıp değişime uyum sağlamaya çalışırlar. Dördüncü grup ise, “yerine koyanlar”dır. Boşanma sonrası tüm yaşamlarını çocuklarına, kariyerlerine ya da yardım işlerine adanarak kendilerine bir düzen kurarlar. beşinci ve son grup ise, “hayatta kalanlar”dır. Yeni hayatlarını daha aydınlık, bağımsız olarak görür ve yeni bir hayat düzeni için mücadele ederler. Kendileri için yeni fırsatlar, koşullar ararlar ve fırsatları iyi değerlendirirler. Bu gruptakiler, hem iyi olma için gerekli cesarete, hem de yeni bir kimlik oluşturmak için

kaynaklara ve güce sahiptirler. Öz-saygı ve sağlıklı özgüven sorunları aşabilmede anahtar roledir. Boşanma sonrası sürece, en iyi uyum sağlayan grup da, “hayatta kalanlar”dır.

Boşanma sürecinin kadın ve erkekleri, nasıl ve ne ölçüde etkilediğine dair cinsiyetlerin karşılaştırılmasına ilişkin alanyazında bazı çelişkili bulgular da bulunmaktadır (Aktaş 2011, Gregson ve Ceynar 2009, Kaya 2009, Arıkan 1996); Gregson ve Ceynar’ın (2009) Diedrick’ten (1991) aktardığına göre, erkeklerin kadınlara göre boşanma öncesinde daha az, ancak boşanma sonrası süreçte daha fazla olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Ancak cinsiyet rolleri kuramları kapsamında ele alan başka araştırmalar, boşanmanın kadınların annelik, eş olma gibi kimliğini belirleyen rollerinde değişimlere neden olması bakımında, boşanmış kadınları daha olumsuz etkilediğini söylemiştir.

Bu çalışmaların tam tersi olarak da, yine Uyar (1999) ve Doğan (1998), boşanma sonrasında kadınlar ve erkekler arasında yalnızlık, depresyon, kendine saygı ve denetim odağı bakımından fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Aslında her iki taraf için de boşanma, yeni bir dönemin başlangıcıdır ve her zaman olumsuz olarak algılanmamalıdır. Boşanmanın bireyler üzerinde psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak olumlu etkileri de gözlenebilmektedir. Akar’ın (2005) Hetherington’dan (1993) aktardığına göre, boşanmanın ikinci yılından sonra kişilerde kayda değer iyileşmeler gözlemlenmiştir. Takip eden 6 yılda hem erişkinler hem çocuklar stabilize olur ve işlevsellikleri tamamen düzelir.

Boşanma sonrası olumlu algı kazanan kadınlar da vardır. Gregson ve Ceynar’ın (2009) boşanmış kadınların kimlik değişimleri üzerine yaptıkları bir araştırmada, boşanmış kadınlar boşanma sonrasında bambaşka biri olarak değil, tekrar evlenmeden önceki kendileri gibi olabildiklerini belirtmişlerdir.

İsrail’de boşanmış kadınların benlik algılarındaki değişiklikleri araştıran bir başka çalışmada kadınların kendilerini değişmiş ve gelişmiş olarak gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla boşanma yalnızca kayıp anlamına gelmeyip bireyin kişisel gelişimi için bir fırsat da olabilmektedir (Baum ve diğ. 2005).

Boşanma sonrası yaşanan durumları özetleyecek olursak;

- i. Boşanma sonrası yaşanan güçlükler; ekonomik güçlükler, benlik algısına ilişkin güçlükler, destek kaynakları ve sosyal çevreye ilişkin güçlükler, velayet ve tek ebeveynliğe ilişkin güçlükler ve yasal sisteme ilişkin güçlükler olarak beş gruba ayrılır.
- ii. Çocuğu olmayanların çocuğu olanlara göre, daha yüksek oranda duygusal sıkıntı yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çocukların velayetini alan ebeveynlerin ekonomik sıkıntı, aile ve çevre baskısı yaşama oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.
- iii. Boşanma sonrasında uzman desteği alan bireylerin almayanlara göre daha yüksek oranda ekonomik, duygusal sıkıntı yaşadığı ortaya çıkmıştır (Aktaş 2011).
- iv. Boşanma sonrası karşılaşılan sorunların, ekonomik durumu kötü olan bireylerde daha fazla güçlük yarattığı görülmüştür (Symoens ve diğ. 2013).
- v. Boşanma sonrasında, daha az eğitilmiş, daha yaşlı, daha çok kaygılı ya da kaçınan bağlanma gösteren, yakınlıktan korkan ve yeni ilişkiyi tehdit olarak algılayan bireylerin akıl sağlığı da daha olumsuz etkilenmektedir (Cohen ve FinziDottan 2012).
- vi. Kentsel kesimde yaşayanlar boşanmaya ve boşanmış bireylere daha hoşgörü ile bakarken, alt ekonomik düzey, ileri yaş ve düşük eğitim düzeyinde daha olumsuz tutumlar söz konusudur (Arıkan 1996).
- vii. Wang ve Amato'nun (2004) boşanma sonrası uyumla ilgili yaptıkları araştırmalarda boşanma sonrası uyumun gelir, düzenli bir ilişkiye sahip olma, yeniden evlilik, boşanma öncesinde ayrılığa karşı olumlu tutum ve boşanma kararını alan birey olma ile olumlu ilişkisi olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yaşlı bireyler genç bireylere oranla daha çok uyum problemi yaşamıştır.
- viii. Ebeveynlik ve ekonomik konular üzerinde algılanan güç/kontrolün ve algılanan sosyal desteğin yüksekliği, boşanma sonrası duygusal/sosyal uyum düzeyinin yüksekliğini ve psikolojik sıkıntı düzeyinin düşüklüğünü yordadığı görülmüştür.
- ix. Yaşın ve eğitim düzeyi yüksekliğinin, boşanma fikrini ilk ortaya atan kişi olmanın, profesyonel yardım almıyor olmanın ve boşanma sonrasında yeni biriyle duygusal ilişki kurmuş olmanın da boşanmaya daha yüksek düzeyde

duygusal/sosyal uyum sağlamada ve boşanma sonrası daha az psikolojik sıkıntı yaşamada, yordayıcı değişkenler oldukları saptanmıştır (Yılmaz 2002).

2.4 YAŞAM KALİTESİ

Yaşam kalitesi kavramı ekonomi alanından tıp alanına kadar yer alan geniş bir kavramdır. Bu kavramı kullanan gruplardan biri de psikologlardır. Psikologlar bu kavramı 1970’li yıllarda yaşam doyumu kapsamında tartışmışlardır, bireylerin ruh sağlığını geliştirmeye katkı sağlarken yaşam kalitesini de geliştirmeyi amaçlamışlardır (Abalı 2017).

1939 senesinde ilk defa Thorndike yaşam kalitesi terimini; sosyal çevrenin kişide yansıyan tepkisi olarak tanımlamıştır (Perim 2007).

Bentham’a göre de çevre, insanoğlunu, istek ve acı gibi iki ana duygunun egemenliğine mahkum hale getirmiş ve ilerleyen zamanlarda, bunların yerine, yeti kaybı ve yaşam kalitesi kavramı kullanılmıştır (Oflaz ve Vurol 2010).

Bireyin yaşamında kendisi için önemli olan alanlarda doyum ve mutluluğu, yaşam kalitesi olarak değerlendirilmektedir. “Yaşam doyumu” ve “öznel iyilik durumu” olarak bilinen kavram toplam yaşam kalitesi olarak tanımlanmaktadır.

Yaşam kalitesi kavramını Weinstein ve Frankel da, bireyin hayatında doyum bulması ve mutluluk sınırı olarak açıklamışlardır. Yaşam kalitesinin McDaniel ve Bach’a göre 4 temel özelliği bulunmaktadır, bu özellikler; dinamik olması, çok boyutlu olması, interaktif olması ve kişilerin isteklerine ve hayatlarındaki olaylarla uyumlu olmasıdır (Perim 2007).

Yaşam kalitesi, objektif durumların ötesinde, bireyin kendi yaşamına ilişkin subjektif doyumudur. Bazı çalışmalarda bahsedildiği gibi, bireyin objektif iyilik hali iyi olmasa da, subjektif iyilik hali ve yaşam kalitesi yüksek olabilir. Böylece algılanan ve arzulan durum arasındaki denge, yaşam kalitesi denkleminin özünü oluşturmaktadır (Yayan ve Altun 2013).

Calman da, yaşam kalitesi kavramını kişinin beklentileri ve gerçek deneyimleri arasındaki fark olarak ele almaktadır. Bu tanım “Calman’s gap” ya da “dynamic gap” olarak da bilinmektedir (Akyıldız 2017).

Sağlığın, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1948 yılında, sadece hastalığın bulunmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal anlamda da tam bir iyilik durumu şeklinde tanımlanmasının ardından, sağlıkla alakalı iyilik durumunun ölçülebilmesi amacıyla, sağlık hizmetleri kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar ve araştırmalarda “yaşam kalitesi” teriminin değeri artmıştır.

DSÖ’nün yaşam kalitesi tanımlaması altı farklı alanı kapsamaktadır. Bu alanlar da kendi içlerinde bazı maddeleri içermektedir. Bu maddeler: fiziksel olarak sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık seviyesi, sosyal ilişkiler, çevresel faktörler, maneviyata dair hususlardır (Oktik 2004). Bu alanlar tam olarak incelendiğinde ise yaşam kalitesi kavramı dört temel alandan oluşmaktadır.

- a. Kişisel içsel alan: değerler, düşünceler, beklentiler, kişisel amaçlar, problemlerle baş edebilme vb.
- b. Kişisel sosyal alan: aile yapısı, gelir düzeyi, iş durumu, toplumsal olanaklar vb.
- c. Dışsal doğal çevre alanı: hava ve su kalitesi, çevresel hijyen vb.
- d. Dışsal toplumsal çevre alanı: sosyal, kültürel ve dini kurumlar, toplumsal olanaklar, okul, sağlık hizmetleri, güvenlik, ulaşım, alışveriş vb. (Fırat 2005).

Yaşam kalitesi kavramı çok boyutlu olduğu için, zaman içinde belli değişimlere uğrayabilir ama yine de her zaman evrensel hedeflere sahiptir.

Yaşam kalitesinin evrensel hedeflerinin olmasının sebebi, Maslow’un 1970 ihtiyaçlar hiyerarşisiyle tanımlanabilir. Maslow’un (1970) teorisine göre bireyin ihtiyaçları beş bölümde sınıflandırılmıştır. Bunlar; fiziksel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçlar, saygı görme ihtiyacı ve bireysel ilgileri/fikirleri/idealleri çıkarma ihtiyacıdır.

Maslow’un kuramı bize, insan hayatının her aşamasında gerçekleşmesi gereken ana gereksinimleri sınıflarken yaşam kalitesi, bu gereksinimlerin niceliksel ve niteliksel açıdan önem teşkil ettiğini belirtmektedir. Yaşam kalitesi, yaşamın uzunluğundansa kalitesi, gelir düzeyinin yüksek olmasındansa kişiye yetip yetmemesi vb. konuları

değerlendirmektedir. Kalite özünde bir farkına varma sürecidir ve yaşam boyunca her zaman erişilmek istenen bir mükemmellik seviyesidir (Boylu ve Paçacıoğlu 2006).

Yaşam kalitesini azaltan ve arttıran bir takım faktörler vardır. Temel ihtiyaçların karşılanmaması, fiziksel değişim, özbakım ve günlük yaşam etkinliklerinin yetersizliği, süregelen yorgun olma durumu, takatsizlik, cinsel işlev bozukluğu, gelecekle alakalı kaygılar, destek sistemlerindeki eksiklikler, akut sağlık problemleri, kronik sağlık problemleri ile yaşam biçimi gibi faktörler kişinin yaşam kalitesini azaltıcı faktörlerdendir (Akdemir ve Birol 2005).

Kişinin, ekonomik ve sosyal açıdan güvende olması, güven endişesi duymaması, gereksinim duyduğu rahatlık ve konfora ulaşmış olması, manidar ve girişken bir yaşam sürdürmesi, çevresindeki kişilerle olumlu ilişkiler kurması, zevk duyduğu faaliyetlerde bulunması, başkaları tarafından itibar görmesi, bağımsızlığının olması, özel hayatının gizliliğini önemsemesi, kendini anlatabilmesi, birçok yönden tatminkar olması, nitelikli ve yaratıcı bir kişi olarak algılanması, huzur içinde yaşamını sürdüren ve özel değerlerine saygı duyulması gibi faktörler ise yaşam kalitesini artırıcı faktörlerdendir (Akdemir ve Birol 2005).

2.4.1 Yaşam Kalitesi ve Aile

Özmete'nin (2010) Campbell, Converse, Rodgers'tan (1976) ve Bubolz ve Sontag'tan (1993) aktardığına göre, her yaşam alanı yaşam kalitesinin ayrıntılarını belirlemede katkıda bulunmaktadır. Bu alanların en önemlilerinden biri ailedir. Fertlerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları ilk olarak aile kurumunda karşılanır. Ailenin kişinin ihtiyaçlarına cevap vermesine yönelik desteği, bireyin hem objektif hem subjektif şekilde bireysel ve toplumsal seviyedeki yaşam kalitesi algısını belirlemede etkilidir. Bireyin kendi aile üyeleri ile birlikte zevkli ve kaliteli zaman geçirmesi, ailenin sorunlara etkili çözümler üretmesi, aile üyelerinin birbirlerine yakınlığı, ailede bireylere sağlanan eğitim, sağlık, güvenlik hizmetleri aile yaşam kalitesinin önemli belirleyicileridir.

Yaşam kalitesi ve aile kavramlarının birlikte incelenmesinde öncelikle aile yaşam kalitesi kavramının netleştirilmesi önem arz etmektedir. Yaşam kalitesi konusundaki birçok araştırmaya rağmen, aile yaşam kalitesi konusu araştırmaları oldukça sınırlıdır. Aile yaşam kalitesi, ailenin ihtiyaçlarını karşılayabildiği koşullara sahip olabilmesi, aile

üyelerinin kendileri için önemli olan şeyleri yapabilmesi ve aile üyelerinin bir aile olarak birlikte yaşamaktan zevk alması olarak tanımlanabilir. Aile yaşam kalitesi, dört başlık altında incelenmektedir (Park ve diğ. 2002). Bunlar: aile üyelerinin birbirlerini etkilemesi, aile yaşam kalitesi alanlarının birbirlerini etkilemesi ve etkileşimin sürekliliği, aile yaşam kalitesi standartlarının zamana göre değişiklikler göstermesi ve aile yaşam kalitesi tanımının ailenin kendi öznel algısına bağlı olarak “kalite” kavramını tanımlama şekline göre değişmesidir.

Park ve arkadaşlarının (2003) bir başka çalışmasında ise aile yaşam kalitesinden memnun olmak yine şu şekilde tanımlanmıştır: ailenin ihtiyaçlarının karşılanması, aile üyelerinin birlikte yaşamaktan zevk almaları ve aile üyelerinin kendileri için önemli şeyleri yapabilme şansına sahip olmalarıdır.

Avustralya, Kanada ve İsrail’de aile yaşam kalitesi ile ilgili yapılan araştırmalar ışığında da, bu kavramla ilgili dokuz boyutun belirlendiği görülmektedir (Smith, Bird ve Turnbull 2005). Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

Sağlık: Aile üyelerinin bedensel ve ruhsal iyilik hali,

Ekonomik iyilik hali: Ailenin ekonomik geliri,

Aile ilişkileri: Aile içi ilişkilerden memnun olma,

Diğer insanlardan destek alma: Aile ve akrabalarla vakit geçirme, onlardan destek görme

Engel durumu ile ilgili hizmetlerden destek alma

Dini ve toplumsal inançlar

Kariyer: Aile üyelerinin iş ve meslek durumları, boş zaman etkinlikleri ve yaşamdan zevk alma,

Toplumsal katılım: Çeşitli gruplara, organizasyonlara katılma.

Bunun yanı sıra, aile yaşam kalitesi konusu incelenirken, beş yoksunluk kavramı inceleme altına alınmıştır. Bunları da, sağlık, verimlilik, fiziksel çevre, duygusal iyi oluş ve aile etkileşimi başlıkları altında incelemek mümkündür (Meral 2013).

Ailenin psikolojik, sosyal, fiziki ve maddi fonksiyonlarını gerçekleştirdiği süre aile yaşam kalitesinin pozitif yönde arttığı, tüm aile bireylerinin tatmin ve doyum düzeylerinin önem arz ettiği görülmektedir (Foa ve diğ. 1993, s. 162). Onun dışında kültürel yapı, demografik özellikler ve sosyo-ekonomik düzeyin belirlediği aile yaşamında, bireyler arasındaki olumlu etkileşim ve iletişim deneyimleri, yaşam kalitesinin de olumlu algılanmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda arkadaşlar ile ilişkiler, iş yaşamı, bireyler arası ilişkiler ve komşuluk ilişkileri, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanabilme bireyin içinde yaşadığı çevreye ilişkin algılarını belirlemekte ve yaşam kalitesini ortaya koymaktadır (Özmete 2010).

Medeni durumun da yaşam kalitesini etkilemede önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir. Ancak, literatür incelendiğinde medeni durum ve yaşam kalitesinin incelendiği çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde;

Medeni durum ile yaşam kalitesinin yordandığı bir araştırmada, evli bireylerin yaşam kalitesi puanlarının diğer gruplara göre en yüksek olduğu bulgulanmıştır (Han ve diğ. 2014).

Birleşik Arap Emirlikleri'nde yapılan bir araştırmada; yaşam doyumunun evlilerde bekarlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bildirilmiştir (Khatib 2013).

Evli olanlar ile boşanmış olanlar arasında yapılan araştırmalarda boşanmış olan kişilerin iyi oluş düzeylerinin evli olanlara nazaran daha düşük olduğu görülmüştür (Amato 2000, ss. 1269-1287, Stack ve diğ. 1998, ss. 360-378, Kitson 1992, ss. 438-458).

Yine başka bir çalışmada boşanmış bireylerin, evli ve bekarlara kıyasla ruhsal sorunlarının da daha fazla olduğu bulunmuştur (Berman ve Turk 1981, s. 178, Bloom ve diğ. 1978, s. 881, Gove 1972, s. 41).

Pearlin ve Johnson'a göre de, boşanmış bireylerde depresyona girme olasılığı, evli bireylere kıyasla daha fazladır (Mednick 1986, s. 189).

Arıkan'ın (1996) McLanahan, Wedemeyer, Adelberg (1981) ve Travato'dan (1986) aktardığı bir başka çalışmada da intihar, toplum dışına itilme gibi olaylara, boşanmış bireylerde, evli olanlara kıyasla çok daha yüksek oranda rastlanmaktadır.

Amato, yaptığı bir çalışmada boşanma ile birlikte eşlerin, yeni rollere alışma, yeniden bir yaşam kurma, yaşanan psikolojik ve sağlık problemlerinin üstesinden gelme gibi güçlüklerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Ancak, düşük düzeyde sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluklarında bir azalma olduğunu, buna karşılık fazla sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluk düzeyinde bir artış olduğunu tespit etmiştir (Amato 2007, ss. 621-638).

Bu çalışmaların tam tersi olarak, Uyar (1999) ve Doğan'ın (1998) boşanmış kişiler üzerine yaptıkları çalışmalarda ise, evli ve boşanmış kişiler arasında yalnızlık, depresyon, kendine saygı ve denetim odağı bakımından fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

2.5 KAYGI

İnsanlığın geçmiş tarihinden beri var olan, en temel duygulardan biri olarak sayılabilen (Zerbe 1990, Morgan 1981, s. 93) kaygı, en genel anlamıyla tehlike veya talihsizlik korkusunun ya da beklentisinin yarattığı bunaltı veya tedirginliktir ve nedeni çoğu zaman pek açık olmayan (Arkonaç 1986), sıkıntı hisleri ile karışmış, stres ortamlarının neden olduğu üzüntü, gerginlik, endişe, korku, panik ve huzursuzluk gibi kişide gerilim ve baskıya neden olan duygusal belirtilerdir (Köknel 1989, s. 69).

Kaygı sözcüğü Latince "dar geçit" anlamına gelen "angustiae" sözcüğünden kaynaklanır ve korku, kaygı (endişe), sıkıntı (bunaltı) duygularını içeren bir anlam taşır (Koptagel, İlal 2001). Sıkıntı, bunaltı, endişe, kaygı, dilimizde anksiyete karşılığı olarak kullanılan kelimelerdir (Cansever 2005). Hoş olmayan özellikleri ile diğer duygulanım şekillerinden ayrılan, bunaltı sözcüğü ile de ifade edilen bir duygulanım şeklidir.

"Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (APA) (1994) tanımına göre kaygı; "kişiliğin bilinçli bölümünde hissedilen ve ortaya çıkan tehlike sinyalidir. Bu tehdit, kişiliğin içinde, dış ortamda bağımsız veya bağımlı olarak üretilir" (Bilgin 2001).

Ekşi'nin (2006) kaygıyla ilgili kapsamlı bir literatür taraması yapan Lewis'ten (1970) aktardığına göre, kaygı tanımlarının altı ortak özelliği vardır. Bu ortak özellikler;

- a. Kaygı, korkuyla yakın bir duygu durumudur.

- b. Hoş olmayan bir duygu durumudur.
- c. Gelecek yönelimlidir.
- d. Ya hiçbir tehdit durumu yoktur , ya da küçük bir tehdit durumu genelleniyordur.
- e. Öznel somatik şikayet ve semptomlar görülür.
- f. Objektif somatik şikayetler görülür.

Korku ile kaygı arasındaki benzerlikleri göz önünde bulunduran psikologlar, korku anında ortaya çıkan fizyolojik tepkilerin, kaygı anında da gözlenebileceğini ileri sürmüşlerdir (Cüceloğlu 2005).

Kaygı korkuya benzer bir durum olmakla beraber, sorunun ya da nedenin kaynağının belirsizliği (korkunun kaynağı bilinirken, kaygının bilinmez), şiddeti (korku kaygıdan daha şiddetlidir) ve süresi (korku daha kısa sürelidir) bakımından korkudan farklılaşır. Korkunun ister bir insan, ister bir olay olsun, bir nesnesi vardır, ama kaygının yoktur (Budak 2000). Korkunun aksine, kaygı inkar edilebilir ya da negatif duygular gerçeğin reddi ile orantılı olmayabilir (Stephan ve diğ. 1999).

Korku ve kaygının birbiriyle karıştırılmaması için oluşumlarını şekillendiren asıl kaynaklara yani düşünce yapılarına, yorumlama şekillerine, olaylara yüklenen anlamlara da bakmak gerekmektedir. Kişi olayı fiziksel bir risk ya da tehdit anlamı yükleyerek değerlendiriyorsa korku duyacaktır ancak kişiliğine bir risk ya da tehdit anlamı yakıştırıyorsa kaygı duymaya başlayacaktır. Buradan yola çıkarak aynı olay karşısında korku ve kaygı duygusunun bir arada oluşabileceği vurgulanmaktadır. Örneğin; paraşütle atlama yapmaya hazırlanan bir kişi gerek yüksekten bu atlayışı yapmak için korku duyabilmekte gerekse başarılı bir atlama yapamamak adına kaygı duyabilmektedir (Özer 2002).

Yani, kaygıya kişisel anlamlar neden olur. Korkulan şey herkes için aynı tehditi oluştursa da kaygıyı insanların kişisel düşünceleri ortaya çıkarır. Bu bakımdan korku nesnel, kaygı ise öznel (Manav 2010).

Dört düzey kaygı yaşandığı varsayılmaktadır. Bunlar: hafif kaygı, orta düzeyde kaygı, ciddi düzeyde kaygı ve paniktir (Alarcon ve diğ. 1982, Beck ve diğ. 1984) ve kaygının şiddeti ve sürekliliği arttığı zaman, birey için sorun olmakta ve günlük yaşantısını sürdürmesini zorlaştırabilmektedir.

Kaygı ayrıca, psikolojide yalnızca bir psikopatoloji türü olarak değil, aynı zamanda bir kişilik özelliği olarak da incelenmektedir (Ulusoy ve Uzunöz 1993).

Bazı kuramcılara göre kaygı, insanda yaşam boyu gözlemlenebilecek bir mizaç ögesi olarak açıklanmaktadır (Dağ 1999). Ziyalar'a (2006) göre, kaygılı kişiler alıngan yapıda olup, olaylar karşısında paniğe kapılma eğilimleri fazladır. Bu kişilerin bilinen diğer özellikleri arasında telaşlılık ve kararsızlık, kolay ağlamaları, genellikle çok hareketli olmaları da sayılabilmektedir. Bu kişileri tedirgin kılan etmen, kötü bir şey olacağıyla ilgili varsayımlardır. Heyecan tepkisini bir anda gösterebildikleri gibi, bu tepkilerinde aşırılık hali de gözlemlenebilmektedir. Ek olarak, kaygı düzeyleri çok yükselen bireylerde impulsif saldırganlığa ve hatta intihar denemelerine de rastlanabilmektedir.

Kaygılı insanlar içinde buldukları ruh halinden dolayı gündelik hayatta bazı sıkıntılar yaşayabilmekte, kişiler arası ilişkilerde ve performans sergilemeleri gereken sorumluluklarını yerine getirmede zorlanabilmektedirler. İş hayatında düşük hedefler belirleme, grup normlarına aşırı uyma, farklı düşünce ve yargılar karşısında baskı hissedip kendini ortaya koyamama, kabul edilebilir davranışlarda diğerlerine bağlı olma gibi tutumlar sıklıkla sergiledikleri tutumlardandır (Ekşi 2006).

Kaygı duygusunun yaşanmaması için çeşitli kaçınma tepkileri geliştirilir. Kaygıyı rasyonelleştirme, inkar etme, uyuşturma, kaygı doğurabilecek düşünce, duygu, ortam ve dürtülerden kaçınma, kullanılan bazı savunma düzenekleridir (Horney 1986). Ancak, savunma düzenekleri iç çatışmalardan oluşan kaygı duygusunu tam anlamıyla uzaklaştıramamakta, yalnızca bir süre için azaltabilmektedir. Ancak kaygıların aşırı denetimi mide ülseri, bağırsak spazmı, hipertansiyon, astım gibi psikosomatik hastalıklara neden olabilir. Doğrudan yaşanmayan ve atılmayan gerilim ve kaygılar, organlar yoluyla anlatım bulur (Geçtan 2014).

2.5.1 Kaygının Türleri

Kaygı çeşitleri ile ilgili literatürdeki yaygın sınıflamalar; normal ve patolojik/nörotik kaygı, akut ve kronik kaygı, durumluk ve sürekli kaygı şeklindedir (Adanalı 1996, ss. 72-75).

Kaygı genel olarak insanın varoluşu için gerekli yaşamsal bir güçtür. Bireyin olgunlaşma sürecinde kuvvetli bir faktördür. Hepimiz, tehlikeli gördüğümüz durumlarda bir miktar kaygı duyarız (Öner ve Le Compte 1985). Bu nedenle kaygı her zaman patolojik olmayabilir. Hatta Lader'a göre, evrensel bir duygu olarak kaygıya "anormal" gözüyle bakılamaz, insanın çevresine uyum sağlayabilmesi için bir miktar kaygı normal ve yararlıdır.

Ancak, patolojik kaygı ise bunun dışındadır. Rycroft, patolojik kaygıyı "hiç bir haklı sebep olmadığı halde duyulan ve başkalarına olduğu kadar bunu yaşayan kişiye de irrasyonel gözükken kaygı türüdür" diye tanımlamaktadır. Gerçek bir tehlike olmadığı halde, kişide yalnızca yanlış bir yorumlamaya bağlı olarak anksiyete programı devreye girip, bu program, aynı işlevi ortaya koymamakta, hatta yaşantıyı kısıtlayıp zorlaştırmaktadır (Savaşır ve diğ. 2003).

Akut kaygı, yoğun ve kısa sürelidir. Kronik kaygı ise daha az yoğundur ve süresi belirsizdir (Erdul 2005).

Spilberger ise iki çeşit kaygıdan söz etmektedir. Bunlar; durumluk (state) ve sürekli (trait) kaygıdır.

- a. Durumluk (state) Kaygı: Bireyin içinde bulunduğu baskı durumundan dolayı duyduğu subjektif korkudur. Stresin yoğun olduğu zamanlar durumluk kaygı seviyesi yüksek, stressiz zamanlarda düşük olmaktadır (Öner ve Compte 1985). Durumluk kaygı kişinin sadece o andaki kaygısıyla ilgilidir, durumdan duruma değişir, artar veya azalır. Spilberger'e göre kişi sözlü olarak kaygılı olduğunu ifade ettiğinde durumluk kaygısını ifade etmektedir. Lader, Spilberger'in durumluk kaygısını "şu anda kaygı hissediyorum" cümlesi ile açıklamaktadır. Spilberger durumluk kaygısının özelliklerini şöyle sıralamaktadır:
 - i. Durumluk kaygısı, insanın içinde bulunduğu durumu tehlikeli ve tehdit edici algılanmasından doğar.
 - ii. Bu durum hoş olmayan bir duygulanım yaratır.
 - iii. Bu süreç içinde bilinç açık, haberdar ve uyanıktır.
 - iv. Durumluk kaygı içinde bulunan kişinin sinir sisteminin işlevlerinde değişimler olur.

b. Sürekli Kaygı: Bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığı sürekli kaygıyı oluşturur. Buna kişinin içinde bulunduğu durumu genellikle stresli olarak algılama veya yorumlama eğilimi de denebilir. Lader, Spilberger'in sürekli kaygısını "genellikle kaygı hissedirim" cümlesi ile açıklamaktadır. Bir başka ifadeyle, objektif kriterleri göre nötr olan durumların bile kişi tarafından tehlikeli veya tehdit edici algılanmasıyla oluşan, süreklilik gösteren hoşnutsuzluk duygusu sürekli kaygıdır. Spilberger'e göre sürekli kaygının özellikleri şunlardır (Öner 1985):

- i. Sürekli kaygı durumluk kaygısına göre sürekli ve durağandır.
- ii. Sürekli kaygının süresi ve şiddetli kişilik yapısına göre farklılık gösterir.
- iii. Kişilik yapısının kaygıya yatkın oluşu sürekli kaygı düzeyini etkiler.

Erkan'ın (1994) LeCompte ve Öner'den aktardığına göre, durumluk kaygı ile kinetik enerji, sürekli kaygı ile de potansiyel enerji arasında bir benzerlik vardır. Durumluk kaygı, kinetik enerji gibi belirli bir zaman diliminde ortaya konulan bir tepkidir. Sürekli kaygı ise potansiyel enerjiye benzer olarak, belirli bir tepki gösterme yatkınlığıdır. Sürekli kaygı uygun uyaranlarla karşı karşıya geldiğinde, meydana gelebilecek kinetik bir tepki için gizli bir eğilim olarak da açıklanabilmektedir (Çağlar 1996).

2.5.2 Kaygının Nedenleri

Kaygının nasıl oluştuğu birey tarafından bilinmez, fakat kaygıyı oluşturan en önemli nedenin çatışma olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır. Çatışma, insanın öz yaşamı ve arzuları ile toplumsal koşullar ve olanakların karşılaşmasından ya da başka bir tanıma göre; iki veya daha fazla ihtiyacın aynı anda doyuma ulaştırılmak istenmesi ve ulaştırılmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Kişinin amaca yönelik davranışlarının önlenmesi veya yavaşlaması kişiyi engellenme hissi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu doğrultuda gerek engellenme gerekse engellenme korkusu kaygı doğurabilmektedir (Morgan 2000).

Kaygının tek bir nedeni yoktur ve nedenleri kişiden kişiye değişim göstermektedir. Örneğin, bazı insanlar için kaygı yavaş yavaş gelişen uzun süreli stres yaşantısından sonra başlamaktadır. Bazı insanlar, hayatlarının tam olarak kontrolleri altında olmadığını hissedebilirler ve gelecekle ilgili genel bir kaygı geliştirebilirler. Bazı

insanlar ise geçmişte yaşadıkları stresli olaylar sebebiyle, gelecekte de benzer olaylarla karşı karşıya gelmeye tedirgin olurlar ve kaygı yaşayabilirler. Bunlar dışında bazı insanların da kaygıya genetik yatkınlıkları olabilmektedir (Develi 2006).

Kaygının nedenlerinden biri korku uyandıran bir uyarana ilgili bilinçaltına atılmış anılardır. Kişi korkunun öğrenildiği durumu unutma eğilimindedir. Korkuya sebep olan olay, geri getirmenin güç olduğu çocukluk çağı yaşantılarının depolandığı bellekle ilişkili olarak bilinçaltında saklanmaktadır. Tedirginlik uyandıran yaşantılar reddedilip, bilinçsizce yaşanmış bazı olaylar bastırılabilir. Öğrenilmiş fakat nasıl geliştiği hatırlanamayan bu bir takım korkular, kişinin korkusunun koşullandığı durumla karşılaşması, nedeni bilinmeyen huzursuzluk verici bir kaygı ortaya çıkarmaktadır (Aktaş 2009).

Uyarıcı genellemesi de kaygı nedenlerinden bir diğeridir. Belirli bir durum karşısında belirli bir davranış sergilenmesi öğrenildiğinde, benzer durumlar karşısında da bu öğrenilmişlik geçerliliğini sürdürmektedir. Ancak kişi bu tekrarın farkında değildir. Sert bir baba figürünün yetiştirdiği bir çocuğun diğer erkekler karşısında da babası ile ilişkisinde yaşadığı benzer bir duygu hissetmesi, öğrenilmişlik geçerliliğine örnek olarak verilebilir (Morgan 2000).

Horney'e göre çocukluk yaşantısında yanlış anne-baba tutumlarıyla yetiştirilen çocuk, yakın çevresindeki insanların ve hatta dünyanın güvenilmez oldukları konusunda temel bir algı geliştirir ve bundan dolayı kaygı duyar. Kaygının kişiler arası doğasına dikkat çeken Sullivan ise, küçük bir çocuk annesi ile ilişkisinde şefkat görebilmekle ilgili kişiler arası kaygı duymaktayken, yetişkin bireyler de toplumdaki tüm sosyal ilişkilerinde kabul ve onay görebilmekle ilgili kişiler arası kaygı yaşamaktadırlar (Dağ 1999).

Kuramlar perspektifi açısından kaygının nedenlerinden bahsedecek olursak;

Psikanalitik varsayıma göre; kaygı temelde bir iç çatışmanın ürünüdür (Gönül 2008).

Varoluşçulara göre; kişi yaşamın anlamsızlığının farkına vardığında gerçek ölüm korkusundan bile daha fazla rahatsızlık uyandırıcı bir durum içine girmektedir. Bu

varoluşun anlamsızlığına yönelik gösterilen tepki anksiyete şeklinde ortaya çıkmaktadır (Sayar 2000).

Bilişsel kuramcılar (Beck, Emery, Mathews); kaygıya neden olanın olaylar değil; kişinin beklentileri ve olayları algılayıp yorumlama şeklinin olduğunu ileri sürer (Sürmeli 1997).

Davranışçı varsayıma göre; kaygı öğrenilmiş bir süreçtir. Koşullu uyaranlar, koşulsuz tepkilere neden olmaktadır. Ayrıca, sosyal öğrenme ile ailenin tepkileri de model olarak alınır (Özpoyraz 2005).

Bilişsel davranışçı kuramcılar; duygu, düşünce ve davranış etkileşimi üzerine odaklanmışlardır. Kişileri rahatsız eden olaylardan ziyade bu olayların algılanma ve değerlendirilme şekline kaynaklandığı düşünülmüştür.

Biyolojik varsayıma göre ise; kaygıda otonom sinir sisteminde sempatik etkinliğin arttığı ve buna bağlı olarak fizyolojik belirtilerin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca, kalıtsal bir yatkınlığın olduğundan da söz edilmektedir (Karadeniz 2005).

Kaygının oluşmasında etkili bazı faktörler incelendiğinde ise, bu faktörler;

- i. Soya çekim,
- ii. Cinsiyet (kadınlarda daha sık görülmesine rağmen kaygının oluşmasında cinse has bir farklılık yoktur, kadınlarda nevrotik etkileşimler daha fazladır),
- iii. İmmatüre-gelişmemiş kişilik yapısı,
- iv. İlerlemiş yaş veya çocukluk çağıının ilk on yaşları arasında olmak,
- v. Kadınların “menapoz”, erkeklerin “andropoz” dönemine girmeleridir (Ziyalar 2006).

2.5.3 Kaygının Belirtileri

Cüceloğlu'na (2000) göre kaygı; insanın günlük davranışında çok sık gözlenebilen bir haldir. Her birey farklı derecelerde kaygı yaşar. Kaygının şiddeti ve sürekliliği arttığı zaman bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kaygısı yüksek olan bireyler, kaygı durumunun etkisiyle çok sayıda fizyolojik ve psikolojik belirtiler geliştirirler (Ekşi 2006).

Kaygının belirtilerini duygusal, bilişsel ve fizyolojik belirtiler olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz.

- i. Duygusal belirtiler: Öfke, tetikte olma, endişe, korku, dehşet, gerginlik, tedirgin olma, yetersizlik gibi duyguların ortaya çıkmasıdır.
- ii. Bilişsel belirtiler: Zihnin bulanık olması, etraftakileri tam algılayamama hali, aşırı tetikte, uyanık olma hali, dikkati toplamada güçlük, düşüncede karışıklıklar, tekrarlayan korkulu düşünceler, bilişsel sapmalar olarak sıralayabiliriz. Bunların dışında, hatırlamada güçlük çekme, unutkanlık, olumsuz yorumları içeren düşünce ve inançlar da söylenebilir (Cüceloğlu 2004).
- iii. Fizyolojik belirtiler: Kişinin kaygıya karşı kendini korumaya aldığı durumlarda ortaya çıkar. Seste değişimler, aşırı terleme, tansiyonda değişimler, ağız kuruluğu, titreme, nabzın yükselmesi, idrarı tutamama görülebilir.

Kaygılı kişi dışarıdan panik halinde, yardıma ihtiyaç duyan ve aynı anda pek çok şeye yetişmeye çalışan ama bir türlü seçemeyen biri gibi görünür (Baltaş ve Baltaş 1990).

2.5.4 Evlilik ve Kaygı

Olumsuz duyguların yaşandığı bütün durumlar karşısında kaygı ortaya çıkabilmektedir. Kaygıya neden olan dış faktörler, onu yaratan kişiye yaklaştıkça kaygı belirtileri de yoğunlaşmaktadır. Durumla ilişkili kaygı, içinde bulunulan şartlarda yaşanmakta ve zorluk yaratan durumun sonlanmasıyla belirtiler de etkisini kaybetmektedir (Baltaş ve Baltaş 1998).

Son zamanlarda yapılan bir çok çalışmada yaşam olayları, stres, depresyon ve kaygı konuları ile birlikte gerek etkileşim gerek neden-sonuç ilişkisi açısından incelenmektedir.

Holmes ve Rahe (1967) yaşam olaylarını kişinin yaşamında değişiklik yapan bir seri olay olarak tanımlamışlardır. Yaşam olayları genellikle stres kavramı ile birlikte düşünülmektedir (Aytar ve Erkman 1985). Yaşam olaylarına ilişkin örnekler sevilen birinin ölümü, hastalık, çocuğun doğumu, ana babalarla ilintili sorunlar ve artan sorumluluklardır (Emmelkamp ve diğ. 1994).

Stres verici yaşam olayları genellikle bireyin çevresi ve ailesiyle ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Roy'a (1986) göre, aile içindeki stres verici ve problemlili ilişkilerin varlığı nedeniyle bireylerin ağrı yakınmalarının (baş ağrısı) da alevlendiği bildirilmiştir (Coşar ve diğ. 1993).

Evlilik ilişkisinde, bireysel gereksinim ve beklentilerin karşılanmaması, eşler arasındaki etkileşim, paylaşım ve sosyal ilişkilerin "hoşgörü" sınırlarını aşacak düzeyde bozulması gibi nedenler eşlerden biri veya her ikisi üzerinde "stres veya kaygıya" neden olmaktadır.

Literatür incelendiğinde evlilikte kaygının incelendiği araştırmalar yok denecek kadar azdır ve evliliğin kaygı düzeyine etkisi çok fazla araştırılmamıştır.

Beba'nın (1979) çalışan ve çalışmayan kadınları karşılaştırdığı çalışması ise, çalışan evli kadınların kaygı düzeylerinde önemli farklılıklar saptamasından dolayı literatürde oldukça önemli bir yer edinmiştir. Çalışan kadınları kendi aralarında karşılaştırdığında; düşük geliri olan kadınların, yüksek gelirlilere; orta yaşlı kadınların, genç kadınlara; çalışma süresi 12 yıldan fazla olanların, 11 ila 5 yıl arasında çalışmış olanlara; çalışmak istemeyenlerin, çalışmak isteyenlere; ev kadını olmaktan memnun olmayanların, memnun olanlara; eşinden yardım bekleyenlerin, yardım beklemeyenlere ve çocukları kreş ya da anaokuluna gidenlerin, evde akrabaları tarafından bakılanlara göre daha yüksek kaygılı oldukları saptanmıştır (Öner ve Le Compte 1985).

2.6 BENLİK KAVRAMI

İnsanlar doğumdan itibaren kendileri hakkında benlik kavramı geliştirmeye başlar ve bu durum hayat boyu sürer. Çeşitli etkinlikler ve roller içinde kendini keşfeder. Yaptıklarına diğer insanların tepkilerini değerlendirir ve kendisi hakkında algısı oluşmaya başlar (Yeşilyaprak 2002).

Mead'e göre benlik, sosyalleşme sürecinde oluşur. Çocuk dili öğrendikçe sözcüklerin ve davranışların anlamını, hisleri öğrenir. Dil benliğin gelişmesinde ana etkidir (Onur 2011).

Bireyin çocukluk döneminde başlayarak özellikle ergenlik döneminde zirveye ulaşan "ben kimim", "ne olmak istiyorum", "nasıl davranmalıyım", "hangi yaşama biçimi

doğru” gibi arayışları felsefe, sosyoloji, psikoloji ve davranış bilimi gibi birçok bilim dalının araştırma konusunu oluşturmuştur. Bireyin kendi için kendinin ne olduğuna dair sorduğu sorular özellikle psikolojide benlik olarak ifade edilen kavramdır (Sarıca 2013, Kulaksızoğlu 2008).

Gander ve Gardiner (2015), benlik kavramını bireyin sadece kendine özgü tutumlarından, duygularından, algılarından, değerlerinden ve davranışlarından ibaret kendine ilişkin görüşü olarak tanımlamaktadırlar. Benlik, bireyin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendisi hakkındaki değerlendirmelerinin hepsidir.

Onur’a göre benlik, bireyin dış görünüşü, becerileri ve rolleri ile yakından ilişkilidir (Onur 2011). Yavuzer’e göre de yine, bireyin kendisi ile ilgili duygu ve düşünceleri, kendini algılama şeklidir (Yavuzer 2012b).

Benliğin gelişimi, çocukluktan itibaren yaşam deneyimlerimiz ve diğer insanlarla etkileşim sonucu inşa edilir. Çevremizdeki kişilerin tutum ve davranışlarının benlik gelişiminde büyük rolü vardır. Güney (2012), çevremizdeki insanların ayna rolü oynadığını ve tepkilerimizi diğer insanların davranışlarına göre ayarladığımızı savunur ve bu süreçte en büyük payın aileye ait olduğunu belirtir. Ebeveynlerin soğuk ya da gereğinden fazla koruyucu davranışları bireyin benlik yapısının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Geçtan 2013).

Kımtır’e (2012) göre benliğin gelişimi bir defa da gerçekleşmez, ergenlikte ve ilk yetişkinlikte oldukça önemli olmakla beraber, dinamik bir yapıya sahiptir ve yaşam boyu gelişimini sürdürür. Ayrıca kalıtsal faktörler de benlik gelişiminde oldukça etkilidir (Hood 2014, Güney 2012).

Benlik kavramının gelişimi ergenlik döneminde daha soyut ve karmaşık hale gelmektedir. Dışarıdan gelen tepkiler benlik gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Dış çevrenin gence onay veren yaklaşımları veya eleştirel yaklaşımları gencin kendi benliğini değerlendirmesinde büyük öneme sahiptir (Gander ve Gardiner 2015, Kımtır 2012).

Benlik ve kişilik kavramı yönünden gelişimin son evresi olan yetişkinlik evresi, çalışma çağının son dönemi olan sürdürme dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde, içe

dönüklüğün başlaması ile duygular da daralma görülebilmekte, kurallar ve prensipler katılaşması gözlenmektedir (Başaran 1991).

Eğer benlik yeteri kadar gelişmezse, günlük yaşamı sürdürebilmek için lazım olan becerilerin gelişimini engellemekte ve yaygın anksiyete bozukluğuna yol açmaktadır. Hayatın problemleri ile başa çıkabilmek için yeterli becerileri geliştirmemiş bir insan yetişkin hayatın sorumluluğunu üstlenmede yetersiz kalmakta, kendisini güvensiz hissetmesi ile varolan anksiyetesi artmaktadır (Geçtan 2013).

Kendini değerlendirme biçimi, kişiliğin öznel yanıdır. Benlik kavramını anlamak için kişinin kendisine “ben neyim”, “amaç ve hedefim nedir”, “ne yapabilirim”, “doğru ve yanlış nedir”, “değer yargılarım nelerdir”, “başkalarına iyilik mi yapmalıyım yoksa kendimi mi düşünmeliyim” gibi sorular sorması ve sorulara verdiği samimiyetle duygularının etkisinde kalmadan yanıtlaması gerekir. İnsanın psikolojik dengesi için benlik tasarımı ile gerçekte var olan benliği arasında bir denge olmalıdır. İnsan benliğinin gelişmesi bilerek veya bilmeyerek bu sorulara verilen cevaplarla gerçekleşebilmektedir (Güney 2012).

Toçoğlu (2007) gerçekçi benlik algısına sahip bireylerin yeni durumlara kolaylıkla uyum sağladığını, yeni duruma uygun benlik algısı sistemleri geliştirdiğini; gerçekçi olmayan benlik algısına sahip bireylerin ise kimliklerinin değişmesine aşırı tepki gösterip, saldırgan davranış sergilediğini belirtir.

Bayat’a göre de, gerçekçi bir benlik algısına sahip olmayan bireyler, yaşamlarının kendileri dışındaki güçlerin elinde olduğunu düşünür ve başarısızlığın sorumlusu olarak bu güçleri gösterirler; böyle bireyler için yaşamlarında karşılaştıkları olumsuzlukları değiştirmeye yönelik davranışlarda bulunmaları çok güçtür. Diğer yandan gerçekçi benlik algısına sahip bireyler, hayatlarının kendi ellerinde olduğuna inanarak, başarının kendi davranışlarından kaynaklandığını düşünür ve başarı için çaba harcamaktadırlar (Bayat 2003).

2.6.1 Benlik Saygısı

Benlik saygısından söz edebilmek için bireyde benlik kavramının gelişmiş olması gerekir.

Benlik saygısı Türkçe literatürde “özsaygı”, “öz-değerlilik duygusu”, “kendine saygı”, “benlik değeri” gibi farklı kavramlarla da ifade edilebilmektedir (Dilmaç ve Ekşi 2008, s. 280, Kınter 2008 s. 13).

Literatür incelendiğinde benlik ve benlik saygısının benzer anlamlar taşıdığı çoğu çalışmada birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmüştür, ancak benlik, kişinin kendisini tanımlarken, tarif ederken dile getirdiği yorumları kapsarken benlik saygısı, bireyin kendisi ile ilgili olumlu ya da olumsuz tanımlarını içerir. Benlik adına özgü ifadeleri, benlik saygısı ise genel benlik değerlendirmesini tarif etmektedir (Taştekin 2016, Cobb 2007, Steinberg 2003).

Benlik saygısını tanımlarken “kişinin kendini tanımlamak için kullandığı ifadelerin takımı yıldızdır” diyebiliriz. Bir çocuğu iyi bir beyzbol oyuncusu, Joe’nun arkadaşı, bilim kurgu ile ilgilenen bir kişi, ortalama bir öğrenci olarak görebilirsiniz. Bu onun benlik kavramının bileşenlerini oluşturacaktır. Benlik saygısı benlik kavramında yer alan bilgilerin bir değerlendirmesidir ve bütün bu bileşenlerle ilgili çocuğun duygusudur (Pope ve diğ. 1988 s. 2).

Bazı insanlar arzu ettikleri egoyu gerçekte var olan egoları zannederler. Kendilerini olduklarından farklı algılar ve yansıtmaya çalışır. Diğer yandan kendini olduğundan daha düşük ve değersiz algılayanlar da vardır. Her iki durumda da kendini olduğu gibi kabul etmeme söz konusudur. Bireyin olumlu ve olumsuz özelliklerinin farkında olması ve kendine güvenmesi benlik saygısının var olduğu anlamına gelir (Tarhan 2012).

Kişiliğin en önemli yapılarından birisi benlik saygısıdır. Toplum içerisinde davranışların belirlenmesi ve sosyal çevreden gelen uyarıcılara olumlu ya da olumsuz tepkilerin verilmesi benlik saygısına göre şekillenmektedir. Benlik saygısı, bireyin psikolojik sağlığı açısından yaşamını değerlendirmesinde etkili olabilen yaşamsal bir olgudur ve genellikle psikolojik işleyişin merkez açısı olarak tanımlanmaktadır (Taylor ve Brown 1988, Diener 1984).

Kişi kendisini bilmeden, kendisine saygı duymadan başkalarını da tanıyamaz ve saygı duyamaz. İnsanlara saygı duymayan, onlarla iyi ilişkiler kuramayan insan da birtakım sürtüşme ve çatışmalara mahkum olur. Bu nedenle kişinin öncelikle kendisini tanıması, kim olduğunu, ne istediğini bilmesi gerekmektedir. Eksik ve kusurlu yanları ile

yüzleşen, kendisi ile barışık olan insan, başkalarının da kusurlu yanlarını, hatalarını hoş görür. Kendini seven, değerli gören birey çevresindeki insanları da sever ve onlara değer verir (Kımtar 2008, ss. 39-40).

Benlik saygısı iki ayrı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; yetkinlik ve değer kavramlarıdır (Gecas 1982). Yetkinlik boyutu (yetkinliğe dayalı benlik saygısı), insanlar kendilerini etkileyici ve yetenekli görme derecelerini ifade eder. Değer boyutu (değer temelli benlik saygısı), bireyler kendilerini ne derecede değerli hissettiklerini ifade etmektedir (Cast ve Burke 2002).

Benlik saygısı genel ve özel benlik saygısı olarak iki kısımda ele alınabilmektedir. Genel benlik saygısı, benliğin bütünsel olarak değerlendirilmesi, algılanan benliğin birey tarafından ne kadar beğenildiğini, onaylandığını içermektedir. Özel benlik saygısı ise fiziksel görünüm, sahip olunan yetenekler gibi bireyin belirli bir alanda kendini değerlendirmesini içermektedir. Örneğin; bireyin çok zeki olduğunu veya çok iyi yemek pişirdiğini düşünmesi özel benlik saygısı ile ilgilidir. Bireyin belirli bir özelliğine yönelik değerlendirmeleri genel benlik saygısına da etki edecektir. Bu etkinin derecesi ise bireyin bu özel alanlara verdiği öneme bağlı olmaktadır (Türksoy 2014, s. 18, Tunç 2011, s. 89). Psikolojik sağlık açısından değerlendirildiğinde genel benlik saygısına özel benlik saygısına oranla daha çok önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir (Türedi 2015, s. 17).

Bazı yazarlara göre benlik saygısının niteliğini sağlayan üç bileşen ise; kendini görmek, kendini duymak ve kendini sevmektir (Kunal 2016).

Literatür incelendiğinde;

Lewin benlik saygısını, yaşam bir sahne olarak düşünülürse, kişinin oyunun niteliğinden ve oynadığı rolden doyumunu olarak tanımlamaktadır (Temel ve Aksoy 2001, ss. 22-24).

Bu konu üzerinde çalışan ilk kişi olan James'e göre benlik saygısı, sadece başarı değil, aynı zamanda istek ve amaçlara da bağlıdır. Ona göre birey isteklerini gerçekleştirirse benlik saygısında yükselme olacaktır. Eğer isteklerini gerçekleştiremez ve başarısız olursa benlik saygısında da düşüş meydana gelecektir (Yüzgeç 2014, s. 20).

Baumeister benlik saygısını, bireyin sahip olduğu olumlu ve olumsuz özellikleri bütünüyle kabul etmesi, bu özellikleriyle barışık olması ve kendini değerli bulması şeklinde tanımlamıştır (Baumeister ve diğ. 2003, s. 1). Olumlu benlik algısı özgüven olarak da değerlendirilebilmektedir (Tarhan 2005).

Rogers benlik saygısını, bireyin kendini benimsemesi, onaylaması, sevmesi ve değerli bulmasının bir sonucu olarak ele almaktadır (Göztok 2007, s. 44).

Adler, kişinin hedefinin benlik saygısı ve benlik saygısını korumak olduğunu belirtmiştir. Kişinin doğduğu anda düşük bir yapıda olduğunu, kişilerin bu düşük durumdan kurtulmaya çalışırken aynı zaman benlik saygılarını geliştirmek için çabaladıklarını belirtmiştir (Oğuz 2016).

Rosenberg, benlik saygısını kişinin kendisine karşı tutumunun şekli, kendisi hakkında düşüncelerinin olumlu olup olmaması, kendini ne derece değerli bulduğu gibi kavramlarla açıklamıştır. Kendini kabul etmek, kişinin vücudu ile ilgili yargılarının, kişilik özelliklerinin, yeteneklerinin farkında olup onları olduğu gibi kabul etmesi ve kendisi ile barışık olması olarak tanımlanır. Benlik saygısı ise değişim ve değişime açık olma halidir (Sel 2016).

Coopersmith, benlik saygısını kişinin kendine özgü yapmış olduğu değerlendirme olarak tanımlamış ve benlik saygısını gerçek benlik saygısı ve savunucu benlik saygısı olarak ikiye ayırmıştır. Gerçek benlik saygısında birey, kendisini değerli bulur önemini bilir, savunucu benlik saygısında ise birey kendisini değersiz bulur ancak bunu tehdit olarak algılamayabilir (Gözüylmaz 2011).

Maslow kişilik gelişimini ihtiyaçlar hiyerarşisi ile açıklamıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde benlik saygısı üst basamaklarda yer almaktadır. Maslow benlik saygısının çevreye uyum sağlamaya yardımcı olduğunu belirtmiştir. İhtiyaçlar hiyerarşisinin de benlik saygısından sonra son basamak da kendini gerçekleştirme yer almaktadır. İhtiyaçlar hiyerarşisinde ki benlik saygısı diğer bireyler tarafından tanınma sonucu gelişim gösterir. Ancak ihtiyaçlar hiyerarşisinde ki alt basamaklar gerçekleşmedikçe kişi de benlik saygısının gerçekleşmesi beklenemez (Oğuz 2016).

Normal benlik saygısına sahip bireylerde, kendine güven hissi ve kendinden hoşnut olma hali, eylemlerini ve duygularını etkin bir biçimde yönetebilme ve yön verebilme, eylemlerinden dolayı suçluluk hissetmeme, olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olma, hata yapmaktan korkmama, kendine dair iyimser olma, yerinde ve doğru problem çözme kabiliyetleri, bağımsız olma, işbirlikçi olma, özerk olma, stres ve sıkıntılı durumlarda duygularını etkin bir biçimde kontrol edebilme, başkalarına güven hissi, sınırlarının ihlal edildiğini düşündüğü durumlarda reddedebilme, hayır diyebilme; düşük benlik saygısına sahip olan bireylerde ise karamsarlık, kendisi ve başkaları hakkında olumsuz biliş, olumsuz çıkarımlar yapma, güvensizlik, hata yapmaktan korkma, risk almaktan kaçınma, başkalarından kendilerine gelen olumsuz geri bildirim ve eleştirileri kabul edememe, değersizlik ve yetersizlik hissi, sevilmeyen biri olduğunu düşünme, tek başına hareket etmekten kaçınma ve bu yüzden başka kişilere bağımlı olma söz konusudur (Çuhadaroğlu 1986).

Benlik saygısını etkileyen faktörler araştırıldığında, benlik saygısı; kültür, toplum değerleri, ekonomi, eğitim, aile ve çevrenin eğitim düzeyi, aile yapısı, yaş, cinsiyet, beden imgesi, denetim, eş ile uyum, iletişim tarzı ve ilişki şekli, kişinin kardeş sayısı, kaçınca çocuk olduğu, kişinin psikolojik düzeyi, ruhsal problemleri, madde kullanımı, iş durumu, kronik ya da fiziksel hastalıklar, kendisine ne kadar zaman ayırdığı, diğer bireylerin vermiş olduğu değer, diğer bireylerle karşılaştırma, amaçların belirlenmesi, kendi kendine değerlendirme ve akademik başarısına bağlı olarak değişebilmektedir (Koçak 2016, Demirkol ve Doğan 2003, İkizoğlu 1993) Düşünülenler, söylenenler, yapılanlar ve başkaları tarafından algılanma biçimleri de yine benlik saygısının düzeyini belirlemektedir (Sanford ve Donovan 1984).

Benlik saygısını genel bir kişilik özelliği olarak da kabul etmek mümkündür, kısa süre içerisinde değişen bir tutum olduğu söylenemez ve uzun vadede değişmeden kalabilmesi mümkündür (Aksaray 2003, s. 132). Benlik saygılarındaki değişimler ise genellikle yaşamın geçiş dönemlerinde ve hemen sonralarında olur ve benlik saygısı bu dönemlerde genellikle düşmektedir (Santrock 2012, s. 136).

2.6.2 Benlik Saygısı ve Evlilik

Benlik saygısının yüksek olması bireyin içerisinde olduğu aile ortamı ile yakından ilişkilidir (Ergür 2016 s. 128).

Evli bir bireyin eşine olan güveni ve onun var olan desteği ile benlik saygısının yüksek olduğu düşünülmektedir. Ayrıca evlilik ile artan sorumluluk bilinci ile benlik saygısı arasında bir ilişki düşünülebilir.

Benlik saygısı düşük bireylerin, yoğun olarak kabul edilme arzusu, aynı zamanda ilişkilerinde meydana gelebilecek çatışmaları çözebilmede bir kararsızlık ve karmaşa örüntüsüne yol açabilmektedir. Bu durumda eşi tarafından incitilen bir birey, düşük benlik saygısına sahipse, çözüm yolu bulmada zorlanabilir ya da geri çekilebilmektedir (Alpay 2009, s. 49).

Murray ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan çalışmada, kişinin benlik saygısına ilişkin hissettiklerine göre, eşlerinin ilişkilerinde tatmin sağlamak için kullandıkları eleştirel dile olan güvenlerinin değişip değişmediği incelenmiştir. Araştırma sonucu, özsaygısı düşük olan bireylerin eşlerinin kendilerinin ne kadar olumlu gördüklerini göz ardı ettikleri saptanmıştır. Ayrıca, istenmeyen güvensizliklerin, eşlerin algılanmasında olumsuz olunmasıyla ve ilişkinin sağlığının düşük düzeyde olmasıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Turanlı 2010).

Satir'in yaklaşımı içerisinde de benlik saygısı oldukça önemli bir kavramdır. Düşük benlik saygısı bireyin aile üyelerine sağlıksız ve uyumlu olmayan şekillerde tepki vermesine neden olur. Sorunlarla başa çıkmak için bireyin nasıl seçim yapacağı benlik saygısının düzeyiyle ilgilidir. Bununla birlikte düşük benlik saygısına sahip olan bireyler birbirleriyle evlenmeye ve çocukluklarındaki gibi düşük benlik saygısı duyguları hissedecekleri bir çevre yaratma eğilimindedirler. Ayrıca Satir benlik saygısının bireysel ve aile ruh sağlığının temeli olduğuna ve aile terapisine getirilen sorunların çoğunun mutlaka düşük benlik saygısına bağlı olduğuna inanmaktadır (Rasheed ve diğ. 2011). Bireylerin benlik saygısı ne kadar yüksekse eşlerinden saygı görmeye o kadar az ihtiyaç duyarlar, benlik saygısı düşük bireyler ise sürekli ilişkiyle ilgili güvence isterler (Satir 2001). Görüldüğü üzere bireylerin yüksek benlik saygısına

sahip olmaları evlilik yaşamında daha az sorun yaşamalarını ve sorunlarla başa çıkmada daha sağlıklı ve uyumlu tepkiler vermelerini sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalar düşük benlik saygısının aynı zamanda kıskançlık ile de ilişkili olduğunu göstermektedir. White (1981), yetersizlik duyguları yüksek olan kişilerin gerçek ya da hayali bir rakibin var olması durumunda, bunu daha fazla benlik saygılarına bir tehdit olarak yaşayacaklarını önermiştir. Yapmış olduğu korelasyonel çalışma ile de iki cinsiyet için de partner olarak yetersiz hissetmenin kıskançlık ile olumlu yönde ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur ve ilişkiye ya da benlik saygısına olan tehditlerin bağımsız bir biçimde kıskançlık üzerinde etkili olacağını belirtmiştir.

Curun ve Çapkın (2014) da yaptıkları çalışmada düşük benlik saygısı ile kıskançlık arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Medeni durumun benlik saygısı ile ilişkisini inceleyen çalışmalara bakacak olursak;

Ceviz'in yaptığı çalışmada; medeni durumun benlik saygısı üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir. Evlilerin benlik saygıları daha yüksek çıkmıştır (Ceviz 2009, s. 68).

Parlar ve Gençal (2017) da yaptıkları çalışmada, evli yetişkinlerin benlik saygısı düzeylerinin bekar yetişkinlere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde yapılan bir araştırmada; depresif semptomlar, benlik saygısı ve yaşam doyumu, cinsiyet ve medeni duruma göre yordanmıştır. (20-45 yaşlarında) 315 kadın 232 erkeğin yer aldığı çalışmada, 117 kişi evli 430'u bekadır. Evli bireylerin benlik saygısının bekarlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bildirilmiştir (Khatib 2013).

Yine bu çalışmaların tam tersi olarak, Uyar (1999) ve Doğan'ın (1998) boşanmış kişiler üzerine yaptıkları çalışmalara bakacak olursak evli ve boşanmış kişiler arasında kendine saygı bakımından fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

3. VERİ VE YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi; evli ve boşanmış bireylerin yaşam kaliteleri, kaygı düzeyleri ve benlik saygılarının karşılaştırılmasının belirlenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli ile tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla sayıdaki değişkenler arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeye yönelik bulgular ortaya koyabilmeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar 2002, s. 81).

3.2 ÇALIŞMA GRUBU (EVREN VE ÖRNEKLEM)

Çalışma grubu; araştırma grubuna giren, araştırma ölçeklerini doldurmayı kabul eden evli ve boşanmış bireylerdir. Çalışmanın evreni, araştırmanın amacı doğrultusunda çalışmayı kabul eden istanbul ilinde ikamet eden evli ve boşanmış olan bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda 18 yaş üstü 158 evli ve 114 boşanmış katılımcı ile çalışma tamamlanmıştır. Araştırmada Kartopu ve Kolayda Örneklem yöntemleri kullanılmıştır.

Kartopu örneklemede öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2014).

Kolayda örnekleme, ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarınca belirlendiği tesadüfi olmayan örnekleme yöntemidir. Kolayda örneklemede veriler, ana kütlede en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Aaker ve diğ. 2007, Malhotra 2004, Zikmund 1997).

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın amacı doğrultusunda anket formu oluşturulmuştur. Anketin birinci bölümünde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (yaş, öğrenim durumu, medeni durumu, evlilik yılı, çocuk sayısı, ikamet yeri, boşanma nedenleri vb.), ikinci bölümünde Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu, üçüncü

bölümünde Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği ve dördüncü bölümünde ise Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin bulunduğu form uygulanmıştır.

3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Bu bölümde tüm katılımcılara cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çocuk olup olmadığı, ikamet yeri, evlenme şekli, evlenmeden önce flört süresi, evlilik süresi, evlilik yaşı, daha önce evlilik yapıp yapmadığı, eşin öğrenim durumu, eşin yaşı; boşanan katılımcılara boşanma tarihi, boşanma kararını kimin aldığı, boşanma şekli, çocukların velayeti, şu an kiminle yaşadıkları, yeniden evliliğe bakış açıları ve boşanma nedenleri sorulmuştur.

3.3.2 Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WQOOL-BREF)

WHOQOL-BREF ölçeği, biri genel algılanan yaşam kalitesi, diğeri algılanan sağlık durumunun sorgulandığı iki soruyla birlikte toplam 27 soru, fiziksel, psikolojik, sosyal ilişkiler ve çevresel alanlar olmak üzere 4 alandan meydana gelmiştir. Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ölçeği DSÖ tarafından geliştirilmiş, Eser ve arkadaşları (1999) tarafından geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Skorlama şu şekilde yapılmaktadır: genel sağlık durumu, 1. ve 2. soruların toplamı; fiziksel sağlık, 3,4,10,15,16,17,18. soruların toplamı; psikolojik sağlık, 5,6,7,11,19,26. soruların toplamı; sosyal ilişkiler, 20,21,22. soruların toplamı; çevre, 8,9,12,13,14,23,24,25. soruların toplamıdır. WHOQOL-BREF uygulandıktan sonra 0-20 puan üzerinden hesaplanan fizik, psikolojik, sosyal, çevre ve ulusal çevre alan puanlarında, puan yükseldikçe yaşam kalitesi de yükselmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları, sağlıklı grupta bedensel sağlık boyutunda .76, psikolojik sağlık boyutunda .67, sosyal ilişkiler boyutunda .56 ve çevre boyutunda .74 olarak elde edilmiştir. Test tekrar güvenilirliği .51 ile .81 arasında değişmektedir.

3.3.3 Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

Durumluk ve sürekli kaygı seviyelerini ayrı ayrı saptamak amacıyla Spielberger ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, Spielberger'in İki Faktörlü Kaygı Kuramı'ndan kaynaklanmıştır. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri kısa ifadelerden oluşan bir öz-değerlendirme (self-evaluation) ölçeğidir. Envanterin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Öner ve Le Compte (1998) tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının

Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ) için .83 ile .87 arasında; Durumluk Kaygı Ölçeği (DKÖ) için .94 ile .96 arasında olduğu bulunmuştur. Test tekrarı güvenilirlik katsayılarının SKÖ için .71 ile .86 arasında DKÖ için ise .26 ile .68 arasında değiştiği ortaya çıkmıştır.

Durumluk kaygı ölçeğinde dört sınıfta toplanan cevap seçenekleri, (1) Hiç, (2) Biraz, (3) Çok ve (4) Tamamiyle şeklinde; Sürekli kaygı ölçeğindeki seçenekler ise (1) Hemen hiçbir zaman, (2) Bazen, (3) Çok zaman ve (4) Hemen her zaman şeklindedir.

Ölçeklerde iki türlü ifade bulunur. Bunlara (1) doğrudan ya da düz (direct) ve (2) tersine dönmüş (reverse) ifadeler diyebiliriz. Doğrudan ifadeler, olumsuz duyguları; tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Bu ikinci tür ifadeler puanlanırken 1 ağırlık değerinde olanlar 4'e, 4 ağırlık değerinde olanlar ise 1'e dönüşür. Doğrudan ifadelerde 4 değerindeki cevaplar kaygının yüksek olduğunu gösterir. Tersine dönmüş ifadelerde ise 1 değerindeki cevaplar yüksek kaygıyı, 4 değerindekiler düşük kaygıyı gösterir. "Huzursuzum" ifadesi doğrudan, "kendimi sakin hissediyorum" ifadesi de tersine dönmüş ifadelerle örnek olarak gösterilebilir. Bu durumda "huzursuzum" ifadesi için 4 ağırlıklı bir seçenek, "kendimi sakin hissediyorum" ifadesi için 1 ağırlıklı seçenek işaretlenmişse, bu cevaplar yüksek kaygıyı yansıtmış olur.

Durumluk kaygı ölçeğinde on tane tersine dönmüş ifade vardır. Bunlar 1,2,5,8,10,11,15,16,19,20. maddelerdir. Sürekli kaygı ölçeğinde ise tersine dönmüş ifadelerin sayısı yedidir ve bunlar 21,26,27,30,33,36,39. maddeleri oluşturur.

Her iki ölçekten elde edilen puanlar kuramsal olarak 20 ile 80 arasında değişir. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan düşük kaygı seviyesini ifade eder. Puanlar yüzdelik sırasına göre yorumlanırken de aynı durum geçerlidir. Yani düşük yüzdelik sıra (1,5,10) kaygının az olduğunu gösterir. Uygulamalarda belirlenen ortalama puan seviyesi 36 ile 41 arasında değişmektedir.

3.3.4 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Ölçek Morris Rosenberg tarafından 1963 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları ABD'de beş bin yirmi dört lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Rosenberg, benlik saygısının ölçümünde, kişinin kendisini değerlendirmesinde bütüncül bir tutum üzerinde durmuştur. RBSÖ'nin Türkiye'deki güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları

Çuhadaroğlu (1986) tarafından iki yüz beş kişilik lise örneklem grubunda yapılmıştır. D-1 (Benlik Saygısı); D-2 (Kendilik Kavramının Sürekliliği); D-3 (İnsanlara Güven Duyma); D-4 (Eleştiriye Duyarlılık); D-5 (Depresif Duygulanım); D-6 (Hayalperestlik); D-7 (Psikosomatik Belirtiler); D-8 (Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme); D-9 (Tartışmalara Katılabilme Derecesi); D-10 (Ana-Baba İlgisi); D-11 (Babayla İlişki) ve D-12 (Psikişik İzolasyon) ölçeğin alt faktörleridir. İlk on maddesi benlik saygısını ölçer. Olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardışık olarak sıralanır. 1,2,4,6,7. maddeler olumlu, 3,5,8,9,10. maddeler olumsuz yüklüdür. Ölçek puanlamasında düşük puan, benlik saygısının yüksekliğini; yüksek puan, benlik saygısının düşüklüğünü gösterir.

“Benlik Saygısı” alt ölçeği hariç diğer tüm ölçeklerde doğru yanıtlar “1” puan almakta; “Benlik Saygısı” alt testinde ise yanıtlar 0-6 puan ile değerlendirilmektedir.

“Benlik Saygısı” alt testinde 0-1 puan alanların “yüksek”; 2-4 puan alanların “orta” ve 5-6 puan alanların “düşük” benlik saygısına sahip oldukları kabul edilir.

“Kendilik Kavramının Sürekliliği” alt testinde “puanın yüksek” olması sürekliliğin “az” olduğuna; “0-2” puan alındığında kendilik kavramının sürekliliğinin fazla, “3-5” puan alındığında ise kendilik kavramının sürekliliğinin az olduğu söylenebilir.

“İnsanlara Güven Duyma” alt testinde “yüksek puan”, güvenin “az” olduğuna; “0-1” puan alanların insanlara çok güven duydukları, “2-3” puan alanların insanlara orta düzeyde güven duydukları ve “4-5” puan alanların ise insanlara az güven duydukları söylenebilir.

“Eleştiriye Duyarlılık” alt testinde “yüksek puan”, “fazla” duyarlılığa; “0-1” puan eleştiriye az duyarlılığa, “2-3” puan eleştiriye çok duyarlılığa işaret eder.

“Depresif Duygulanım” alt ölçeğinde “yüksek puan”, depresyon düzeyinin “yüksek” olduğuna; “0” puan depresif duygulanımın olmadığına, “1-2” puan depresif duygulanımın az olduğuna, “3-4” puan depresif duygulanımın orta düzeyde yaşandığına ve “5-6” puan ise depresif duygulanımın yüksek düzeyde yaşandığına işaret eder.

“Hayalperestlik” alt ölçeğinde “yüksek puan”, hayalperestliğin “fazla” olduğuna; “0-1” puan hayalperestliğin az olduğunu, “2-3” puan orta düzeyde olduğunu ve “4” puan hayalperestliğin üst seviyede olduğunu belirtir.

“Psikosomatik Belirtiler” alt testinde “yüksek puan”, belirtilerin “fazlalığına”; “0-2” puan belirtilerin az olduğuna, “3-4” puan orta düzeyde psikosomatik belirti yaşandığına ve “5” puan belirtilerin fazla olduğuna işaret eder.

“Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme” alt testinde “yüksek puan”, “kolaylıkla tehdit” edilme duygusuna; “0” puan tehdit hissedilmediğini, “1” puan az hissedildiğini, “2” puan orta düzeyde hissedildiğini ve “3” puan ise kişilerarası ilişkilerde yüksek düzeyde tehdit hissedildiğini gösterir.

“Tartışmalara Katılabilme Derecesi” alt testinde “yüksek puan”, tartışmalara katılabilmenin “yüksek” oluşuna; “0” puan tartışmalara katılma derecesinin az, “1” puan orta, “2” puan çok olduğuna işaret eder.

“Ana-Baba İlgisi” alt testinde “yüksek puan”, ilgi “azlığına”; “0-2” puan ilginin çok olduğunu, “3-4” puan orta düzeyde ilgi olduğunu ve “5-7” puan ise ana-baba ilgisinin az olduğunu gösterir.

“Babayla İlişki” alt ölçeğinde “yüksek puan”, babayla ilişkinin “fazla” oluşuna; “0-2” puan babayla ilişki azlığına, “3-4” puan orta düzeyde bir ilişkiye, “5-6” puan da babayla ilişkinin fazla olduğuna işaret eder.

“Psşik İzolasyon” alt testinde ise “yüksek puan”, psşik izolasyonun “fazlalığına”; “1” puan izolasyonun az olduğuna, “2” puan izolasyonun çok olduğuna işaret eder.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın verileri kartopu ve kolayda örnekleme yöntemleri ile araştırma ölçeklerini doldurmayı kabul eden evli ve boşanmış bireylerden toplanmıştır. Google Formlar üzerinden anket oluşturulmuş ve katılımcılara gönderilmiştir. Daha sonra araştırmacıların çevresinde evli ve boşanmış olduğu tespit edilen katılımcılarla da görüşme yapılarak çalışmaya katılmayı kabul eden bireylerden veriler toplanmıştır. Katılımcılarla çift olarak çalışılmamıştır. Anket formu tek bir kişiye gönderilmiştir. Verilerin toplanması altı ay sürmüştür.

3.5 VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde SPSS 22.1 programı kullanılmıştır. Karşılaştırılan verilerin öncelikle normallik test analizleri yapılmıştır. Test (Kolmogorov Simirnov) sonuçlarına göre verilerin normal dağılım göstermesi sonucu parametrik test analizleri yapılmıştır. Katılımcıların grup (evli-boşanmış, kadın-erkek) ölçek puanları karşılaştırmalı olarak yapılan ölçümlerde parametrik (t-test, ve korelasyon) test ölçümleri yapılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacı doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularının analizleri sonucunda ulaşılan bulgulara sırası ile yer verilmiştir. Araştırma dört bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde, katılımcılara ait tanıtıcı bulgular, ikinci bölümde, yaşam kalitesinin çeşitli değişkenlere göre, farklılık gösterip göstermediğiyle ilgili bulgular, üçüncü bölümde, durumluk ve sürekli kaygının çeşitli değişkenlere göre, farklılık gösterip göstermediğiyle ilgili bulgular, son bölümde ise benlik saygısının çeşitli değişkenlere göre, farklılık gösterip göstermediğiyle ilgili bulgular incelenmiştir.

4.1 KATILIMCILARA AİT TANITICI BULGULAR

Bu bölümde Tablo 4.1.'de araştırmaya katılanların cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, çocuk sahibi olup olmadığı ve ikamet yeri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.2'de araştırmaya katılan evlenmiş katılımcıların evlenme şekli, evlenmeden önce flört süresi, evlilik süresi, evlenme yaşı, ve daha önce evlilik yapıp yapmadığı ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.3'te araştırmaya katılan evlenmiş katılımcıların eşlerinin öğrenim durumu ve yaşı ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.4'te araştırmaya katılmış boşanmış katılımcıların boşanma tarihi, boşanma kararını kimin aldığı, boşanma şekli, çocuklarının velayeti, şu an kiminle yaşadığı ve yeniden evliliğe bakış açısı ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.5'te boşanma nedenleri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.6'da boşanmış katılımcıların ve eski eşlerinin öğrenim durumları ile ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.7'de boşanmış katılımcıların ve eşlerinin yaş dağılımları ile ilgili bulgular yer almaktadır. Son olarak tablo 4.8'de ise boşanmış katılımcılarda boşanma kararını kimin verdiği (cinsiyet olarak) ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Yüzdeler n=272 üzerinden alınmıştır.

Tablo 4.1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Cinsiyet	Evli		Boşanmış	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Kadın	100	63,3	72	63,2
Erkek	58	36,7	42	36,8
Toplam	158	100,0	114	100,0
Yaş	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
20-30 yaş arası	47	29,8	23	20,3
31-40 yaş arası	62	39,3	52	45,6
41-50 yaş arası	31	19,6	29	25,3
51-65 yaş arası	18	11,3	10	8,8
Öğrenim durumları	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İlkokul	9	5,7	5	4,4
Ortaokul	7	4,4	2	1,8
Lise	38	24,1	29	25,4
Önlisans	20	12,6	17	14,9
Lisans	58	36,7	44	38,6
Yüksek lisans - Doktora	26	16,5	17	14,9
Çocuk olup olmadığı	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Var	106	67,5	85	74,6
Yok	51	32,5	29	25,4
İkamet yer dağılımları	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Büyükşehir	85	53,8	67	59,3
Şehir	50	31,6	40	35,4
İlçe	18	11,4	5	4,4
Kasaba - Köy	5	3,2	1	0,9

Tablo 4.1'e göre, evli kadın katılımcılar evli katılımcıların yüzde 63.3'ünü oluşturmakta, evli erkek katılımcılar evli katılımcıların yüzde 36.7'sini oluşturmakta, boşanmış kadın katılımcılar boşanmış katılımcıların yüzde 63.2'sini oluşturmakta, boşanmış erkek katılımcılar ise boşanmış katılımcıların yüzde 36.8'ini oluşturmaktadır.

Evli katılımcıların yüzde 29.8'i 20-30 yaş aralığında, yüzde 39.3'ü 31-40 yaş aralığında, yüzde 19.6'sı 41-50 yaş aralığında, yüzde 11.3'ü 51-65 yaş aralığındadır. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 20.3'ü 20-30 yaş aralığında, yüzde 45.6'sı 31-40 yaş aralığında, yüzde 25.3'ü 41-50 yaş aralığında, yüzde 8.8'i 51-65 yaş aralığındadır.

Evli katılımcıların yüzde 5.7'si ilkokul mezunu, yüzde 4.4'ü ortaokul mezunu, yüzde 24.1'i lise mezunu, yüzde 12.6'sı önlisans mezunu, yüzde 36.7'si lisans mezunu, yüzde 16.5'i yüksek lisans veya doktora mezunudur. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 4.4'ü ilkokul mezunu, yüzde 1.8'i ortaokul mezunu, yüzde 25.4'ü lise mezunu, yüzde 14.9'u önlisans mezunu, yüzde 38.6'sı lisans mezunu, yüzde 14.9'u yüksek lisans veya doktora mezunudur.

Evli katılımcıların yüzde 67.5'i çocuk sahibi, yüzde 32.5'i çocuk sahibi değildir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 74.6'sı çocuk sahibi, yüzde 25.4'ü çocuk sahibi değildir.

Evli katılımcıların yüzde 53.8'i büyükşehirde ikamet etmekte, yüzde 31.6'sı şehirde ikamet etmekte, yüzde 11.4'ü ilçede ikamet etmekte, yüzde 3.2'si kasaba veya köyde ikamet etmektedir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 59.3'ü büyükşehirde ikamet etmekte, yüzde 35.4'ü şehirde ikamet etmekte, yüzde 4.4'ü ilçede ikamet etmekte, yüzde 0.9'u kasaba veya köyde ikamet etmektedir.

Tablo 4.2: Evlenmiş katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Evlenme şekilleri	Evli		Boşanmış	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Görücü usulü	32	20,3	22	19,3
Flört	125	79,1	82	71,9
Kaçarak	1	0,6	10	8,8
Evlenmeden önce flört süreleri	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hiç	18	11,5	4	3,5
1 yıldan az	42	26,8	51	44,8
1-3 yıl	69	43,9	48	42,1
4-6 yıl	12	7,6	8	7,0
6 yıldan fazla	16	10,2	3	2,6
Evlilik süreleri	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
1 yıldan az	4	2,5	3	2,6
1-5 yıl	67	42,4	40	35,0
6-10 yıl	30	19,2	40	35,1
11-15 yıl	22	13,9	12	10,4
16-20 yıl	5	3,2	11	9,7
21-25 yıl	12	7,6	5	4,5
26-30 yıl	8	5,0	2	1,8
30 yıldan fazla	10	6,2	1	0,9
Evlenme yaşı dağılımları	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
15-20 yaş arası	22	14,0	20	18,5
21-30 yaş arası	110	69,6	71	65,9
31-40 yaş arası	21	13,3	16	14,8
41-55 yaş arası	5	3,1	1	0,8
Daha önce evlilik yapıp yapılmadığı	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Evet, yapıldı	15	9,5	9	8,0
Hayır, yapılmadı	143	90,5	104	92,0

Tablo 4.2'ye göre, evli katılımcıların yüzde 20.3'ü görücü usulü ile evlenmiş, yüzde 79.1'i flört ederek evlenmiş, yüzde 0.6'sı kaçarak evlenmiştir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 19.3'ü görücü usulü ile evlenmiş, yüzde 71.9'u flört ederek evlenmiş, yüzde 8.8'i kaçarak evlenmiştir.

Evli katılımcıların yüzde 11.5'i hiç flört etmemiş, yüzde 26.8'i 1 yıldan az flört etmiş, yüzde 43.9'u 1-3 yıl arası flört etmiş, yüzde 7.6'sı 4-6 yıl arası flört etmiş, yüzde 10.2'si 6 yıldan fazla flört etmiştir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 3.5'i hiç flört etmemiş, yüzde 44.8'i 1 yıldan az flört etmiş, yüzde 42.1'i 1-3 yıl arası flört etmiş, yüzde 7'si 4-6 yıl arası flört etmiş, yüzde 2.6'sı 6 yıldan fazla flört etmiştir.

Evli katılımcıların yüzde 2.5'i 1 yıldan az bir süredir evli, yüzde 42.4'ü 1-5 yıl arası bir süredir evli, yüzde 19.2'si 6-10 yıl arası bir süredir evli, yüzde 13.9'u 11-15 yıl arası bir süredir evli, yüzde 3.2'si 16-20 yıl arası bir süredir evli, yüzde 7.6'sı 21-25 yıl arası bir süredir evli, yüzde 5'i 26-30 yıl arası bir süredir evli, yüzde 6.2'si 30 yıldan fazla süredir evlidir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 2.6'sı 1 yıldan az bir süre evli kalmış, yüzde 35'i 1-5 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 35.1'i 6-10 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 10.4'ü 11-15 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 9.7'si 16-20 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 4.5'i 21-25 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 1.8'i 26-30 yıl arası bir süre evli kalmış, yüzde 0.9'u 30 yıldan fazla evli kalmıştır.

Evli katılımcıların yüzde 14'ü 15-20 yaş arasında evlenmiş, yüzde 69.6'sı 21-30 yaş arasında evlenmiş, yüzde 13.3'ü 31-40 yaş arasında evlenmiş, yüzde 3.1'i 41-55 yaş arasında evlenmiştir. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 18.5'i 15-20 yaş arasında evlenmiş, yüzde 65.9'u 21-30 yaş arasında evlenmiş, yüzde 14.8'i 31-40 yaş arasında evlenmiş, yüzde 0.8'i 41-55 arasında evlenmiştir.

Evli katılımcıların yüzde 9.5'i daha önce evlilik yapmış, yüzde 90.5'i daha önce evlilik yapmamıştır. Boşanmış katılımcıların ise yüzde 8'i daha önce evlilik yapmış, yüzde 92'si daha önce evlilik yapmamıştır.

Tablo 4.3: Evlenmiş katılımcıların eşleri ile alakalı sosyo-demografik özellikler

Eşlerin öğrenim durumları	Evli		Boşanmış	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İlkokul	9	5,7	14	12,3
Ortaokul	9	5,7	11	9,6
Lise	40	25,5	30	26,3
Önlisans	21	13,4	14	12,3
Lisans	56	35,7	39	34,2
Yüksek lisans - Doktora	22	14,0	6	5,3
Eşlerin yaş dağılımları	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
20-30 yaş arası	41	26,3	28	24,8
31-40 yaş arası	66	42,2	37	32,7
41-50 yaş arası	28	17,8	33	29,1
51-65 yaş arası	22	13,7	15	13,4

Tablo 4.3'e göre, evli katılımcıların eşlerinin yüzde 5.7'si ilkokul mezunu, yüzde 5.7'si ortaokul mezunu, yüzde 25.5'i lise mezunu, yüzde 13.4'ü önlisans mezunu, yüzde

35.7'si lisans mezunu, yüzde 14'ü yüksek lisans veya doktora mezunudur. Boşanmış katılımcıların eşlerinin ise yüzde 12.3'ü ilkokul mezunu, yüzde 9.6'sı ortaokul mezunu, yüzde 26.3'ü lise mezunu, yüzde 12.3'ü önlisans mezunu, yüzde 34.2'si lisans mezunu, yüzde 5.3'ü yüksek lisans veya doktora mezunudur.

Evli katılımcıların eşlerinin yüzde 26.3'ü 20-30 yaş arasında, yüzde 42.2'si 31-40 yaş arasında, yüzde 17.8'i 41-50 yaş arasında, yüzde 13.7'si 51-65 yaş arasındadır. Boşanmış katılımcıların eşlerinin ise yüzde 24.8'i 20-30 yaş arasında, yüzde 32.7'si 31-40 yaş arasında, yüzde 29.1'i 41-50 yaş arasında, yüzde 13.4'ü 51-65 yaş arasındadır.

Tablo 4.4: Boşanmış katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Boşanma tarih dağılımları	n	%
1995-2000	5	4,6
2001-2005	4	3,6
2006-2010	9	8,2
2011-2018	91	83,6
Boşanma kararını alanlar	n	%
Siz	71	64,0
Eşiniz	35	31,5
Yakınlarınız	1	0,9
Yasal zorunluluk	4	3,6
Boşanma şekilleri	n	%
Anlaşmalı	77	69,4
Tartışmalı	34	30,6
Çocukların velayeti	n	%
Siz	45	40,2
Eşiniz	27	24,1
Hem siz, hem eşiniz	5	4,5
Çocuk yok	30	26,7
Çocuklar yetişkin	5	4,5
Şu an kiminle yaşadıkları	n	%
Tek	72	63,7
Aile	38	33,6
Sevgili - flört	3	2,7
Yeniden evliliğe bakış açıları	n	%
Olumlu	57	50,4
Olumsuz	56	49,6

Tablo 4.4'e göre boşanmış katılımcıların, yüzde 4.6'sı 1995-2000 yılları arasında boşanmış, yüzde 3.6'sı 2001-2005 arasında boşanmış, yüzde 8.2'si 2006-2010 yılları arasında boşanmış, yüzde 83.6'sı 2011-2018 yılları arasında boşanmıştır.

Boşanmış katılımcıların yüzde 64'ü boşanma kararını kendisi almış, yüzde 31.5'inin boşanma kararını eşi almış, yüzde 0.9'unun boşanma kararını yakınları almış, yüzde 3.6'sı yasal zorunluluk olarak boşanmıştır.

Boşanmış katılımcıların yüzde 40.2'sinin çocuklarının velayeti kendisinde, yüzde 24.1'inin çocuklarının velayeti eşinde, yüzde 4.5'inin çocuklarının velayeti hem kendisinde hem eşinde, yüzde 26.7'si çocuk sahibi değil, yüzde 4.5'inin çocukları yetişkindir.

Boşanmış katılımcıların yüzde 63.7'si tek yaşamakta, yüzde 33.6'sı ailesiyle yaşamakta, yüzde 2.7'si sevgilisi veya flörtüyle yaşamaktadır.

Boşanmış katılımcıların yüzde 50.4'ü yeniden evliliğe olumlu bakmakta, yüzde 49.6'sı ise yeniden evliliğe olumsuz bakmaktadır.

Tablo 4.5: Boşanma nedenleri

Boşanma nedenleri	<i>n</i>	%
Şiddetli geçimsizlik	46	44,4
Aldatma	12	11,7
Şiddet	7	6,7
Alkol veya madde kullanımı	4	3,8
Aile ve kültürel farklar	8	7,6
Sevgi, saygı bitmesi	3	2,9
Fikir ayrılığı	4	3,8
İletişimsizlik	6	5,7
İlgisizlik	1	0,9
Cinsel uyumsuzluk	9	8,6
Güvensizlik	4	3,9

Tablo 4.5'e göre boşanmış katılımcıların yüzde 44.4'ünün boşanma nedeni şiddetli geçimsizlik, yüzde 11.7'sinin aldatma, yüzde 6.7'sinin şiddet, yüzde 3.8'inin alkol veya madde kullanımı, yüzde 7.6'sının aile ve kültürel farklar, yüzde 2.9'unun sevgi, saygı bitmesi, yüzde 3.8'inin fikir ayrılığı, yüzde 5.7'sinin iletişimsizlik, yüzde 0.9'unun ilgisizlik, yüzde 8.6'sının cinsel uyumsuzluk, yüzde 3.9'unun ise güvensizliktir.

Tablo 4.6: Boşanmış katılımcıların ve eski eşlerinin öğrenim durumları

Öğrenim durumları	Eşlerin öğrenim durumları													
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Önlisans		Lisans		Yüksek lisans		Doktora	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İlkokul	1	7,1	2	18,2	1	3,3	0	0	1	2,6	0	0	0	0
Ortaokul	1	7,1	1	9,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lise	7	50	5	45,5	14	46,7	0	0	3	7,7	0	0	0	0
Önlisans	3	21,4	0	0	4	13,3	6	42,9	4	10,3	0	0	0	0
Lisans	1	7,1	2	18,2	7	23,3	6	42,9	26	66,7	2	40	0	0
Yüksek lisans	1	7,1	1	9,1	4	13,3	2	14,3	3	7,7	3	60	0	0
Doktora	0	0	0	0	0	0	0	0	2	5,1	0	0	1	100

Tablo 4.6'ya göre boşanmış katılımcıların kendisi ve eski eşi ilkököl mezunu olanlar yüzde 7.1; kendisi ilkököl, eski eşi ortaokul mezunu olanlar yüzde 18.2; kendisi ilkököl, eski eşi lise mezunu olanlar yüzde 3.3; kendisi ilkököl, eski eşi lisans mezunu olanlar yüzde 2.6'dır.

Boşanmış katılımcıların kendisi ortaokul, eski eşi ilkököl mezunu olanlar yüzde 7.1; kendisi ve eski eşi ortaokul mezunu olanlar yüzde 9.1'dir.

Boşanmış katılımcıların kendisi lise, eski eşi ilkököl mezunu olanlar yüzde 50; kendisi lise, eski eşi ortaokul mezunu olanlar yüzde 45.5; kendisi ve eski eşi lise mezunu olanlar yüzde 46.7; kendisi lise, eski eşi lisans mezunu olanlar yüzde 7.7'dir.

Boşanmış katılımcıların kendisi önlisans, eski eşi ilkököl mezunu olanlar yüzde 21.4; kendisi önlisans, eski eşi lise mezunu olanlar yüzde 13.3; kendisi ve eski eşi önlisans mezunu olanlar yüzde 42.9; kendisi önlisans, eski eşi lisans mezunu olanlar yüzde 10.3'tür.

Boşanmış katılımcıların kendisi lisans, eski eşi ilkököl mezunu olanlar yüzde 7.1; kendisi lisans, eski eşi ortaokul mezunu olanlar 18.2; kendisi lisans, eski eşi lise mezunu olanlar yüzde 23.3; kendisi lisans, eski eşi önlisans mezunu olanlar yüzde 42.9; kendisi ve eski eşi lisans mezunu olanlar yüzde 66.7; kendisi lisans, eski eşi yüksek lisans mezunu olanlar yüzde 40'tır.

Boşanmış katılımcıların kendisi yüksek lisans, eski eşi ilkokul mezunu olanlar yüzde 7.1; kendisi yüksek lisans, eski eşi ortaokul mezunu olanlar yüzde 9.1; kendisi yüksek lisans, eski eşi lise mezunu olanlar yüzde 13.3; kendisi yüksek lisans, eski eşi önlisans mezunu olanlar yüzde 14.3; kendisi yüksek lisans, eski eşi lisans mezunu olanlar yüzde 7.7; kendisi ve eski eşi yüksek lisans mezunu olanlar yüzde 60'tır.

Boşanmış katılımcıların kendisi doktora, eski eşi yüksek lisans mezunu olanlar yüzde 5.1; hem kendisi hem eski eşi doktora mezunu olanlar yüzde 100'dür.

Tablo 4.7: Boşanmış katılımcıların ve eşlerinin yaş dağılımları

Yaş dağılımları	Eşlerin yaş dağılımları							
	20-30 yaş arası		31-40 yaş arası		41-50 yaş arası		51-65 yaş arası	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
20-30 yaş arası	1	7,1	2	18,2	1	3,3	0	0
31-40 yaş arası	1	7,1	1	9,1	0	0	0	0
41-50 yaş arası	7	50	5	45,5	14	46,7	0	0
51-65 yaş arası	3	21,4	0	0	4	13,3	6	42,9

Tablo 4.7'ye göre boşanmış katılımcıların kendisi ve eski eşi 20-30 yaş arasında olanlar yüzde 7.1; kendisi 20-30 yaş arasında, eski eşi 31-40 yaş arasında olanlar yüzde 18.2; kendisi 20-30 yaş arasında, eski eşi 41-50 yaş arasında olanlar yüzde 3.3'tür.

Boşanmış katılımcıların kendisi 31-40 yaş arasında, eski eşi 20-30 yaş arasında olanlar yüzde 7.1; kendisi ve eski eşi 31-40 yaş arasında olanlar yüzde 9.1'dir.

Boşanmış katılımcıların kendisi 41-50 yaş arasında, eski eşi 20-30 yaş arasında olanlar yüzde 50; kendisi 41-50 yaş arasında, eski eşi 31-40 yaş arasında olanlar yüzde 45.5; kendisi ve eski eşi 41-50 yaş arasında olanlar yüzde 46.7'dir.

Boşanmış katılımcıların kendisi 51-65 yaş arasında, eski eşi 20-30 yaş arasında olanlar yüzde 21.4; kendisi 51-65 yaş arasında, eski eşi 41-50 yaş arasında olanlar yüzde 13.3; kendisi ve eski eşi 51-65 yaş arasında olanlar yüzde 42.9'dur.

Tablo 4.8: Boşanmış katılımcılarda boşanma kararını kimin verdiği

Boşanma kararını alanlar	Cinsiyet			
	Kadın		Erkek	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Kendisi	51	73,9	20	47,6
Eşi	18	26,1	17	40,5
Yakınları	0	0	1	2,4
Yasal zorunluluk	0	0	4	9,5

Tablo 4.8'e göre boşanmış kadın katılımcıların yüzde 73.9'u boşanmaya kendisi karar vermiş, yüzde 26.1'inin eşi karar vermiştir.

Boşanmış erkek katılımcıların yüzde 47.6'sı boşanmaya kendisi karar vermiş, yüzde 40.5'inin eşi karar vermiş, yüzde 2.4'ünün yakınları karar vermiş, yüzde 9.5'i yasal zorunluluktan boşanmıştır.

4.2 DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ KISA FORMU (WHOQOL-BREF) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Tablo 4.9: Yaşam Kalitesi Ölçeği puan dağılımı

	<i>n</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	\bar{x}	SS	T	p
Evli	158	56	135	104.94	12.70	3,74	,000
Boşanmış	114	48	130	98,2	16,96		
Erkek	100	48	135	100.8	16,72	-1.065	,288
Kadın	172	56	130	102.8	13,87		

Tablo 4.9'a göre, evli katılımcıların yaşam kalitesi puanı min. 56, max. 135 ve ortalamaları 104.94 ± 12.70 ; boşanmış katılımcıların yaşam kalitesi puanı min. 48, max. 130 ve ortalamaları 98.2 ± 16.96 'dır. Yaşam kalitesi medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Erkek katılımcıların yaşam kalitesi puanı min. 48, max. 135 ve ortalamaları 100.8 ± 16.72 'dir; kadın katılımcıların yaşam kalitesi puanı min. 56, max. 130 ve ortalamaları 102.8 ± 13.87 'dir. Yaşam kalitesi cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,28 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.10: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı

	n	Minimum	Maximum	\bar{x}	SS
Genel sağlık durumu	272	2	10	7,3	1,61
Fiziksel sağlık	272	11	35	27,8	4,92
Psikolojik sağlık	272	6	30	22,4	4,31
Sosyal ilişkiler	272	3	15	11	2,45
Çevre	272	12	60	30,9	5,49

Tablo 4.10'a göre, tüm katılımcılarda genel sağlık durumu alt faktörü puanı min. 2, max. 10 ve ortalamaları 7.3 ± 1.61 ; fiziksel sağlık alt faktörü min.11, max, 35 ve ortalamaları 27.8 ± 4.92 ; psikolojik sağlık alt faktörü min. 6, max. 30 ve ortalamaları 22.4 ± 4.31 ; sosyal ilişkiler alt faktörü min. 3, max. 15 ve ortalamaları 11 ± 2.45 ; çevre alt faktörü min. 12, max. 60 ve ortalamaları 30.9 ± 5.49 'dur.

Tablo 4.11: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

Faktörler	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Genel sağlık durumu	Kadın	100	7,2	1,70	-1,25	,209
	Erkek	172	7,4	1,55		
Fiziksel sağlık	Kadın	100	27,5	4,82	-,789	,431
	Erkek	172	28	4,98		
Psikolojik sağlık	Kadın	100	22,6	4,19	-,764	,445
	Erkek	172	22,2	4,53		
Sosyal ilişkiler	Kadın	100	11,1	2,56	,456	,649
	Erkek	172	10,9	2,38		
Çevre	Kadın	100	31,3	5,11	-1,732	,084
	Erkek	172	30,1	6,05		

Tablo 4.11'e göre, kadınlarda genel sağlık durumu alt faktörü ortalaması 7.2 ± 1.70 , erkeklerde genel sağlık durumu alt faktörü ortalaması 7.4 ± 1.55 'tir. Genel sağlık durumu alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,20 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda fiziksel sağlık alt faktörü ortalaması 27.5 ± 4.82 , erkeklerde fiziksel sağlık alt faktörü ortalaması 28 ± 4.98 'dir. Fiziksel sağlık alt faktörü cinsiyete göre

karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,43>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda psikolojik sağlık alt faktörü ortalaması 22.6 ± 4.19 , erkeklerde psikolojik sağlık alt faktörü ortalaması 22.2 ± 4.53 'tür. Psikolojik sağlık alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,44>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda sosyal ilişkiler alt faktörü ortalaması 11.1 ± 2.56 , erkeklerde sosyal ilişkiler alt faktörü ortalaması 10.9 ± 2.38 'dir. Fiziksel sağlık alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,64>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda çevre alt faktörü ortalaması 31.3 ± 5.11 , erkeklerde çevre alt faktörü ortalaması 30.1 ± 6.05 'tir. Çevre alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,08>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.12: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması

Faktörler	Medeni durum	n	\bar{x}	SS	T	p
Genel sağlık durumu	Evli	158	7,6	1,48	3,201	,002
	Boşanmış	114	7	1,71		
Fiziksel sağlık	Evli	158	28,5	4,27	2,775	,006
	Boşanmış	114	26,8	5,57		
Psikolojik	Evli	158	23,2	3,79	3,247	,001
	Boşanmış	114	21,5	4,80		
Sosyal ilişkiler	Evli	158	11,7	2,08	6,037	,000
	Boşanmış	114	10	2,57		
Çevre	Evli	158	31,3	5,31	1,707	,089
	Boşanmış	114	30,2	5,69		

Tablo 4.12'ye göre, evlilerde genel sağlık durumu alt faktörü ortalaması 7.6 ± 1.48 , boşanmışlarda genel sağlık durumu alt faktörü ortalaması 7 ± 1.71 'dir. Genel sağlık durumu alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00<0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde fiziksel sağlık alt faktörü ortalaması 28.5 ± 4.27 , boşanmışlarda fiziksel sağlık alt faktörü ortalaması 26.8 ± 5.57 'dir. Fiziksel sağlık alt faktörü medeni duruma göre

karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00<0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde psikolojik sağlık alt faktörü ortalaması 23.2 ± 3.79 , boşanmışlarda psikolojik sağlık alt faktörü ortalaması 21.5 ± 4.80 'dir. Psikolojik sağlık alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00<0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde sosyal ilişkiler alt faktörü ortalaması 11.7 ± 2.08 , boşanmışlarda sosyal ilişkiler alt faktörü ortalaması 10 ± 2.57 'dir. Sosyal ilişkiler alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00<0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde çevre alt faktörü ortalaması 31.3 ± 5.31 , boşanmışlarda çevre alt faktörü ortalaması 30.2 ± 5.69 'dur. Çevre alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,08>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.13: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması

Medeni Durum	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Evli	Kadın	100	103,5	12,80	1,858	,065
	Erkek	58	107,3	12,26		
Boşanmış	Kadın	72	101,9	15,28	-3,192	,002
	Erkek	42	91,8	17,96		

Tablo 4.13'e göre, evli kadın katılımcıların yaşam kalitesi ortalamaları 103.5 ± 12.80 ; evli erkek katılımcıların yaşam kalitesi ortalamaları 107.3 ± 12.26 'dır. Yaşam kalitesi evlilerde cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,06>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Boşanmış kadın katılımcıların yaşam kalitesi ortalamaları 101.9 ± 15.28 ; boşanmış erkek katılımcıların yaşam kalitesi ortalamaları 91.8 ± 17.96 'dır. Yaşam kalitesi boşanmışlarda cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,00<0.05$) bir fark saptanmıştır.

Tablo 4.14: Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin korelasyon analizi

		Genel sağlık	Fiziksel sağlık	Psikolojik sağlık	Sosyal ilişki	Çevre
Genel sağlık	Pearson Correlation	1	,590**	,530**	,509**	,457**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000
Fiziksel sağlık	Pearson Correlation		1	,626**	,540**	,459**
	Sig. (2-tailed)			,000	,000	,000
Psikolojik sağlık	Pearson Correlation			1	,514**	,404**
	Sig. (2-tailed)				,000	,000
Sosyal ilişki	Pearson Correlation				1	,454**
	Sig. (2-tailed)					,000
Çevre	Pearson Correlation					1
	Sig. (2-tailed)					

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 4.14'e göre genel sağlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık, sosyal ilişki ve çevre arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, genel sağlık ve fiziksel sağlık arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,590$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; genel sağlık ve psikolojik sağlık arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,530$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; genel sağlık ve sosyal ilişki arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,509$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; genel sağlık ve çevre arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,457$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,626$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; fiziksel sağlık ve sosyal ilişki arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,540$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; fiziksel sağlık ve çevre arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,459$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; psikolojik sağlık ve sosyal ilişki arasında pozitif yönde, orta derecede ve anlamlı ($r=,514$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; psikolojik sağlık ve çevre arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,404$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; sosyal ilişki ve çevre arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,454$, $p=,000<0.01$) bir ilişki vardır.

4.3 DURUMLUK VE SÜREKLİ KAYGI ÖLÇEĞİ PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Tablo 4.15: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan dağılımı

	n	Minimum	Maximum	\bar{x}	SS	T	p
Evli	158	45	129	75,6	17,78	-2,542	,012
Boşanmış	114	45	157	81,8	22,34		
Erkek	100	48	135	100,8	16,72	-1,065	,288
Kadın	172	56	130	102,8	13,87		

Tablo 4.15'e göre, evli katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı puanı min. 45, max. 129 ve ortalamaları 75.6 ± 17.78 ; boşanmış katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı puanı min. 45, max. 157 ortalamaları 81.8 ± 22.34 'tür. Durumluk ve sürekli kaygı medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,01 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Erkek katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı puanları min. 48, max. 135 ve ortalamaları 77.4 ± 18.65 ; kadın katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı puanları min. 56, max. 130 ortalamaları 78.7 ± 20.80 'dir. Durumluk ve sürekli kaygı cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,28 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.16: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı

	n	Minimum	Maximum	\bar{x}	SS
Durumluk kaygı	272	20	80	35,4	11,51
Sürekli kaygı	272	23	77	42,8	10,15

Tablo 4.16'ya göre, tüm katılımcılarda durumluk kaygı alt faktörü puanı min. 20, max. 80 ve ortalamaları 35.4 ± 11.51 ; sürekli kaygı alt faktörü puanı min. 23, max. 77 ve ortalamaları 42.8 ± 10.15 'tir.

Tablo 4.17: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

Faktörler	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Durumluk kaygı	Kadın	172	35,1	11,91	,496	,620
	Erkek	100	35,9	10,83		
Sürekli kaygı	Kadın	172	43,6	10,58	-1,634	,103
	Erkek	100	41,5	9,27		

Tablo 4.17'ye göre, kadınlarda durumluk kaygı alt faktörü ortalaması 35.1 ± 11.91 ; erkeklerde durumluk kaygı alt faktörü ortalaması 35.9 ± 10.83 'tür. Durumluk kaygı alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,62 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda sürekli kaygı alt faktörü ortalaması 43.6 ± 10.58 ; erkeklerde sürekli kaygı alt faktörü ortalaması 41.5 ± 9.27 'dir. Sürekli kaygı alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,10 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.18 Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması

Faktörler	Medeni durum	n	\bar{x}	SS	T	p
Durumluk kaygı	Evli	158	33,6	10,04	-2,992	,003
	Boşanmış	114	37,8	12,94		
Sürekli kaygı	Evli	158	42	9,36	-1,621	,106
	Boşanmış	114	44	11,09		

Tablo 4.18'e göre, evlilerde durumluk kaygı alt faktörü ortalaması 33.6 ± 10.04 ; boşanmışlarda durumluk kaygı alt faktörü ortalaması 37.8 ± 12.97 'dir. Durumluk kaygı alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,00 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde sürekli kaygı alt faktörü ortalaması 42 ± 9.36 ; boşanmışlarda sürekli kaygı alt faktörü ortalaması 44 ± 11.09 'dur. Sürekli kaygı alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,10 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.19: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması

Medeni Durum	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Evli	Kadın	100	78,5	18,94	-2,711	,007
	Erkek	58	70,7	14,42		
Boşanmış	Kadın	72	79,1	23,27	1,752	,083
	Erkek	42	86,6	20,02		

Tablo 4.19'a göre, evli kadın katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları 78.5 ± 18.94 ; evli erkek katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları 70.7 ± 14.42 'dir. Durumluk ve sürekli kaygı evlilerde cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,007 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Boşanmış kadın katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları 79.1 ± 23.27 ; boşanmış erkek katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları 86.6 ± 20.02 'dir. Durumluk ve sürekli kaygı boşanmışlarda cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,08 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.20: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin korelasyon analizi

		Durumluk kaygı	Sürekli kaygı
Durumluk kaygı	Pearson Correlation	1	,705**
	Sig. (2-tailed)		,000
Sürekli kaygı	Pearson Correlation		1
	Sig. (2-tailed)		

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 4.20'ye göre durumluluk ve sürekli kaygı arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, iki durum arasında pozitif yönde, güçlü ve anlamlı ($r=,705$, $p=,000 < 0.01$) bir ilişki vardır.

4.4 ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Tablo 4.21: Benlik Saygısı Ölçeği puan dağılımı

	n	Minimum	Maximum	\bar{x}	SS	T	p
Evli	158	50	100	79,3	11,05	,217	,829
Boşanmış	114	39	107	79	11,50		
Erkek	100	51	99	80,68	10,84	1,623	,106
Kadın	172	39	107	78,39	11,38		

Tablo 4.21'e göre, evli katılımcıların benlik saygısı puanı min. 50, max. 100 ve ortalamaları 79.3 ± 11.05 ; boşanmış katılımcıların benlik saygısı puanı min. 39, max. 107 ve ortalamaları 79 ± 11.50 'dir. Benlik saygısı medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,08 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Erkek katılımcıların benlik saygısı puanı min. 51, max. 99 ve ortalamaları 80.6 ± 10.84 ; kadın katılımcıların benlik saygısı puanı min. 39, max. 107 ve ortalamaları 78.3 ± 11.38 'dir. Benlik saygısı cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,10 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.22: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörler puan dağılımı

	n	Minimum	Maximum	\bar{x}	SS
Benlik saygısı	272	5	18	13	2,43
Kendilik kavramının sürekliliği	272	0	9	5,2	1,87
İnsanlara güven duyma	272	0	4	2,5	,77
Eleştiriye karşı duyarlılık	272	0	6	2,8	1,40
Depresif duygulanım	272	0	9	5,4	1,39
Hayalperestlik	272	0	6	3,7	1,64
Psikosomatik belirtiler	272	4	30	19,7	5,25
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	272	0	4	2,2	1,27
Tartışmalara katılabilme derecesi	272	2	5	3,1	,63
Ana-baba ilgisi	272	0	11	6	2,01
Babayla ilişki	272	1	24	14,1	4,79
Psşik izolasyon	272	0	2	0,8	,56

Tablo 4.22'ye göre, tüm katılımcılarda benlik saygısı alt faktörü puanı min. 5, max. 18 ve ortalamaları 13 ± 2.43 ; kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü puanı min. 0, max. 9 ve ortalamaları 5.2 ± 1.87 ; insanlara güven duyma alt faktörü puanı min. 0, max. 4 ve ortalamaları 2.5 ± 0.77 ; eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü puanı min. 0, max. 6 ve ortalamaları 2.8 ± 1.40 ; depresif duygulanım alt faktörü puanı min. 0, max. 9 ve ortalamaları 5.4 ± 1.39 ; hayalperestlik alt faktörü puanı min. 0, max. 6 ve ortalamaları 3.7 ± 1.64 ; psikosomatik belirtiler alt faktörü puanı min. 4, max. 30 ve ortalamaları 19.7 ± 5.25 ; kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü puanı min. 0, max. 4 ve ortalamaları 2.2 ± 1.27 ; tartışmalara katılabilme derecesi alt faktörü puanı min. 2, max. 5 ve ortalamaları 3.1 ± 0.63 ; ana-baba ilgisi alt faktörü puanı min. 0, max. 11 ve ortalamaları 6 ± 2.01 ; babayla ilişki alt faktörü puanı min. 1, max. 24 ve ortalamaları 14.1 ± 4.79 ; psşik izolasyon alt faktörü puanı min. 0, max. 2 ve ortalamaları 0.8 ± 0.56 'dır.

Tablo 4.23: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

Faktörler	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Benlik saygısı	Kadın	172	12,8	2,45	2,150	,032
	Erkek	100	13,4	2,35		
Kendilik kavramının sürekliliği	Kadın	172	5	2	2,560	,011
	Erkek	100	5,6	1,55		
İnsanlara güven duyma	Kadın	172	2,6	,73	-1,130	,260
	Erkek	100	2,5	,83		
Eleştiriye karşı duyarlılık	Kadın	172	2,7	1,41	1,669	,096
	Erkek	100	3	1,3		
Depresif duygulanım	Kadın	172	5,5	1,38	-1,520	,130
	Erkek	100	5,3	1,39		
Hayalperestlik	Kadın	172	3,6	1,68	,848	,397
	Erkek	100	3,8	1,57		
Psikosomatik belirtiler	Kadın	172	19,3	5,72	1,682	,094
	Erkek	100	20,4	4,27		
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	Kadın	172	2,2	1,23	,978	,329
	Erkek	100	2,3	1,33		
Tartışmalara katılabilme derecesi	Kadın	172	3,2	,64	-989	,324
	Erkek	100	3,1	,63		
Ana-baba ilgisi	Kadın	172	6,1	1,99	-1,247	,213
	Erkek	100	5,8	2,03		
Babayla ilişki	Kadın	172	14,1	5,03	,035	,972
	Erkek	100	14,1	4,39		
Psişik izolasyon	Kadın	172	,7	,56	,695	,488
	Erkek	100	,8	,56		

Tablo 4.23'e göre, kadınlarda benlik saygısı alt faktörü ortalaması 12.8 ± 2.45 ; erkeklerde benlik saygısı alt faktörü ortalaması 13.4 ± 2.35 'tir. Benlik saygısı alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,03 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Kadınlarda kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü ortalaması 5 ± 2 ; erkeklerde kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü ortalaması 5.6 ± 1.55 'tir. Kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p = ,01 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Kadınlarda insanlara güven duyma alt faktörü ortalaması 2.6 ± 0.73 ; erkeklerde insanlara güven duyma alt faktörü ortalaması 2.5 ± 0.83 'tür. İnsanlara güven duyma alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,26 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü ortalaması 2.7 ± 1.41 ; erkeklerde eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü ortalaması 3 ± 1.3 'tür. Eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,09 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda depresif duygulanım alt faktörü ortalaması 5.5 ± 1.38 ; erkeklerde depresif duygulanım alt faktörü ortalaması 5.3 ± 1.39 'dur. Depresif duygulanım alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,13 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda hayalperestlik alt faktörü ortalaması 3.6 ± 1.68 ; erkeklerde hayalperestlik alt faktörü ortalaması 3.8 ± 1.57 'dir. Hayalperestlik alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,39 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda psikosomatik belirtiler alt faktörü ortalaması 19.3 ± 5.72 ; erkeklerde psikosomatik belirtiler alt faktörü ortalaması 20.4 ± 4.27 'dir. Psikosomatik belirtiler alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,09 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü ortalaması 2.2 ± 1.23 ; erkeklerde kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü ortalaması 2.3 ± 1.33 'dür. Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,32 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda tartışmalara katılabilme becerisi alt faktörü ortalaması 3.2 ± 0.64 ; erkeklerde tartışmalara katılabilme becerisi alt faktörü ortalaması 3.1 ± 0.63 'tür. Tartışmalara katılabilme becerisi alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,32 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda ana-baba ilgisi alt faktörü ortalaması 6.1 ± 1.99 ; erkeklerde ana-baba ilgisi alt faktörü ortalaması 5.8 ± 2.03 'tür. Ana-baba ilgisi alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,21 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda babayla ilişki ilgisi alt faktörü ortalaması 14.1 ± 5.03 ; erkeklerde babayla ilişki alt faktörü ortalaması 14.1 ± 4.39 'dur. Babayla ilişki alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,97 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Kadınlarda psişik izolasyon alt faktörü ortalaması 0.7 ± 0.56 ; erkeklerde psişik izolasyon alt faktörü ortalaması 0.8 ± 0.56 'dır. Psişik izolasyon alt faktörü cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,48 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.24: Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt faktörlerinin medeni duruma göre karşılaştırılması

Faktörler	Medeni durum	n	\bar{x}	SS	T	p
Benlik saygısı	Evli	158	12,9	2,50	-717	,474
	Boşanmış	114	13,2	2,33		
Kendilik kavramının sürekliliği	Evli	158	5,2	1,85	,410	,663
	Boşanmış	114	5,1	1,90		
İnsanlara güven duyma	Evli	158	2,5	,81	-2,358	,019
	Boşanmış	114	2,7	,69		
Eleştiriye karşı duyarlılık	Evli	158	2,8	1,43	-,044	,965
	Boşanmış	114	2,8	1,36		
Depresif duygulanım	Evli	158	5,5	1,48	1,457	,146
	Boşanmış	114	5,3	1,23		
Hayalperestlik	Evli	158	3,7	1,70	-,429	,668
	Boşanmış	114	3,7	1,55		
Psikosomatik belirtiler	Evli	158	19,9	4,61	,604	,547
	Boşanmış	114	19,5	6,04		
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	Evli	158	2,2	1,23	,169	,866
	Boşanmış	114	2,2	1,32		
Tartışmalara katılabilme derecesi	Evli	158	3,1	,63	,296	,768
	Boşanmış	114	3,1	,63		
Ana-baba ilgisi	Evli	158	6	2	,082	,934
	Boşanmış	114	6	2,03		
Babayla ilişki	Evli	158	14,1	4,92	-,048	,962
	Boşanmış	114	14,1	4,63		
Psişik izolasyon	Evli	158	,8	,55	,698	,486
	Boşanmış	114	,7	,57		

Tablo 4.24'e göre, evlilerde benlik saygısı alt faktörü ortalaması 12.9 ± 2.50 ; boşanmışlarda benlik saygısı alt faktörü ortalaması 13.2 ± 2.33 'tür. Benlik saygısı alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,47 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü ortalaması 5.2 ± 1.85 ; boşanmışlarda kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü ortalaması 5.1 ± 1.90 'dır. Kendilik kavramının sürekliliği alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,66 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde insanlara güven duyma alt faktörü ortalaması 2.5 ± 0.81 ; boşanmışlarda insanlara güven duyma alt faktörü ortalaması 2.7 ± 0.69 'dur. İnsanlara güven duyma alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,01 < 0.05$) bir fark saptanmıştır.

Evlilerde eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü ortalaması 2.8 ± 1.43 ; boşanmışlarda eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü ortalaması 2.8 ± 1.36 'dır. Eleştiriye karşı duyarlılık alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,96 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde depresif duygulanım alt faktörü ortalaması 5.5 ± 1.48 ; boşanmışlarda depresif duygulanım alt faktörü ortalaması 5.3 ± 1.23 'tür. Depresif duygulanım alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,14 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde hayalperestlik alt faktörü ortalaması 3.7 ± 1.70 ; boşanmışlarda hayalperestlik alt faktörü ortalaması 3.7 ± 1.55 'tir. Hayalperestlik alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,66 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde psikosomatik belirtiler alt faktörü ortalaması 19.9 ± 4.61 ; boşanmışlarda psikosomatik belirtiler alt faktörü ortalaması 19.5 ± 6.04 'tür. Psikosomatik belirtiler alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,54 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü ortalaması 2.2 ± 1.23 ; boşanmışlarda kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü ortalaması 2.2 ± 1.32 'dir. Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,86 > 0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde tartışmalara katılabilme derecesi alt faktörü ortalaması 3.1 ± 0.63 ; boşanmışlarda tartışmalara katılabilme derecesi alt faktörü ortalaması 3.1 ± 0.63 'tür. Tartışmalara katılabilme derecesi alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında

evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,76>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde ana-baba ilgisi alt faktörü ortalaması 6 ± 2 ; boşanmışlarda ana-baba ilgisi alt faktörü ortalaması 6 ± 2.03 'tür. Ana-baba ilgisi alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,93>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde babayla ilişki alt faktörü ortalaması 14.1 ± 4.92 ; boşanmışlarda babayla ilişki alt faktörü ortalaması 14.1 ± 4.63 'tür. Babayla ilişki alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,96>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Evlilerde psikişik izolasyon alt faktörü ortalaması 0.8 ± 0.55 ; boşanmışlarda psikişik izolasyon alt faktörü ortalaması 0.7 ± 0.57 'dir. Psikişik izolasyon alt faktörü medeni duruma göre karşılaştırıldığında evli ve boşanmış katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,48>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.25: Benlik Saygısı Ölçeği'nin medeni durumda cinsiyete göre karşılaştırılması

Medeni Durum	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	T	p
Evli	Kadın	100	78,1	10,61	1,775	,078
	Erkek	58	81,3	11,58		
Boşanmış	Kadın	72	78,6	12,44	,444	,658
	Erkek	42	79,6	9,79		

Tablo 4.25'e göre, evli kadın katılımcıların benlik saygısı ortalamaları 78.1 ± 10.61 ; evli erkek katılımcıların benlik saygısı ortalamaları 81.3 ± 11.58 'dir. Benlik saygısı evlilerde cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,07>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Boşanmış kadın katılımcıların benlik saygısı ortalamaları 78.6 ± 12.44 ; boşanmış erkek katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları 79.6 ± 9.79 'dur. Benlik saygısı boşanmışlarda cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları arasında anlamlı ($p=,65>0.05$) bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4.26: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Benlik saygısı	Pearson Correlation	1	.499**	.162**	.098	.106	.155*	.260**	.229**	-.083	.052	.040	-.003
	Sig. (2-tailed)		.000	.007	.107	.082	.010	.000	.000	.173	.397	.515	.965
2. Kendilik kavramının sürekliliği	Pearson Correlation		1	.037	.293**	.069	.313**	.403**	.265**	-.154*	.102	-.051	-.096
	Sig. (2-tailed)			.544	.000	.260	.000	.000	.000	.011	.094	.400	.115
3. İnsanlara güven duyma	Pearson Correlation			1	-.020	.076	.045	.040	.058	.005	.072	.017	.052
	Sig. (2-tailed)				.745	.212	.458	.511	.340	.938	.238	.778	.390

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 4.26'ya göre, benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye karşı duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre,

Benlik saygısı ve kendilik kavramının sürekliliği arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=.499$, $p=.000<0.01$) bir ilişki; benlik saygısı ve insanlara güven duyma arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı ($r=.162$, $p=.007<0.01$) bir ilişki; benlik saygısı ve eleştiriye karşı duyarlılık arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.098$, $p=.107>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve depresif duygulanım arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.106$, $p=.082>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve hayalperestlik arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.155$, $p=.010>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=.260$, $p=.000<0.01$) bir ilişki; benlik saygısı ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı ($r=.229$, $p=.000<0.01$) bir ilişki; benlik saygısı ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-.083$, $p=.173>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan

($r=,052$, $p=,397>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,040$, $p=,515>0.05$) bir ilişki; benlik saygısı ve psikik izolasyon arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,003$, $p=,965>0.05$) bir ilişki vardır.

Kendilik kavramının sürekliliği ve insanlara güven duyma arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,037$, $p=,544>0.05$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve eleşiriye karşı duyarlılık arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,293$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve depresif duygulanım arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,069$, $p=,260>0.05$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve hayalperestlik arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,313$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,403$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,265$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,154$, $p=,011>0.05$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,102$, $p=,094>0.05$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve babayla ilişki arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,051$, $p=,400>0.05$) bir ilişki; kendilik kavramının sürekliliği ve psikik izolasyon arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,096$, $p=,115>0.05$) bir ilişki vardır.

İnsanlara güven duyma ve eleşiriye karşı duyarlılık arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,020$, $p=,745>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve depresif duygulanım arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,076$, $p=,212>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve hayalperestlik arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,045$, $p=,458>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,040$, $p=,511>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,058$, $p=,340>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,005$, $p=,938>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve

ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,072$, $p=,238>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,017$, $p=,778>0.05$) bir ilişki; insanlara güven duyma ve psikişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,052$, $p=,390>0.05$) bir ilişki vardır.

Tablo 4.27: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4. Eleştiriyeye karşı duyarlılık	Pearson Correlation				1	.146*	.141*	.323**	.461**	-.092	-.022	-.066	-.098
	Sig. (2-tailed)					.016	.020	.000	.000	.131	.717	.279	.106
5. Depresif duygulanım	Pearson Correlation					1	.084	-.008	.179**	.019	.054	.085	.028
	Sig. (2-tailed)						.169	.893	.003	.755	.373	.162	.651
6. Hayalperestlik	Pearson Correlation						1	.330**	.117	-.018	.028	-.001	-.002
	Sig. (2-tailed)							.000	.053	.764	.646	.985	.970

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 4.27'ye göre, eleştiriyeye karşı duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psikişik izolasyon arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre,

Eleştiriyeye karşı duyarlılık ve depresif duygulanım arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,146$, $p=,016>0.05$) bir ilişki; eleştiriyeye karşı duyarlılık ve hayalperestlik arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,141$, $p=,020>0.05$) bir ilişki; eleştiriyeye karşı duyarlılık ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,323$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; eleştiriyeye karşı duyarlılık ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,461$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; eleştiriyeye karşı duyarlılık ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,092$, $p=,131>0.05$) bir ilişki; eleştiriyeye karşı duyarlılık ve ana-baba ilgisi arasında negatif

yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,022$, $p=,717>0.05$) bir ilişki; eleştiriye karşı duyarlılık ve babayla ilişki arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,066$, $p=,279>0.05$) bir ilişki; eleştiriye karşı duyarlılık ve psişik izolasyon arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,098$, $p=,106>0.05$) bir ilişki vardır.

Depresif duygulanım ve hayalperestlik arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,084$, $p=,169>0.05$) bir ilişki; depresif duygulanım ve psikosomatik belirtiler arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,008$, $p=,893>0.05$) bir ilişki; depresif duygulanım ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı ($r=,179$, $p=,003<0.01$) bir ilişki; depresif duygulanım ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,019$, $p=,755>0.05$) bir ilişki; depresif duygulanım ve ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,054$, $p=,373>0.05$) bir ilişki; depresif duygulanım ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,085$, $p=,162>0.05$) bir ilişki; depresif duygulanım ve psişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,028$, $p=,651>0.05$) bir ilişki vardır.

Hayalperestlik ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,330$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; hayalperestlik ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,117$, $p=,053>0.05$) bir ilişki; hayalperestlik ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,018$, $p=,764>0.05$) bir ilişki; hayalperestlik ve ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,028$, $p=,646>0.05$) bir ilişki; hayalperestlik ve babayla ilişki arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,001$, $p=,985>0.05$) bir ilişki; hayalperestlik ve psişik izolasyon arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,002$, $p=,970>0.05$) bir ilişki vardır.

Tablo 4.28: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7. Psikosomatik belirtiler	Pearson Correlation							1	.212**	-.076	.010	-.039	.001
	Sig. (2-tailed)								.000	.210	.865	.519	.991
8. Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	Pearson Correlation								1	-.081	-.020	.027	-.023
	Sig. (2-tailed)									.183	.739	.659	.708
9. Tartışmalara katılabilme derecesi	Pearson Correlation									1	-.113	.062	.045
	Sig. (2-tailed)										.062	.309	.461

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 4.28'e göre, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre,

Psikosomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı ($r=.212$, $p=.000<0.01$) bir ilişki; psikosomatik belirtiler ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-.076$, $p=.210>0.05$) bir ilişki; psikosomatik belirtiler ve ana-baba ilgisi arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.010$, $p=.865>0.05$) bir ilişki; psikosomatik belirtiler ve babayla ilişki arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-.039$, $p=.519>0.05$) bir ilişki; psikosomatik belirtiler ve psişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.001$, $p=.991>0.05$) bir ilişki vardır.

Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve tartışmalara katılabilme derecesi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-.081$, $p=.183>0.05$) bir ilişki; kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve ana-baba ilgisi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-.020$, $p=.739>0.05$) bir ilişki; kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=.027$, $p=.659>0.05$) bir ilişki; kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve psişik izolasyon

arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,023$, $p=,708>0.05$) bir ilişki vardır.

Tartışmalara katılabilme derecesi ve ana-baba ilgisi arasında negatif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=-,113$, $p=,062>0.05$) bir ilişki; tartışmalara katılabilme derecesi ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,062$, $p=,309>0.05$) bir ilişki; tartışmalara katılabilme derecesi ve psişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,045$, $p=,461>0.05$) bir ilişki vardır.

Tablo 4.29: Benlik Saygısı Ölçeği'nin korelasyon analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
10. Ana-baba ilgisi	Pearson Correlation										1	.296**	.015
	Sig. (2-tailed)											.000	.809
11. Babayla ilişki	Pearson Correlation											1	.055
	Sig. (2-tailed)												.368
12. Psişik izolasyon	Pearson Correlation												1
	Sig. (2-tailed)												

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 4.29'a göre, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre,

Ana-baba ilgisi ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı ($r=,296$, $p=,000<0.01$) bir ilişki; ana-baba ilgisi ve psişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,015$, $p=,819>0.05$) bir ilişki vardır.

Babayla ilişki ve psişik izolasyon arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı olmayan ($r=,055$, $p=,368>0.05$) bir ilişki vardır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmaya 100 evli kadın, 58 evli erkek ve 72 boşanmış kadın, 42 boşanmış erkek olmak üzere toplam 272 kişi katılmıştır. Evli katılımcıların çoğunluğu lisans mezunu ve aynı şekilde boşanmış katılımcıların çoğunluğu da lisans mezunudur.

Evli katılımcıların çoğunluğunun 1-5 yıl arasında evli olduğu, boşanmış katılımcıların ise çoğunluğunun 1-10 yıl arasında evlilik süresine sahip olduğu belirlenmiştir.

Evli katılımcıların çoğunluğu 21-30 yaş aralığında, boşanmış katılımcıların da aynı şekilde büyük çoğunluğu 21-30 yaş aralığında evlenmişlerdir. Evlilerin büyük çoğunluğunun evlenmeden önce eşiyle flört ettiği ve çoğunluğun büyükşehirde ikamet ettiği belirlenmiştir. Aynı şekilde boşanmışlarda da flört ederek evlenme daha çoğunlukta ve onların da büyükşehirde ikamet ettiği belirlenmiştir. Ancak evliler çoğunlukta 1-3 yıl arasında flört ederken, boşanmışların büyük çoğunluğu 1 yıldan az bir süre flört etmiştir. Çıkan sonuçlara göre, flört süresinin uzun olmasının evlilikleri daha uzun ömürlü kıldığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde flört; büyük kentlerde ve eğitim düzeyinin yükseldiği çevrelerde en yaygın olan evlenme biçimidir. Ayrıca, bu çalışmaya katılanların sonuçlarına göre bireylerin dörtte üçünün flört ederek evlenmesi görücü usulü evlenme oranını düşürdüğünü de göstermektedir. Yani flörtün yaygınlaşan bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Evlilerin de boşanmışların da eşleri aynı öğrenim durumuna sahip (çoğunluğu lisans) ve aynı yaş aralığındadır (31-40 yaş). Dolayısıyla öğrenim durumu ve yaş farkı bu araştırmada etken olarak görülmemiştir.

Bu araştırma sonuçlarına göre boşanmış katılımcıların üçte biri 1-5 yıl arası evli kalmıştır. Yapılan araştırmalara göre boşanmaların yüzde 40'ı evliliğin ilk 3-4 yılı içinde gerçekleşmektedir. Türkiye'nin 2016 yılı boşanma istatistiklerine göre, boşanmaların yüzde 39.1'i evliliğin ilk 5 yılı, 2017 istatistiklerine göre ise yüzde 38.7'si yine evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmiştir (TÜİK 2018).

TÜİK (2018) verileri incelendiğinde Türkiye’de boşanma oranlarının diğer ülkelere göre düşük olmasına rağmen yine de dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla arttığı görülmektedir. Bu çalışmanın verileri incelendiğinde de katılımcıların beşte dördünün 2011-2018 yılları arasında boşandığı görülmektedir.

Bu çalışmaya katılan bireyler sırasıyla şiddetli geçimsizlik, aldatma ve cinsel uyumsuzluk nedeni ile boşanmışlardır. Türkiye’de son on yıllık veriler incelendiğinde resmi kayıtlara geçen en önemli boşanma nedeni geçimsizliktir. İkinci sırada terk, üçüncü sırada ise zina bulunmaktadır. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalar da değerlendirildiğinde, boşanma nedenleri fiziksel ve sözel şiddet, alkol ve kumar gibi alışkanlıklar, ihanet, ekonomik zorluklar, erken yaşta evlenme, eğitim ve yetişme tarzı farklılığı, uyumsuzluk eşlerin birbirinden uzaklaşması, birbirlerine kayıtsız kalmaları ve şiddetli geçimsizlik olarak tespit edilmiştir (Polat 2012, Aktaş 2011, Demirkan ve diğ. 2009, Battal ve diğ. 2008, TÜİK 2006, Uyar 1999, Arıkan 1992).

Boşanmış kadın katılımcıların büyük çoğunluğu, boşanmış erkek katılımcıların ise yarısına yakını boşanmaya kendisi karar vermiştir. Yani araştırmaya katılanlar, boşanmaya kendisi karar verenlerdir. Ancak erkek katılımcıların yarısından fazlası boşanmak istememiş, hatta yüzde 9.5’i yasal zorunluluktan dolayı boşanmıştır. Yasal zorunluluktan boşanmalarının nedeninin şiddet olduğu düşünülmektedir ve bu çalışmada da boşanma nedeni olarak şiddetin oranı yüzde 6.7’dir. Boşanan bireylerin çoğunluğu anlaşmalı bir şekilde boşanmıştır, bunun da katılımcıların çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Boşanan katılımcıların çoğunluğu tek başına yaşamakta ve yarısı yeniden evliliğe olumlu bakmaktadır. Çoğunluğun anlaşarak boşanması ve neredeyse tamamının daha önce evlilik yapmaması olumlu bakmalarına bir etken olarak gösterilebilir.

Literatür incelendiğinde çocuksuz ailelerde boşanmanın daha fazla olduğu görülmüş ancak bu çalışmada boşananların dörtte üçünün çocuk sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın örnekleme baktığımızda büyük çoğunluğun 2011-2018 yılları arasında boşandığını, büyük kentlerde yaşadığını ve eğitim düzeyinin yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu yüzden boşanmaların en çok büyük kentlerde ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu kesimlerde olduğu ve son yıllarda hızla artışından yola çıkarak bu çalışmada büyük kesimin çocuk sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Evli ve boşanmış bireylerin yaşam kalitesi ölçeği puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında evlilerin puanı daha yüksekte olup iki ortalama arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Evliliğin yaşamı daha iyi organize etmesi, eşlere sorumluluk yüklemesi ve daha düzenli beslenme, cinsel ilişki, duygusal ilişki, daha düzenli uyku gibi gereksinimlerin daha sağlıklı bir şekilde karşılanmasından dolayı evlilerin yaşam kalitesinin boşanmışlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Cinsiyet açısından baktığımızda ise kadın ve erkeklerin yaşam kalitesi puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu ve iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Medeni durum ile yaşam kalitesinin yordandığı bir araştırmada (Han ve diğ. 2014); evli bireylerin yaşam kalitesi puanlarının diğer gruplara göre en yüksek olduğu saptanmıştır. Yine başka bir çalışmada boşanmış bireylerin, evli ve bekarlara kıyasla ruhsal sorunlarının da daha fazla olduğu bulunmuştur (Berman ve Turk 1981, s. 178, Bloom ve diğ. 1978, s. 881, Gove 1972, s. 41). Bu çalışmada da, evli ve boşanmış katılımcıların yaşam kaliteleri karşılaştırıldığında evlilerin yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani, evliliğin bireylerin yaşam kalitesini arttıran önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Yaşam kalitesi ölçeğinin alt faktörleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında; genel sağlık durumu, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık, sosyal ilişkiler ve çevre alt faktörlerinin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bütün alt faktörlerin ortalamaları kadın ve erkeklerde birbirine yakın çıkmıştır.

Yaşam kalitesi ölçeğinin alt faktörleri medeni duruma göre karşılaştırıldığında; genel sağlık durumu, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık, sosyal ilişkiler ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmış, ancak çevre alt faktörü ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yani, evlilerin genel sağlık durumları, fiziksel sağlıkları, psikolojik sağlıkları ve sosyal ilişkileri boşanmışlara göre daha yüksek, çevre alt faktörü ortalamaları ise birbirine yakındır.

Yaşam kalitesi evli kadın ve evli erkekler arasında karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Ancak, yaşam kalitesi boşanmış kadın ve boşanmış erkekler arasında karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı ($p=,002<0.05$) bir fark belirlenmiştir. Boşanmış kadınların yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu

görülmektedir. Yani boşanmanın kadınların yaşam kalitesini olumlu etkileyebileceği söylenebilir. Bu, araştırmanın en önemli sonuçlarından biridir. Çünkü, pek çok araştırma neticesinde kadınların erkeklere göre boşanmadan daha çok etkilendikleri görülmüştür (Williams ve diğ. 2006, ss. 132-140, Simon ve diğ. 1999, ss. 210-215 Asestine ve diğ. 1993, ss. 106-120). Boşanmanın kadınların yaşam standartlarında yüzde 27'lik bir azalmaya, erkeklerde ise yüzde 10'luk bir artışa neden olduğu ortaya konulmuştur.

Patolojik bir evlilik ilişkisinde boşanma eşlerin yaşam kalitesini arttırabilir. Boşanma ile birlikte eşlerin probleminin çözümlenmesi durumunda bu durumun yüklediği duygusal, fiziksel ve sosyal yükün hafiflemesi nedeniyle boşanan kadınların yaşam kalitesi artar.

Buna karşıt olarak Ceynar'ın (2009) boşanmış kadınların kimlik değişimleri üzerine yaptıkları bir çalışmada, kadınların boşanma sonrası olumlu algı kazandığı görülmüştür. Bireyler patolojik bir evlilik ilişkisinde ise boşanma ile birlikte problemlerin çözümlenmesi durumunda bu durumun yüklediği duygusal, fiziksel ve sosyal yükün hafiflemesi nedeniyle yaşam kaliteleri artmış olabilir. Bu çalışmada boşanmaya karar verenlerin çok büyük bir kısmı kadındır ve bu araştırmanın boşanmış kadın katılımcıları, büyük çoğunluğu kentlerde yaşayan ve eğitim düzeyi yüksek kişilerdir. Mutsuz devam eden evliliklerinden sonra kendi ayakları üzerinde durabilmiş, ve kötü giden evlilikten sonra kendilerine yeni bir yol çizip hayatlarına erkeklere oranla daha rahat devam etmiş olabilirler. Bu da bize boşanmış kadın ve erkek katılımcıların yaşam kalitesindeki farklılığın nedenini açıklayabilir.

Yaşam kalitesi ölçeğinin alt faktörlerinin birbirleri ile yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; genel sağlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık, sosyal ilişkinin birbirleri ile pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki içinde oldukları, çevre alt faktörü ile ise yine pozitif yönde ancak zayıf düzeyde ve anlamlı bir ilişki içinde oldukları belirlenmiştir. Yani bir alt faktördeki olumlu bir gelişmenin diğer alt faktörlerde de olumlu bir artışa neden olduğu söylenebilir. Örneğin, boşanmış bir kadının psikolojik sağlığı düzeldiğinde buna karşın sosyal ilişkileri de pozitif yönde artış göstermektedir. Dolayısıyla yaşam kalitesi alt faktörlerinin birbirleri ile ilişkili ve birbirlerinden etkilendiği görülmektedir. Yaşam kalitesini bir bütün olarak görmeli ve bu faktörleri bir

bütün olarak değerlendirmek gerekir. Bu faktörler, birbirlerinden olumlu veya olumsuz etkilenmektedirler.

Evli ve boşanmış katılımcıların kaygı düzeyleri karşılaştırıldığında her iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmış ve boşanmış bireylerin kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu çıkmıştır. Boşanma olgusu, kaygı düzeyini arttırıcı bir faktördür. Dolayısıyla boşanan bireylerin kaygı düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Kaygı düzeyleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında ise kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Kaygının kadınlarda erkeklere göre daha fazla görüldüğü pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmada da kadınlarda kaygının daha yüksek çıkması beklenirken tam tersi bir sonuç ortaya çıkmıştır (erkeklerden daha çok kadın katılımcı olmasına rağmen). Bunun en önemli nedeni boşanan kadınların yaşam kalitesi boşanan erkeklere göre daha yüksek çıktığı için, belki de çok kaygılı oldukları bir evlilikten sonra, kaygı düzeyleri azalmış ve yaşam kaliteleri artmıştır. Dolayısıyla yaşam kalitesi ile kaygı düzeyi arasında da bir ilişki bahsetmek mümkündür. Yani yaşam kalitesi arttıkça kaygı düzeyi azalmakta, kaygı düzeyi arttıkça yaşam kalitesinin de azaldığı söylenebilir.

Durumluk ve sürekli kaygı ölçeğinin alt faktörleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında; durumluk kaygı ve sürekli kaygı alt faktörlerinin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. İki alt faktörün de ortalamaları kadın ve erkeklerde birbirine yakın çıkmıştır.

Durumluk ve sürekli kaygı ölçeğinin alt faktörleri medeni duruma göre karşılaştırıldığında; durumluk kaygı alt faktörünün ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Boşananların durumluk kaygısı daha yüksek çıkmıştır.

Durumluk ve sürekli kaygı ölçeğinin alt faktörleri medeni duruma göre karşılaştırıldığında ise, sürekli kaygı alt faktörlerinin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Sürekli kaygı alt faktörünün ortalama puanları kadın ve erkeklerde birbirine yakındır.

Boşanma kaygı verici bir durumdur ve gerçekleştiğinde ilk zamanlar çok fazla kaygı görülmesi normaldir. Boşanan bireylerin zamanla yaşamlarını reorganize etmesi durumunda bu kaygı düzeyinin azalması beklenmektedir. Durumluk kaygının

boşanmışlarda daha yüksek çıkmasının da bundan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Hetherington (1993) da, boşanmanın ikinci yılından sonra kişilerde kayda değer iyileşmeler gözlemlendiğini belirtmiştir. Bu yüzden boşanan kişilerde durumluk kaygının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Kaygı düzeyi boşanmış kadın ve boşanmış erkekler arasında karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Ancak, kaygı düzeyi evli kadın ve evli erkekler arasında karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir. Evli kadınların kaygı düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Kadınların ve erkeklerin kaygı düzeyleri arasında farklılık bulunmazken, sadece evli kadın ve evli erkekler arasında evli kadınların kaygı düzeylerinin daha yüksek çıkması yine bizi aynı sonuca götürmüştür. Yani, boşanan kadınların yaşam kalitesi boşanan erkeklere göre daha yüksek çıktığı için, belki de çok kaygılı oldukları bir evlilikten sonra, kaygı düzeyleri azalmış ve yaşam kaliteleri artmıştır. Dolayısıyla ikinci kez yaşam kalitesi ile kaygı düzeyi arasında bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Durumluk kaygı ile sürekli kaygı arasında pozitif yönde kuvvetli ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yani durumluk kaygı ile baş edilemez ise zamanla bu sürekli kaygıya dönüşür. Dolayısıyla durumluk kaygı düzeyinin kronik ve sürekli bir hal almadan çözümlenmesi gerekir.

Yapılan araştırmalarda, evli bireylerin benlik saygısının bekarlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur (Khatib 2013). Ceviz'in yaptığı çalışmada da; medeni durumun benlik saygısı üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir. Evlilerin benlik saygıları daha yüksek çıkmıştır (Ceviz 2009, s. 68). Ancak, İsrail'de boşanmış kadınların benlik algılarındaki değişiklikleri araştıran bir çalışmaya göre ise, kadınların kendilerini değişmiş ve gelişmiş olarak gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır (Baum ve diğ. 2005). Uyar (1999) ve Doğan'ın (1998), boşanmış kişiler üzerine yaptıkları çalışmalarda da, evli ve boşanmış bireyler benlik saygısı yönünden karşılaştırıldığında anlamlı bir cinsiyet etkisinin söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma sonuçlarında da, medeni durum ve benlik saygısı arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benlik saygısı evli kadın-evli erkek, boşanmış kadın-boşanmış erkek arasında karşılaştırıldığında da yine anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Benlik saygısının bazı çalışmalarda evlilerde yüksek, bazılarında boşanmışlarda yüksek,

bazılarında kadınlarda yüksek olması aslında benlik saygısının kişilik özelliği olduğunu ve değişkenlerin benlik saygısına etkisi olamayacağını çalışmalardan toparlanan ve bu çalışmadan da çıkarılan sonuçlar neticesinde söyleyebiliriz.

Kadın ve erkek katılımcıların benlik saygıları karşılaştırıldığında cinsiyet arasında da anlamlı bir fark saptanmamış ve evli kadın katılımcılar ve evli erkek katılımcılar ile boşanmış kadın katılımcılar ve boşanmış erkek katılımcıların benlik saygıları karşılaştırıldığında evli erkek katılımcıların benlik saygılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış, boşanmışlarda ise medeni durum ve cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benlik saygısının evli erkeklerde evli kadınlara göre daha yüksek olması yine bizi bu çalışmanın en önemli sonucuna götürür; boşanmış kadın katılımcıların yaşam kalitesi boşanmış erkeklere göre daha yüksekse, kadınların evlilikte çok fazla duygusal şiddete maruz kalıp benlik saygılarının azaldığını, bunun sonucunda boşanmaya karar verip yaşam kalitelerinde artış yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Benlik saygısı ölçeğinin alt faktörleri cinseyete göre karşılaştırıldığında, alt faktörlerden sadece benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği erkeklerde kadınlara göre daha yüksek çıkmış; insanlara güven duyma, eleştiriye karşı duyarlılık depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon alt faktörleri puanlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Genel benlik saygısının bu on iki alt faktörün puanlarından elde edildiği düşünülürse, bunların kişilik özelliği ve değişkenlerin bir önemi olmayabileceğini söylemiştik. Ancak benlik saygısı ve kendilik kavramı alt faktörünün erkeklerde daha yüksek çıkması erkeklerin kadınlara göre biraz daha benlik ve kendilik bilinçlerinin fazla olduğunu ve bunun en büyük etkenin de toplum olduğunu söyleyebiliriz. Yani kadınlar toplumda erkeklere göre biraz daha geri planda ve bu yüzden de erkeklerin benlik ve kendilik kavramı daha fazla denilebilir.

Benlik saygısı alt faktörleri medeni duruma göre karşılaştırıldığında, alt faktörlerden sadece insanlara güven duyma boşanmışlara göre daha yüksek çıkmış; benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, eleştiriye karşı duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon alt

faktörleri puanlarında evli ve boşanmış katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. İnsanlara güven duymanın boşanmışlarda daha yüksek çıkması beklenmedik bir sonuç olmuştur. Boşanmışların büyük çoğunluğunun kadın ve yine boşanmaya karar verenlerin de yine kadınlar olduğu ve katılımcıların yarısının yeniden evliliğe olumlu baktığı düşünülürse insanlara güven duymayı kaybetmemiş olabilirler. Onun dışında evli kadınların kaygı düzeyleri evli erkeklere göre de daha yüksek çıktığı için ve yine araştırmanın çoğunluğu kadınlardan oluştuğu için kaygı düzeyleri yüksek kadınlar insanlara güven duymuyor olabilir.

Benlik saygısı ölçeğinin alt faktörlerinin birbirleri ile yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı; benlik saygısı, eleştiriye karşı duyarlılık ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı; kendilik kavramının sürekliliği, eleştiriye karşı duyarlılık, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı; eleştiriye karşı duyarlılık, psikosomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı; depresif duygulanım ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı; hayalperestlik ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı; psikosomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında pozitif yönde, çok zayıf ve anlamlı ve son olarak ana-baba ilgisi ve babayla ilişki arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı bir ilişki vardır. Benlik saygısı ve kendilik kavramının sürekliliği alt faktöründe erkekler lehine anlamlı bir fark ve insanlara güven duyma alt faktöründe boşanmışlar lehine anlamlı bir fark bulduğumuz düşünülecek olursa, alt faktörler birbiriyle güçlü bir ilişki halinde değil ancak zayıf da olsa bazı alt faktörler arasında ilişki vardır.

6. ÖNERİLER

Evlilik, aile ve çift ilişkileri gibi konular hakkında yapılan araştırmalar son yıllarda artmış, ancak literatürde hala çok kısıtlıdır. Boşanmanın son yıllardaki hızlı artışı da araştırmacılar için merak konusu olmuş, ancak çoğunlukla boşanmanın nedenlerine odaklanılmıştır. Boşanma her zaman olumsuz bir şey gibi görülürken, evlilik ve ailenin kutsallığı toplumda her zaman yüceltilmiştir. Toplumun büyük kesiminde evlilik her zaman iyi bir şey, boşanma ise kötü bir şey algısı vardır. Aile en küçük sistem ve toplumun temel taşıdır, bu yüzden aile ne kadar sağlıklı olursa toplum da o kadar sağlıklı olur.

Yapılan gözlemler, kötü giden evliliklerin aslında beraberinde bir çok problemi getirirken, bu kişilerin boşanmayı asla akıllarına getirmeyip, hem yaşam kalitelerini çok düşürdüğü hem de çocuklarına kötü birer örnek olup iyi ebeveynlik yapamadıkları yönündedir.

Boşanmanın gerçekten bu kadar kötü olup olmadığı, boşanmanın mı yoksa kötü giden bir evliliği devam ettirmenin mi daha sağlıklı olduğu, boşanmanın bizi daha güçlü kılabileceği mümkün mü, gibi sorular bu araştırmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Evli ve boşanmış bireyler bazı değişkenler açısından karşılaştırılmak istenmiş ancak, zamanın kısıtlı olmasından dolayı yalnızca üç değişkene yer verilebilmiştir.

İki grubu karşılaştıran araştırmalar literatürde çok az sayıda olduğu için bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde gelecek araştırmalara yönelik bazı öneriler aşağıda verilmiştir.

- a. Bu çalışmada araştırmada grubu içinde yer alan boşanmış bireylere, ulaşmada çok güçlük yaşanmıştır. Bu yüzden hedeflenen popülasyonla çalışılmamış, sayı istenenden az olmuştur. Daha çok boşanmış bireye ulaşıldığında daha farklı sonuçlar elde edilebilir.
- b. Aynı araştırma, farklı demografik özellikteki gruplarla yapılabilir. (Bu araştırmanın büyük çoğunluğu büyükşehirde yaşayan ve eğitim seviyesi yüksek

düzyeyde olan kişilerdir. İlçe veya köylerde yaşayan ve eğitim seviyesi daha düşük grup sonuçları değıştirebilir.)

- c. Bu çalışmadaki araştırma grubu ayrıca bağlanma stilleri yönünden de incelenebilir. Bireylerin bağlanma stilleri yaşam kaliteleri, kaygı düzeyleri ve benlik saygılarını etkilediği için bu çalışma literatüre oldukça katkı sağlayabilir.
- d. Yaşam kalitesi evli katılımcılarda daha yüksek çıktığı için ek olarak sadece evli katılımcılarla evlilik doyumu da beraberinde çalışılabilir.
- e. Araştırma grubu ile evliliğin ve boşanmanın nasıl tanımlandığına dair ek bir çalışma daha yapılabilir. Bu da bize toplumdaki boşanma algısı ve evlilik algısını göstererek yine literatüre oldukça katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aaker, D. A., Kumar, V. & Day, G. S., 2007. *Marketing research*. 9. Edition. United States of America: John Wiley & Sons, Danvers.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼g¼, 2011. *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼g¼ Yayınları.
- Akdemir, N. & Birol, L., 2005. *İç hastalıkları ve hemşirelik bakımı*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, ss. 193-200.
- Akınt¼rk T. & Karaman D. 2013. *Medeni Hukuk*. 18. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- Arıkan, Ç., 1992. *Yoksulluk evlilikte geçimsizlik ve boşanma*. Ankara: şafak Matbaacılık.
- Arıkan, Ç., 1996. *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Arkonaç, O., 1986. *Psikiyatrik bozukluklar ve tedavileri*. İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Arslant¼rk, Z. & Amman, M. T., 2001. *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aytar, G. & Erkman, F., 1985. *Bir grup üniversite öğrencisinde yaşam olayları, depresyon ve kaygı araştırması*. XXI.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, ss. 75-79.
- Baltaş, A. & Baltaş, Z., 1990. *Stres ve başa çıkma yolları*. 9. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Başaran, İ. E., 1991. *Örg¼tsel davranış insanın üretim g¼c¼*. 2.Baskı. Ankara: Gül Yayınevi.
- Beck, C. M., Rawlins R. P., & Williams, S. R., 1984. "Anxiety And Nursing Approach", *Mental Health Psychiatric Nursing: A Holistic Life Cycle Approach*. Toronto: The Mosby Company, pp: 401-44.
- Beşikçi, İ., 1969. *Doğu'da değişim ve yapısal sorunlar*. Ankara: İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, s. 163.
- Bilgin, V., 2003. *Fakih ve toplum: Osmanlı'da sosyal yapı ve fıkıh*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Budak, S., 2000. *Psikoloji s¼zl¼ę¼*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bolay, S. H., 1990. Ailenin Felsefi Temelleri. 1. *Aile şurası bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, ss. 377-385.
- Boratov, P. N., 1973. *100 soruda T¼rk folklor¼*. İstanbul: Bilgesu Yayınları ss. 204-210.
- Bulut, I., 1993. *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler M¼steřarlıęı Yayınları.
- Cobb, N. J., 2007. *Adolescence: continuity, change and diversity*. New York: McGraw-Hill.
- Crow, L. D., 1967. *Psychology of human adjustment*. Second Printing. New York: Alfred. A. Knopf.
- C¼celoęlu, D., 2005. *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çaplı, O., 1992. *Evlenmeye hazır mısınız?* Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Doğan, İ., 2000. *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Doğan, İ., 2001. *Osmanlı ailesi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Duclos, G., 2016. *Benlik saygısı, yaşam için bir pasaport*. O. Kunal (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eisenberg, S. & Delaney, D. J., 1998. *Psikolojik danışma süreci*. Ören, N. & Takkaç, M. (Çev.), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ekşi, A., 2011. *Ben hasta değilim*. 2. Baskı İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Ellis, A., 2002. The role of irrational belief in perfectionism. *Perfectionism: Theory, research and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 217-229.
- Emmelkamp, P. M. G., Bouman, T. K., & Scholing, A., 1994. *Anksiyete Bozuklukları Klinik Uygulama Kılavuzu*. E. Köroğlu, B. Ceyhun & N. Oral (Çev.), Ankara: Hekimler Yayın Birliği, ss. 32-45.
- Erkal, M. E., 1999. *Sosyoloji*. 10. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Eşsizoglu, A., 2012. Aile ile ilgili temel kavramlar. *Aile Yapısı ve ilişkileri*. Ç. Yenilmez (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Feldman, R. S., 1988. *Adjustment applying psychology in a complex world*. United States of America: McGraw-Hill.
- Foa, U. G., Converse J. R., Tornblom, K. J., 1993. *Resource theory: Explorations and applications*. E. B. Foa (Eds.), New York: Academic Press, pp. 157-165.
- Fries, J.F., Singh, G., 1996. *The hierarchy of patient outcomes, quality of life and pharmacoeconomic in clinical trials*. Second Edition. Philadelphia: Lippincott Raven Publishers.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W., 2015. *Çocuk ve ergen gelişimi*. 8. Baskı. A. Dönmez, N. Çelen (Çev.), Bekir Onur (Drl.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, E., 2013., *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. 21. Baskı. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Geçtan, E., 2014., *İnsan olmak*. 12. Baskı. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Giddens, A., 2000. *Sosyoloji*. C. Güzel (Çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, A., 2012. *Sosyoloji kısa fakat eleştirel bir giriş*. Ü. Y. Battal (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 112.
- Gottman, J., & Notarius C., 1976. *A couple's guide to communication*. United States of America: Research Press.
- Gökalp, Z., 2005b. *Türkçülüğün esasları*. Yalçın Toker (Drl.). İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökçe, B., 1991b. Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Aile Yazuları 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. Dikeçligil B. & Çiğdem B. (Ed.), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Güleç, C. & Köroğlu, E. (Ed.), 1997. *Psikiyatri el kitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği. Güney, S., (2012)., *Sosyal psikoloji*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güngör, E., 1999. *Tarihte türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hood, B., 2014. *Benlik yanulsaması sosyal beyin kimliği nasıl oluşturur*. E. Özdemir (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horney, K., 1986. *Günümüzün Nevrotik İnsanı*. A. E. Bagatur (Çev.), İstanbul: Yaprak Yayınları.
- İlkkaracan, P. & İlkkaracan, İ., 1998. 1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç. *Bilanço 98: 75Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kafesoğlu, İ., 1997. *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Kalkıner, N. & Kasapoğlu, A., 2011. *Aile sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N., 2002. *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karay, R. H., 1981. *Üç mumlu şamdan*. İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Kephart, W., 1966. *The family society and the individual*. New York: HarperCollins Publishers.
- Kıymter, N., 2012. *Benlik saygısı ve din (üniversiteli gençlerde özsaygı ve din üzerine ampirik bir araştırma)*. İstanbul: Kriter Basın Yayın Dağıtım.
- Koptagel, İlal, G., 2001. *Davranış bilimleri tıpsal psikoloji*. 4. Baskı. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Köknel, Ö., 1989. *Genel ve klinik psikiyatri*. İstanbul: Nobel Kitabevi, s. 70.
- Kulaksızoğlu, A., 2008. *Ergenlik psikolojisi*. 10. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Malhotra, N. K., (2004). *Marketing research an applied orientation*. 4. Edition. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Merter, F., 1990. *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler:Malatya Örneği*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Morgan, C. T., 2000. *Psikolojiye giriş*. 14. Baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Nazlı, S., 2000. *Aile danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Nirun, N., 1994. *Sistematik sosyoloji yönünden aile ve kültür*. Ankara: AKM Yayınları.
- Oktik, N., 2004. *Huzurevinde yaşam ve yaşam kalitesi: Muğla ili örneği*. Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Onur, B., 2011. *Gelişim psikolojisi yetişkinlik yaşlılık ölüm*. 9. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ortaylı, İ., 2009. *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ozankaya, Ö., 1999. *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Öktem, Ö., 1981. *Anksiyetenin öğrenmeye ve hafızaya etkisi (doktora tezi)* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Öner, N. & Le Compte, A., 1985. *Süreksiz (durumluk) sürekli kaygı envanteri el kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Örnek, S. V., 1971. *Etnoloji sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, s.46.
- Örnek, S. V., 1995. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.185.
- Özer, K., 2002. *Kaygı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özgüven, İ. E., 2010. *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özüğurlu, K., 1985. *Evlilik raporu*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Pope, A. W., McHale, S. M., & Craighead, W. E., 1988. *Self-esteem enhancement with children and adolescents*. New York: Pergamon Press.
- Rasheed, J. M., Rasheed, M. N., & Marley, J. A., 2011. *Family therapy: models and techniques*. United States of America: Sage Publications.
- Sanford, L. T. & Donovan, M. E., 1984. *Women and self-esteem: understanding and improving the way we think and feel about ourselves*. United States of America: Penguin Books.
- Santrock, J. W., 2012. *Adolescence*. New York: McGraw-Hill Companies.
- Satir, V., 2001. *İnsan yaratmak: aile terapisinin başyapıtı*. S. Yeniçeri (Çev.), İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Savaşır, I., 2003. *Bilişsel davranışçı terapiler*. 3. Baskı. Soygüt, G., Kabakçı, I., (Ed.), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Saxton L., 1982. *The individual, marriage, and the family*. 3. Edition. California: Wadsworth Publishing Company pp.. 216-224.
- Sayın, Ö., 1990. *Aile Sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Steinberg, L., 2003. *Adolescence*, New York: McGraw-Hill.
- Tarhan, N., 2005. *Makul çözüm aile içi iletişim rehberi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N., 2012. *Aile okulu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N., 2012a. *Evlilik psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Temel, Z. F. & Aksoy, B. A., 2001. *Ergen ve gelişimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezcan, M., 1993, *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı Yayınları.
- Uçar, M. A., 2003. *Aile içi şiddet ve aile korunma yasası*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Ulusoy, Ö. & Uzunöz, A., 1993. Düşük ve yüksek kaygılı üniversite öğrencilerinde yüz yüze ve telefonla kurulan iletişimin problem çözme becerisine etkisi. *VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. R. Bayraktar., & İ. Dağ. (Ed.), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- Ülken, H. Z., 1943. *Sosyoloji*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 1997. *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 2012b. *Okul çağı çocuğu*. 15. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 2014. *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. 17. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S., 2014. *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. 2. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yenilmez, Ç. (Ed.), 2012. *Aile yapısı ve ilişkileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yeşilyaprak, B., 2002. *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. 4. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A., 1996. *Gençlik çağı*. 18. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zikmund, W. G., 1997. *Business research methods*. 5. Edition. Orlando: The Dryden Press.
- Ziyalar, A., 2006. *Erişkin psikopatolojisi*. İstanbul: Yüce Yayınları.

Sürekli Yayınlar

- Alarcon, R. D., Jenkins, C.S., Heestand, D.E., 1982. The effectiveness of progressive relaxation in chronic hemodialysis patients. *Journal of Chronic Disease*. (35) 10, pp: 792-802.
- Amato, P. R., & Rogers 1997. A longitudinal study of marital problems and subsequent divorce. *Journal of Marriage and Family*. (59) 3, p. 612.
- Amato, P. R., 2000. The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*. (62) 4, pp. 1269-1287.
- Amato, P. R., & Previti, D., 2003. People's reasons for divorcing: gender, social class, the life course, and adjustment. (24) 5.
- Arıkan, Ç., 1988. Ailede çocuğa yönelik şiddet. *Haccettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*. (6) 1,2,3, ss. 77-86.
- Aseltine, R. H., Kessler, R. C., 1993. Marital disruption and depression in a community sample. *Journal of Health and Social Behaviour*. (34) 3, pp. 237-251.
- Avcı, K., & Pala, K., 2004. Uludağ Üniversitesi tıp fakültesinde çalışan araştırma görevlisi ve uzman doktorların yaşam kalitesinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, (30) 2, ss. 81-85.
- Aytaç, S., & Bayram, N., 2001. Üniversite gençliğinin iş ve eş seçimindeki etkin kriterlerinin analitik hiyerarşi süreci (ahp) ile analizi. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, (3) 1.
- Baum, N., Rahav, G., & Sharon, D., 2005. Changes in the self concepts of divorced women. *Journal of Divorce & Remarriage*. (43) 1-2, pp. 47-67.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. & Vohs, K. D., 2003. Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science In The Public Interest*. (4) 1, pp. 1- 44.
- Bayat, B., 2003. Bireylerin benlik algısı (benlik tasarımları) sistemi ve bu sistemin davranışları üzerindeki rolü. *Kamu-İş*, (7) 2, ss. 2-11.
- Berman, W. H., & Turk, D. C. 1981. Adaptation to divorce: problems and coping strategies. *Journal of Marriage and Family*, (43) 1, s. 179.
- Boylu, Aydiner, A., & Paçacıoğlu, B. 2016. Yaşam kalitesi ve göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, (8) 15, ss. 137-150.
- Calman K.C., 1984. Quality of life in cancer patients, an hypothesis. *J.Med. Ethics*, (10) 3 pp. 124-127.
- Cast, A. D., & Burke, P. J., 2002, A theory of self-esteem. *Social Force*, 80 (3), pp. 1041-1068.
- Cohen, O., & Finzi, Dottan, R., 2012, Reasons for divorce and mental health following the breakup. *Journal of Divorce & Remarriage*, (53) 8, pp. 581-601.
- Coşar, B., Candansayar, S., Şahin, K., Arıkan, Z. & Işık, E., 1993. Gerilim baş ağrısı ve migrende stres verici yaşam olayları ile bireysel psikopatolojilerin rolü. *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, (1) 2, ss. 147-152.
- Curun, F. & Çapkın, M., 2014. Romantik kıskançlığın bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması. *Psikoloji Çalışmaları*, (34) 1, ss. 1-22.
- Dağ, İ., 1999. Psikolojinin ışığında kaygı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (2) 6, ss. 179-186.
- Diener, E., 1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, (95) 3, pp. 542-575.

- Dilmaç, B., & Ekşi, H., 2008. Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, ss. 279-289.
- Ergür, D., 2016. İngilizce öğrencilerinin öz benlik saygısı ve akademik öz yeterlik algılarının cinsiyet, sınıf ve genel akademik ortalamalarına göre incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2) 2.
- Fırat, R., 2005. Yaşam Kalitesi mi, yaşam standardı mı? *Köprü Dergisi*, 90.
- Gecas, V., 1982. The self-concept. *Annual Review of Sociology*, (8) 1, s. 33
- Gove, W. R., 1972. The relationship between sex roles, marital status, and mental illness. *Social Forces*, (51) 1, pp. 34-44.
- Gregson, J. & Ceynar, M. L., 2009. Finding “me” again: women’s postdivorce identity shifts. *Journal of Divorce and Remarriage*, (50) 8, pp. 564-582.
- Gülyüksel, Akdağ, F. & Cihangir, Çankaya Z., 2015. Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11) 3, ss. 646-662.
- Gürbüz, M., 2007. Yüreğir’e göç eden nüfusun sosyo-ekonomik özellikleri ve şehirleşme sürecindeki değişimi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi*, 15, ss. 1-2.
- Güreşçi, E., 2009. Kırsal göç ve tarım politikası arasındaki ilişki. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, ss. 51-67.
- Güreşçi, E., 2010. Türkiye’de kentten köye göç olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, (11) 1, ss. 77-86.
- Güreşçi, E., 2011. Türkiye’de köyden kente göç ve düşündürdükleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyoekonomi Dergisi*, (15) 15, ss. 125-135.
- İçli, G., 1999. Denizli iline göç eden ailelerin eğitime bakış açıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, ss. 70-74.
- İşık, Ş., 2005. Türkiye’de kentleşme ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, ss. 57-71.
- Kaygalak, İ., 2006. İzmir Karşıyaka-Çiğli periferisinde göçün sosyo-ekonomik boyutları. *Ege Coğrafya Dergisi*, (15) 1-2 ss. 87-1003.
- Khatib, S. A., 2013. Satisfaction with life, self-esteem, gender and marital status as predictors of depressive symptoms among United Arab Emirates college students. *International Journal of Psychology and Counselling*, (5) 3, pp. 53-61.
- Kır, İ., 2011. Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (10) 36, ss. 381-404.
- Kır, İ., & Bülbül, Ö., 2012. İslahiye ilçesinde boşanma olgusu üzerine sosyolojik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, ss. 99-122.
- Kitson, G. C., Babri, K. B., Roach, M. J., Placidi, K. P., 1992. Adjustment to widowhood and divorce. *Journal of Family Issues*, (10) 1, pp. 5-32
- Kongar, E., 1970. Türkiye’de aile yapısı, evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkileri. *Amme İdaresi Dergisi*, (3) 2, ss. 58-83.
- Mandara, J. & Murray, J. B., 2000. Effects of parental marital status, income, and family functioning on African American adolescent self-esteem. *Journal of Family Psychology*, (14) 3, pp. 475-490.
- Mednick, M. T., 1987. Single mothers: a review and critique of current research. *Applied Social Psychology Annual*, 7, pp. 184-201.

- Määttä, K. & Uusiautti, S., 2012. Changing identities: finnish divorcees' perceptions of a new marriage. *Journal of Divorce & Remarriage*, (53) 7, pp. 515-532.
- Meral, B. & Cavkaytar, A., 2013. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, (38) 170, pp. 48-60.
- Oflaz, F., Vural, H., Yatan hastaların anksiyete ve depresyon düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, (17) 1, ss. 1- 7.
- Onay, İ., 2012. Eski türk toplumunda aile düzeni ve bunun dini, siyasi hayata yansımaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (5) 6, ss. 347-357.
- Öngider, N., 2013. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, (5) 2, ss. 140-161.
- Özen, S., 1987. Aile kurumuna bazı sosyolojik yaklaşımlar. *Seminer Dergisi*, 5, ss. 267-281
- Özmete, E., 2010. Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3) 11, ss. 455-465.
- Park, J., Turnbull, A. P., & Turnbull, H. R., 2002. Impacts of poverty on quality of life in families of children with disabilities. *Exceptional Children*, (68) 2, pp. 151-170.
- Parlar, H. & Gençal, Yazıcı, S., 2017. Evli ve bekar yetişkinlerin genel öz-yeterlik ve benlik saygılarının incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, ss. 207-247.
- Sayar, K., 2000. Varoluşçu psikoloji şısından snksiyete. *Yeni Symposium*, (38) 2, ss. 43-50.
- Sezen, L., 2005. Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Derneği*, (11) 27, ss. 185-195.
- Simon, R. W., Marcussen, K., 1999. Marital transitions, marital beliefs, and mental Health. *Journal Of Health And Social Behavior*, (40) 2, pp. 111-125.
- Smith-Bird, E. & Turnbull, A. P., 2005. Linking positive behavior support to family quality of life outcomes. *Journal of Positive Behavior Interventions*, (7) 3, pp. 174- 180.
- Stephan, W. G., et al., 1999. Anxiety in intergroup relations: a comparison of anxiety/uncertainty management theory and integrated threat theory. *International Journal of Intercultural Relations*, (23) 4, pp. 613-628.
- Symoens, S., Bastaits, K., Mortelmans, D., & Bracke, P., 2013. Breaking up, breaking hearts? Characteristics of the divorce process and well-being after divorce *Journal of Divorce & Remarriage*, (54) 3, pp. 177-196.
- Şendil, G. & Korkut, Y., 2008. Evli çiftlerdeki çift durumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikolojik Çalışmaları Dergisi*, 28, 15-34.
- Tanyol, C., 1932. Baraklarda örf adet araştırmaları. *SD*. 7. S. 66
- Taylor, S.E., & Brown, J.D. (1988), Illusion and Well-Being: A Social Psychological Perspective on Mental Health, *Psychological Bulletin*, 103(2 1),93-210,
- Thomas, C. & Ryan, M., 2008. Women's erception of the divorce experience: a qualitative study. *Journal of Divorce & Remarriage*, (49) 3-4, pp. 210- 224.
- Turan, M.T. ve Beşirli, A. (2008). Kentleşme sürecinin ruh sağlığı üzerine etkileri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (9) 4, ss. 238-243.

- Wang, H. & Amato, P. R., 2004. Predictors of divorce adjustment: stressors, resources and definitions. *Journal of Marriage and Family*. (62) 3, pp. 655- 668.
- Whisman, M. A., Dixon, A. E. & Johnson, B., 1997. Therapists' perspectives of couple problems and treatment issues in couple therapy. *Journal of Family Psychology*. (11) 3, pp. 361-366.
- White, G. L., 1981. A model of romantic jealousy. *Motivation and Emotion*, (5) 4, pp. 295-310.
- Williams, K. & Dunne-Bryant, A., 2006. Divorce and adult psychological well-being: clarifying the role of gender and child age. *Journal of Marriage And Family*. (68) 5, pp. 1178-1196.
- Wolcott, I. & Hughes, J., 1999. Toward understanding the reasons for divorce. *Australian Institute of Family Studies*. 20, pp. 25-29.
- Yaşar, Ekici, F., 2014. Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences*.30, ss. 209-224.
- Yayan E. & Altun E., 2013. Malatya il merkezinde ilköğretim 6.7.8. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam kalitesi ve etkileyen bazı sosyodemografik özelliklerin belirlenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*. (2) 2, ss. 42-49.
- Yenigül, S. B., 2005. The effects of migration on urban. *Gazi University Journal of Science*. (18) 2, pp. 273–288.
- Yıldırım, İ., 1993. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki evli bireylerin uyum düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. (1) 4, ss. 23-28.
- Zeman, J. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental and behavioral pediatrics*. (27) 2, ss. 155-68.
- Zerbe, K., 1990. Through the storm: psychoanalytic theory in the psychotherapy of the anxiety disorders. *Bulletin of the Meninger Clinic*. (54) 2, pp. 171-184.

Diğer Yayınlar

- Abalı, C. (2017). Çocukluk Çağı Travmalarının Evlilik Uyumu ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Acar, H. (1998). Ankara'da Sosyal Hizmet Kurumunda Çalışan Üniversite Mezunu Evli Personelin Evlilik Doyumu. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Adanalı, A. (1996). Bankacılık Sektöründe Uygulanan İnsanlar Arası İletişimi Geliştirmeye Yönelik Eğitim Programlarının İş Tatminine ve Anksiyeteye Olan Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Akar, H. (2005). Psikiyatrik yardım talebi olanlar ile, yardım talebi olmayan ve boşanma aşamasında olan çiftlerde çift uyumu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.
- Akdağ, F. (2014). Evli Bireylerde Psikolojik İyi Oluşun Kök Aile İle İlişkiler, Benlik Saygısı ve Evlilik Doyumu Açısından Yordanması. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SBE.
- Akbaş, P. (2017). Gebelerde Huzursuz Bacak Sendromu ve Yaşam Kalitesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.
- Akın, R. F. (2017). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Değerlendirilmesi ve Devlet Üniversitesi ile Vakıf Üniversitesi Öğrencilerinin Bu Bağlamda Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Akkaya, M. (2010). Bağlanma Stilleri, Stresle Başaçıkma Tarzları, Problem Çözme Becerileri ve İletişim Tarzlarının Boşanma Süreci Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE.
- Aksaray, S. (2003). Ergenlerde Benlik Saygısı Geliştirmede Beceri Eğitimi Ve Aktivite Merkezli Programların Etkisi. *Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi SBE.
- Aksu, N. (2017). Örgüt Temelli Benlik Saygısının Psikolojik İyi Oluşa Etkisinde İstismarcı Eğitimin Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Kars: Kafkas Üniversitesi SBE.
- Aktaş, Ö. (2011). Boşanma Nedenleri ve Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.
- Aktaş, S. (2009). Eşlerden Birinin Kaygı Düzeyi ile Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SABE.
- Akyıldız, G. (2017). Radyoiod Tedavisi Almış Tiroid Kanseri Hastalarında Hastalık Algısının Anksiyete, Depresyon ve Yaşam Kalitesi ile İlişkisi. *Uzmanlık Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Nükleer Tıp Anabilim Dalı.
- Alkan, E.Ö. (2014). Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları (Trabzon Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Alpay, A. (2009). Yakın İlişkilerde Bağışlama: Bağışlamanın; Bağlanma, Benlik Saygısı, Empati ve Kıskançlık Değişkenleri Yönünden İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Arıkan, Ö. (2017). Kolektif Benlik Saygısının Gösteriş Amaçlı Tüketim Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

- Avcı, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Bağcı, C. (2013). Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi EBE.
- Başaran, D. (2016). Medeni Durumun Öğretmenlerin Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi EBE.
- Bilgin, Ş. (2001). Ergenlerde Kaygı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Budak, B., 2010. Boşanma Sonrası Korku ve Endişeler. <http://www.eyvahbosaniyorum.com/bosanma-sonrasi-korku-ve-endiseler.html> adresinden alınmıştır.
- Canbolat, D. (2018). Öğretmenlerde Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Benlik Saygısının İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SABE.
- Cesur, C. (2017). Bir Grup Çalışan Yetişkinde Kaygı Düzeyi, Mükemmelliyetçilik ve Öfke Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Işık Üniversitesi SBE.
- Ceviz, F.H. (2009). Orta Yaş Ve Yaşlılıkta Dindarlık, Mistik Tecrübe Ve Benlik Saygısı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Çağlar, E. (1996). Müsabaka Kaygısının Dinlenik Kalp Atım Hızı Üzerine Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Çarkoğlu, A., Kalaycıoğlu, E., 2013. *Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.
- Çeçen, D. (2017). Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ile Benlik Saygısı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Çelenoğlu, A. (2011). Evli Bireylerin Bağlanma Stillerine ve Kendilik Algısına Göre Evlilikte Yaşanan Sorunlarla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Çelik, E. (2009). Evli Öğretmenlerin Bağlanma Stili, Denetim Odağı ve Bazı Nitelikleri Açısından Evlilik Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi EBE.
- Çiçek, Z. (2014). Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kent Örneği. *Doktora tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi SBE.
- Çöllü, B. (2017). Ergenlerde Duygu Durum Düzenleme Becerileri, Benlik Saygısı, Depresyon, Anksiyete ve Çocukluk Çağı Travmaları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı.
- Demirkol, Ö. & Doğan, S. (2003). Benlik kavramı-beden imgesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Dereli, N. (1992). İlk Kez Kalıcı Pacemaker Yerleştirilen Hastalara Uygulanan Programlanmış Eğitimin Hastanın Anksiyete Düzeyine Olan Etkisinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Develi, E. (2006). Konya’da İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sürekli Kaygı Durumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SABE.

- Dilek, H. (2007). Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.
- Doğan, E. (1998). Evli Boşanmışlarda Yalnızlık, Depresyon, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İnancı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Dönmez, B. (2018). Obez Kadınlarda Benlik Saygısı ve Beden İmgesinin Cinsel Doyuma Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Duman, G. K. (2008). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Durumluluk Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sınav Kaygısı Düzeyleri ve Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.
- Düzenli, F. (2011). Geleneksel Türk Ailesindeki Dönüşümün Sosyal Politikaya Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Ekmekçi, H. (2010). Toplumsal, Kültürel ve İletişimsel Boyutlarıyla Bir Boşanma Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Ekşi, P. (1998). Sınav Kaygısının Üniversite Adayı Ergenlerde İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Ekşi, F. (2006). Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Okul İklimi Algıları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Erdoğan, S. (2007). Evlilik Uyumu ile Psikiyatrik Rahatsızlıklar, Bağlanma Stilleri ve Mizaç Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı.
- Erdul, G. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Becerileri İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Ergül, O. K. (2017). 12-14 Yaş Grubu Ergenlerde “Ders Dışı Etkinlikler ve Egzersiz Kapsamında” Uygulanan Fiziksel Aktivite Programının İlköğretim Öğrencilerinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi SABE.
- Erişti, A. (2010). Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Erkan, Z. (1994). Grup Rehberliğinin Yüksek Sınav Kaygısına Yönelik Deneysel Bir Çalışma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi SBE.
- Eroğlu, K. (2018). Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Kaygıları ile Benlik Saygısı, Anne-Baba Tutumları, Mükemmelliyeçilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi EBE.
- Ertürk, S. (1994). Anksiyete bozukluklarında işlevsel olmayan tutumların ölçülmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Fidanoğlu, O. (2006). Evlilik Uyumu, Mizah Tarzı ve Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Gönül, E. (2008). Kimlik Statülerinin 22-30 Yaşlar Arasındaki Genç Yetişkinlerin Yaşadığı Kaygı Düzeyi ile İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.

- Göztok, K. (2007). Özsaygının Liderlik Tarzı ve Liderin İş Yapma Tutumları ile İlişkinin İncelenmesi ve Türk Deniz Kuvvetlerinde Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Deniz Harp Okulu, Deniz Bilimleri ve Mühendisliği Enstitüsü.
- Gözüyılmaz, A. (2011). Evli Ergenlerde Beden İmgesi ve Benlik Saygısının Gebelik Durumuna Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi FBE.
- Güleç, S. (2014). Evlilik Memnuniyeyini Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi EBE.
- Güler, H. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Aile Tutumunun İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Güner, K. Z. (2014). Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, İlişkilerdeki Bilişsel Süreçler, Yüklemeler, Evlilikte Sorunlarla Başa Çıkma Yollarının Evlilik Uyumu ile İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Güneş, D. K. (2007). Boşanma Sürecindeki Eşlerin Aile İçi İlişkileri ile Problemler Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- İkizoğlu M. (1993). Demokratik ve Otoriter Ana-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- İyilikçi, N. (2015). Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Yaşam Doyum Düzeylerini Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.
- Kantarcı, D. (2009). Evli Bireylerin Bağlanma Stillerine Göre Aldatma Eğilimleri ve Çatışma Yönetim Biçimlerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Kapucı, O. (2014). Evli Çiftlerin Evlilik Kalitesi ve Bağlanma Stillerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Kara, D. Ö. (2016). Gelişimsel Yetersizlik ve Normal Gelişim Gösteren Çocuklarının Annelerinin Aile Yaşam Kalitesi, Evlilik Uyumu ve Öznel İyi Oluşlarının İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SABE.
- Kara, F. M. (2015). Serbest Zamanda Sıkılma Algısının Yaşam Kalitesi ve Evlilik Doyumu Üzerine Etkisinin Belirlenmesi. *Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi SABE.
- Karadeniz, E. (2005). Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencileri ve Velilerinin Kaygı Düzeyleri, Başetme Yolları ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Kavas, S. (2010). Eğitimli ve Boşanmış Kadının Boşanma Sonrası Tecrübesi. *Doktora Tezi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi SBE.
- Kaya, B. (1998). Sürekli Ayaktan Periton Dializi Uygulayan Hastaların Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Kaya, Ş. (2017). Ergenlerde Ana-Babaya Bağlanma Örüntüsünün Benlik Saygısı ve Yalnızlık ile İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE.
- Kaya, T. (2009). İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi SBE.

- Kaynar, G. (2016). Boşanma Sürecindeki Kişilerin Baş Etme Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar, Yılmazlık ve Sosyal Destek Algıları Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SABE.
- Keskin, D. (2017). Geleneksel Aileden Modern Aileye Geçiş Sürecinde Ailede Din Eğitimi Anlayışındaki Değişim. *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE.
- Keskin, G. S. (2013). Travmatik Bir Yaşantı Olarak Boşanma: Aile İçi Şiddet, Travmatik Stres ve Sosyal Desteğin Travma Sonrası Büyüme İle İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Keskin, I. (2007). Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde: Niğde Üniversitesi SBE.
- Kılıç, E. (2017). Bağlanma Biçimlerinin Evlilik Doyumu ile İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Kımtır, N. (2008). Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi. *Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Koçak, E. (2016). Zihinsel Engelli Ergenlerde Sportif Rekreasyon Aktivitelerinin Benlik Saygısına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SABE.
- Kolkısa, İ. (2018). Türk Toplumunda 18 Yaşından Önce Evlendirilmiş Kadınların Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ile Benlik Saygısı ve Ebeveyn Kabulü Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Kongar, E. (1969) İzmir'de Şehirsel Ailenin Bazı Nitelikleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Kumral, A (1979). Durumluk-Sürekli Anksiyete, Postoperatif Ağrı ve Hemşirelik Etkileşimlerinin İlişkileri. *Doçentlik Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yüksek Hemşirelik Okulu.
- Kuzeyli, Yıldırım, Y. (2002). Diyaliz Hastalarında Progresif Gevşeme Yöntemlerinin Kaygı Düzeyi ve Yaşam Kalitesine Olan Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Manav, F. (2010). Soren Kierkegaard'da Kaygı Kavramı. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.
- Mızrak, M. (2015). Pozitif Psikoloji ve Sosyal Karşılaştırma Teorisinden Yararlanılarak Oluşturulan Benlik Saygısı Geliştirme Modelinin Benlik Saygısına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Üniversitesi SBE.
- Mişe, M. A. (2015). Boşanmanın Sosyo-Psikolojik ve Dini Sebepleri ve Sonuçları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Uşak İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Mussatayeva, M. (2018). Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Kadınların Evlilik Doyumu ile Aile İşlevlerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Oğuz, N. (2016). Genç Yetişkinlerde Anne Baba Tutumu, Anksiyete ve Benlik Saygısı İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Öğüt, R. (2004). Sporda Sürekli Kaygı Düzeyi ile Benlik Saygısının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi SABE.
- Öklük, Ö. (2018). Çocukluk Dönemi Travmatik Yaşam Olaylarına Maruz Kalmış Yetişkin Bireylerin Benlik Saygısı, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Baş Etme Becerilerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Işık Üniversitesi SBE.

- Öz, Z. (2018). Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı Düzeyi ve Başa Çıkma Stratejilerinin Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Özdemir, P. (2013). Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi (Ordu İli Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Özpoyraz, N., 2005. Anksiyete Bozuklukları. *Ders Notları*. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı
- Özyurt Ö. (2011). Hafif Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Aile İşleyişi ve Aile Yaşam Kalitesinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Pehlivan, S. (2017). Lise Öğrencilerinin Sosyal Uyum Becerileri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Perim, A. (2007). Trakya Üniversitesi Eğitim, Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde Çalışan Hemşirelerin Kaliteli Yaşam Algısının Belirlenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: SABE.
- Sancaklı, D. (2014). Boşanmış Annelerin ve Çocuklarının Boşanma Sürecine İlişkin Yaşantıları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Sakarya, E. (2018). Evli Bireylerin Evlilik Uyum, Yaşam Memnuniyeti ve Yaşam Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin Yordanması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi SBE.
- Salim, E. (2017). Boşanma Sürecindeki Bireylerde Başa Çıkma Stratejileri ve Dini Başa Çıkma: Isparta Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Salman, Durmaz, N. (2015). Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Problem Çözme Becerileri İle Otomatik Düşünceleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.
- Sarıca, E. (2013). Ebeveynlerin sosyal sorun çözme yönelimi ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi EBE.
- Sayan, Karahan, A. (2012). Boşanma Sonrası Yaşama Uyum. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, SBE.
- Sel, Ş. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Beden Memnuniyeti Düzeyleri ile Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Serim T., 1979. Türkiye'de aile yapısının belirleyicileri. *Türkiye'de kadın*. Türk Sosyal Bilimler Derneği. s.117-132.
- Sirkeci, Y. (2018). Profesyonel Futbolcuların Antrenman Öncesi ve Sonrası Performans Beklenti ve Değerlendirmeleri ile Benlik Saygısı, Sporda Güdülenme ve Sürekli Optimal Performans Duygu Durum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Şahin, Ö. (2017). Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Kişilerde Benlik Saygısı ile Sosyal Fobi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Şeleci, Z. (2014). Evli Bireylerde Bağlanma Stilleri ile Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.

- Taştekin, E. (2016). Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SABE.
- Tık, Yakar, F. A. (2015). Kaynaştırma Eğitimi Yapılan Sınıflarda Normal Gelişim Gösteren Çocuğu Bulunan Ailelerin Kaygı Düzeyi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.
- Toçoğlu, M. (2007). Bazı Meslek Gruplarında Fiziksel Benlik Algısının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Tor, H. (1993). Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Tural, Ş. (2018). Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Sürecindeki Tutumu ile Çocuğun Benlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SBE.
- Turanlı, P. (2010). Orta Yetişkinlikte Evlilik Uyumu İle Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Saptanması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Tuzcu, A. (2017). Evli Bireylerde Kişilik Özelliklerinin Evlilik Uyumu ve Evlilik Doyumu Üzerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Arel Üniversitesi SBE.
- Tüğen, L. E. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Bağlanma, Duygu Regülasyonu ve Benlik Saygısı İlişkisinin Araştırılması. *Uzmanlık Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Anabilim Dalı.
- Türedi, E. (2015). Özyeterlik, Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeyi İlişkisi (Cinsiyet ve Deneyim Süresi Açısından Resmi Okul ve Özel Okul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma). *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Toros Üniversitesi SBE.
- Türksoy, F. B. (2014). Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinde Benlik Saygısı ve Stresle Baş Etme Yöntemleri (Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Uçman, B. (2006). Endüstride Takım Çalışması Eğitiminin İş Doyumu, Motivasyon ve Kaygı Düzeyine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Usta, H.K. (2017). Ergenlerde Benlik Saygısının Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Olumsuz Otomatik Düşüncelerle Yordanması: Samsun İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi SABE
- Uyar, S. (1999). Boşanmış Bireylerin Evlilik Sürecine Ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi.
- Uzun, M. (2018). Tetrapleji, Hemipleji Hastalarında Benlik Saygısı ve Benlik Saygısına Beden İmajının Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Uzunkaya, Seçen, H, K. (2017). Türkiye’de Boşanma ve Eş Kaybı Bağlamında Dul Kadın Algısı. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Uzunoğlu, N. (2016). Türkiye’de Boşanma Nedenleri: Bolu İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE.
- Ünal, A. (2016). Sosyal Bir Olgu Olarak Boşanmanın Nedenleri ve Sonuçları. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- Yağmur, M. (2017). Migren Cerrahisine Başvuran Hastalarda Anksiyete, Depresyon, Yaşam Kalitesini Değerlendirme Çalışmaları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi SBE.

- Yeşilova, E. (2017). Üsküdar Üniversitesi Lisans ve Yüksek Lisans Öğrencilerinde Sigara Bağımlılığında Dürtüsellik ve Benlik Saygısı İlişkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Yeşilyurt, B. (2017). Fabrika İşçilerinin Ergonomiye Bakışının Benlik Saygısı ile Etkileşimi, *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi SABE.
- Yılmaz, A. E. (2002). The Prediction of Postdivorce Adjustment from Perceived Power/control over Child-related Concerns, Perceived Social Support, and Demographic Characteristics. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi SBE.
- Yüzgeç, S. (2014). Benlik Saygısı ile Mistik Tecrübe Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Zehir, T. (2016). Evlilik Uyumu ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE.
- Zeytinoglu, E. (2003). Evli Bireylerin Benlik Saygısı, Kıskançlık Düzeyi, Evlilikteki Çatışmalar ve Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE.

EKLER

EK A.1: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Üniversitemiz Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na ait 19 Aralık 2018 Tarih ve 2018-17/10 Sayılı Karar Örneğidir.

KARAR:2018-17/10

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Aliye Nurseda GÜLER'in "Evli ve Boşanmış Bireylerin Yaşam Kaliteleri, Kaygı Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması" isimli tez araştırmasının başvuru dosyası görüşüldü.

Görüşmeler sonunda; Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Aliye Nurseda GÜLER'in "Evli ve Boşanmış Bireylerin Yaşam Kaliteleri, Kaygı Düzeyleri ve Benlik Saygılarının Karşılaştırılması" isimli tez araştırması gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak; incelenmiş ve uygun bulunmuş olup araştırmanın/çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına karar verildi.

Prof.Dr. Özlem YAPICIER
Etik Kurul Başkanı

EK A.2: Anket Araştırmaları İçin Aydınlatılmış Onam Formu

EVLİ, BOŞANMIŞ VE BOŞANMA SÜRECİNDE OLAN BİREYLERİN YAŞAM KALİTELERİ, KAYGI DÜZEYLERİ, VE BENLİK SAYGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Değerli katılımcı,

Bu araştırma Bahçeşehir Üniwersitesi Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nurseda Güler ve akademik danışmanı Doç. Dr. İşhak Aydemir tarafından yürütölen bir tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı, *“evli, boşanmış ve boşanma sürecinde olan bireylerin yaşam kaliteleri, kaygı düzeyleri ve benlik saygılarını karşılaştırmaktır”*. Çalışmaya katılım tamamen gönüllölük esasına dayanır. Yanıtlarınız tamamen gizli tutulacak ve elde edilecek veriler sadece tez kapsamında bilimsel çalışmada kullanılacaktır. Araştırmada geçerli sonuçlar elde edinebilmesi amacıyla sorulara size en uygun yanıtları vermeniz ve soruları boş bırakmamanız oldukça önemlidir. Çalışmayı istediğiniz takdirde bırakabilirsiniz. Çalışmayla alakalı her türlü soru ve çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Psk. Nurseda Güler (gulernursed@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz. Katılımınız ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki kutucuğu “x” ile işaretleyiniz ve devam ediniz.

Kabul ediyorum.

EK A.3: Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz : a) Kadın b) Erkek

Yaşınız :

Öğrenim durumunuz : a) Okumamış b) İlkokul c) Ortaokul d) Lise e) Önlisans f) Lisans
g) Yüksek lisans h) Doktora

Mesleğiniz :

Çocuğunuz var mı, cevabınız “evet” ise kaç tane :

Medeni durumunuz : a) Evli b) Boşanmış

Evli iseniz ;

Evlenme şekliniz : a) Görücü usulü b) Flört c) Zorla d) Kaçarak e) Töre gereği

Evlenmeden önce ne kadar flört ettiniz : a) Hiç a) 1 yıldan az b) 1-3 yıl c) 4-6 yıl
d) 6 yıldan fazla

Evlilik süreniz :

Evlenme yaşı :

Eşinizin öğrenim durumu : a) Okumamış b) İlkokul c) Ortaokul d) Lise e) Önlisans f) Lisans
g) Yüksek lisans h) Doktora

Eşinizin mesleği :

Eşinizin yaşı :

İkamet yeriniz : a) Büyükşehir b) Şehir c) İlçe d) Kasaba-Köy

Daha önce evlilik yaptınız mı, cevabınız “evet” ise kaç defa :

Boşanmış iseniz ; (*1'den fazla boşanmanız olduysa son olanı baz alınız.*)

Evlenme şekliniz : a) Görücü usulü b) Flört c) Zorla d) Kaçarak e) Töre gereği

Evlenmeden önce ne kadar flört ettiniz : a) Hiç a) 1 yıldan az b) 1-3 yıl c) 4-6 yıl
d) 6 yıldan fazla

Ne kadar süre evli kaldınız :

Boşanma tarihi :

Boşanmaya kim karar verdi : a) Siz b) Eşiniz c) Yakınlarınız d) Yasal zorunluluk

Boşanma şekliniz : a) Anlaşmalı b) Tartışmalı

Boşanma nedeniniz :

Eşinizin öğrenim durumu : a) Okumamış b) İlkokul c) Ortaokul d) Lise e) Önlisans f) Lisans
g) Yüksek lisans h) Doktora

Eşinizin mesleği :

Eşinizin yaşı :

Birlikteyken nerede ikamet ediyordunuz : a) Büyükşehir b) Şehir c) İlçe d) Kasaba-Köy

Çocuklarınız var mı, cevabınız “evet” ise velayeti kimde : a) Siz b) Eşiniz c) Hem eşiniz, hem
siz (*fazla çocuğunuz varsa*)

d) Diğer (*bu şıkkı işaretlediyseniz
kimde olduğunu belirtiniz.*)

Daha önce evlilik yaptınız mı, cevabınız “evet” ise kaç defa :

Şu an tek başınıza mı yaşıyorsunuz, cevabınız “hayır” ise kiminle yaşıyorsunuz :

Yeniden evliliğe bakış açınız nasıl : a) Olumlu b) Olumsuz

EK A.4: Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WHOQOL-BREF)

Bu anket sizin yaşamınızın kalitesi, sağlığınız ve yaşamınızın öteki yönleri hakkında neler düşündüğünüzü sorgulamaktadır. Lütfen bütün soruları son 2 haftayı göz önünde bulundurarak ve size en uygun olanı seçerek cevaplayınız.

1. Yaşam kalitenizi nasıl buluyorsunuz?	Çok kötü (1)	Biraz kötü (2)	Ne iyi, ne kötü (3)	Oldukça iyi (4)	Çok iyi (5)
2. Sağlığınızdan ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
3. Ağrılarınızın yapmanız gerekenleri ne kadar engellediğini düşünüyorsunuz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Aşırı derecede (5)
4. Günlük uğraşlarınızı yürütebilmek için herhangi bir tıbbi tedaviye ne kadar ihtiyaç duyuyorsunuz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Aşırı derecede (5)
5. Yaşamaktan ne kadar keyif alırsınız?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Aşırı derecede (5)
6. Yaşamınızı ne ölçüde anlamlı buluyorsunuz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Aşırı derecede (5)
7. Dikkatinizi toplamada ne kadar başarılısınız?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Son derecede (5)
8. Günlük yaşamınızda kendinizi ne kadar güvende hissediyorsunuz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Son derecede (5)

9. Fiziksel çevreniz ne ölçüde sağlıklıdır?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Son derecede (5)
10. Günlük yaşamı sürdürmek için yeterli gücünüz kuvvetiniz var mı?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Tamamen (5)
11. Bedensel görünüşünüzü kabullenir misiniz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Tamamen (5)
12. İhtiyaçlarınızı karşılamaya yeterli paranız var mı?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Tamamen (5)
13. Günlük yaşantınızda size gerekli bilgi ve haberlere ne ölçüde ulaşabiliyorsunuz?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Tamamen (5)
14. Boş zamanları değerlendirme uğraşları için ne ölçüde fırsatınız olur?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Tamamen (5)
15. Bedensel hareketlilik (etrafta dolaşabilme, bir yerlere gidebilme) beceriniz nasıldır?	Çok kötü (1)	Biraz kötü (2)	Ne iyi, ne kötü (3)	Oldukça iyi (4)	Çok iyi (5)
16. Uykunuzdan ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
17. Günlük uğraşlarınızı yürütebilme becerinizden ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
18. İş görme kapasitenizden ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)

19. Kendinizden ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
20. Aile dışı kişilerle ilişkilerinizden ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
21. Cinsel yaşamınızdan ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
22. Arkadaşlarınızın desteğinden ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
23. Yaşadığımız evin koşullarından ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
24. Sağlık hizmetlerine ulaşma koşullarınızdan ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
25. Ulaşım olanaklarınızdan ne kadar hoşnutsunuz?	Hiç hoşnut değil (1)	Çok az hoşnut (2)	Ne hoşnut, ne de değil (3)	Epeyce hoşnut (4)	Çok hoşnut (5)
26. Ne sıklıkta hüznün, ümitsizlik, bunaltı, çökkünlük gibi duygulara kapılırsınız?	Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Ara sıra (3)	Çoğunlukla (4)	Her zaman (5)
27. Yaşamınızda size yakın kişilerle (eş, iş arkadaşı, akraba) ilişkilerinizde baskı ve kontrolle ilgili zorluklarınız ne ölçüdedir?	Hiç (1)	Çok az (2)	Orta derecede (3)	Çokça (4)	Aşırı derecede (5)

EK A.5: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetsinsizin anında nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hiç	Biraz	Çok	Tamamiyle
1. Şu anda sakinim	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Kendimi emniyette hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Şu anda sınırlarım gergin	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Pişmanlık duygusu içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Şu anda huzur içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Şu anda hiç keyfim yok	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Başıma geleceklerden endişe ediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Şu anda kaygılıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Kendimi rahat hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Kendime güvenim var	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Şu anda asabım bozuk	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Çok sinirliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Sınırlarımın çok gergin olduğunu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Kendimi rahatlamış hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Şu anda halimden memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Şu anda endişeliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Şu anda sevinçliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Şu anda keyfim yerinde	(1)	(2)	(3)	(4)

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin anında nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hemen hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
21. Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
22. Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
23. Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
24. Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
25. Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
26. Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
27. Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
28. Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
29. Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
30. Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
31. Her şeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
32. Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
33. Genellikle kendimi emniyette hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
34. Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
35. Genellikle kendimi hüzünlü hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
36. Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
37. Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
38. Hayal kırıklıklarımı öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
39. Akli başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
40. Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK A.6: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Ařađıdaki maddeler, kendiniz hakkında ne dűřünűp, genel olarak nasıl hissettiđinize iliřkin olarak hazırlanmıřtır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve kendiniz hakkında nasıl hissettiđinizi uygun olanı iřaretleyerek belirtiniz.

- 1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 2. Bazı olumlu özelliklerim olduđunu dűřünüyorum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 6. Kendime karşi olumlu bir tutum içindeyim.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 7. Genel olarak kendimden memnunum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş
- 8. Kendime karşi daha fazla sayđı duyabilmeyi isterdim.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIş d. ÇOK YANLIş

- 9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
- 10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.**
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
- 11. Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?**
a. ÇOK DEĞİŞİR b. ZAMAN ZAMAN DEĞİŞİR c. ÇOK AZ DEĞİŞİR
d. HİÇ DEĞİŞMEZ
- 12. Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün farklı bir görüşe sahip olduğunuzu farketmiş olursanız?**
a. EVET, SIK SIK OLUR b. EVET, BAZEN OLUR
c. EVET, NADİREN OLUR
d. HAYIR, HİÇ OLMAZ
- 13. Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini farkettim.**
a. DOĞRU b. YANLIŞ
- 14. Kendim hakkında bazı günler olumlu bazı günler ise olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.**
a. DOĞRU b. YANLIŞ
- 15. Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.**
a. DOĞRU b. YANLIŞ
- 16. Başınıza gerçekten bir şey geldiğinde kimse sizin durumunuzla pek ilgilenmeyecektir.**
a. DOĞRU b. YANLIŞ

17. İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

18. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaklardır.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

19. Bazı kişiler, insanların büyük çoğunluğunun güvenilebilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerinde çok güvenilemeyeceğini söylerler. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

a. İNSANLARIN ÇOĞUNA GÜVENİLEBİLİR

b. İNSANLARLA İLİŞKİLERDE ÇOK GÜVENİLEMEZ

20. İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler?

a. BAŞKALARINA YARDIM ETMEYE

b. KENDİ ÇIKARLARINI DÜŞÜNMEYE

21. Eleştiriye karşı ne kadar hassassınızdır?

a. ÇOK FAZLA HASSAS b. OLDUKÇA HASSAS c. AZ HASSAS

d. HASSAS DEĞİL

22. Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla incitir.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

23. Yanlış yaptığımız bir şey için biri size güldüğünde veya suçladığında ne kadar rahatsız olursunuz?

a. ÇOK FAZLA b. OLDUKÇA c. RAHATSIZ OLMAM

24. Genelde ne kadar mutlusunuzdur?

a. ÇOK MUTLU b. MUTLU c. PEK MUTLU DEĞİL d. ÇOK MUTSUZ

25. Genelde oldukça mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

26. Genel olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali içinde mi hissedersiniz?

- a. ÇOK NEŞELİ BİR RUH HALİ İÇİNDE
b. OLDUKÇA NEŞELİ BİR RUH HALİ İÇİNDE
c. NE NEŞELİ NE DE NEŞESİZ RUH HALİNDE
d. OLDUKÇA NEŞESİZ RUH HALİNDE

27. Hayattan çok zevk alıyorum.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

28. Ben de mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

29. Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu?

a. ÇOK SIK b. SIK c. ARA SIRA d. NADİREN e. HİÇBİR ZAMAN

30. Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

31. Bana hayalperest denilebilir.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

32. Zamanımın büyük bir kısmını hayal kurmakla geçiririm.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

33. Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız?

a. ÇOK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN

- 34. Hiç uykuya dalma ya da uykunun sürekliliği açısından sorunuz oldu mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 35. Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 36. Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirlendiğiniz olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 37. Hiç sizi rahatsız edecek kadar çarpıntı hissettiğiniz olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 38. Hiç sizi rahatsız edecek kadar başınızın içinde basınç hissettiğiniz olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 39. Şu sıralarda hiç tırnak yiyor musunuz?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 40. Egzersiz veya çalışma zamanları dışında hiç sizi rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 41. Hiç sizi rahatsız edecek kadar ellerinizde terleme olur mu?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 42. Hiç rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN
- 43. Hiç rahatsız edici kabuslar görür müsünüz?**
a. SIK SIK b. BAZEN c. NADİREN d. HİÇBİR ZAMAN

- 44. Ulusal veya uluslar arası önemli bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde birisi size gülerse ne hissedersiniz?**
- ÇOK İNCİNİRİM VE RAHATSIZ OLURUM
 - BİRAZ İNCİNİRİM VE RAHATSIZ OLURUM
 - BENİ PEK FAZLA ETKİLEMEZ
- 45. Ulusal veya uluslar arası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.**
- DOĞRU
 - YANLIŞ
- 46. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak bir şey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.**
- DOĞRU
 - YANLIŞ
- 47. Uluslar arası konuları tartışır mısınız?**
- PEK ÇOK
 - OLDUKÇA
 - ÇOK AZ
 - HİÇBİR ZAMAN
- 48. Arkadaşlarınızla birlikte uluslar arası konuları tartıştığınız zaman tutumunuz nasıl olur?**
- SADECE DİNLERİM
 - ARADA BİR GÖRÜŞ BİLDİRİRİM
 - KONUŞMAYA EŞİT ORANDA KATILIRIM
 - DİĞERLERİNİ İKNA ETMEYE ÇALIŞIRIM
- 49. Siz 10-11 yaşlarınızdayken anneniz arkadaşlarınızı tanır mıydı?**
- HEPSİNİ TANIRDI
 - ÇOĞUNU TANIRDI
 - BAZILARINI TANIRDI
 - HEMEN HEMEN HİÇBİRİNİ TANIMAZDI
- 50. Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?**
- HEPSİNİ TANIRDI
 - ÇOĞUNU TANIRDI
 - BAZILARINI TANIRDI
 - HEMEN HEMEN HİÇBİRİNİ TANIMAZDI

51. 5.-6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

52. 5.-6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

53. 5.-6. sınıflardayken karneniz kötü olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

54. 5.-6. sınıflardayken karneniz kötü olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

a. DOĞRU b. YANLIŞ

55. Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgilenirler?

a. ÇOK İLGİLENİRLER b. OLDUKÇA İLGİLENİRLER
c. İLGİLENMEZLER

56. Büyümekte olduğunuz dönemde babanızın en çok tuttuğu çocuğu kimdi?

a. BEN b. AĞABEYİM c. ABLAM d. ERKEK KARDEŞİM
e. KIZ KARDEŞİM
f. BİLDİĞİM KADARIYLA ÇOK TUTTUĞU BİRİSİ YOKTU

57. Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?

a. HEPSİNİ TANIRDI b. ÇOĞUNU TANIRDI c. BAZILARINI TANIRDI
d. HEMEN HEMEN HİÇBİRİNİ TANIMAZDI

58. Anne ve babanızın hangisi ile daha rahat konuşabiliyorsunuz?

- a. BABAMLA ÇOK DAHA FAZLA
- b. BABAMLA BİRAZ DAHA FAZLA
- c. HER İKİSİ İLE EŞİT ORANDA
- d. ANNEMLE BİRAZ DAHA FAZLA
- e. ANNEMLE ÇOK DAHA FAZLA

59. Anne ve babanızın hangisi sizi daha çok över?

- a. BABAM ÇOK DAHA FAZLA
- b. BABAM BİRAZ DAHA FAZLA
- c. HER İKİSİ EŞİT ORANDA
- d. ANNEM BİRAZ DAHA FAZLA
- e. ANNEM ÇOK DAHA FAZLA

60. Anne ve babanızın hangisi size daha çok şefkat gösterir?

- a. BABAM ÇOK DAHA FAZLA
- b. BABAM BİRAZ DAHA FAZLA
- c. HER İKİSİ EŞİT ORANDA
- d. ANNEM BİRAZ DAHA FAZLA
- e. ANNEM ÇOK DAHA FAZLA

61. Anne ve babanız anlaşamadıkları zaman siz genellikle hangisinden yana olursunuz?

- a. ÇOK DAHA FAZLA OLARAK BABAMDAN YANA
- b. BİRAZ FAZLA OLARAK BABAMDAN YANA
- c. EŞİT ORANDA HER İKİSİNDEN YANA
- d. BİRAZ FAZLA OLARAK ANNEMDEN YANA
- e. ÇOK DAHA FAZLA OLARAK ANNEMDEN YANA

62. Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir?

- a. EVET
- b. HAYIR

63. İnsanların çoğu sizin nasıl bir kişi olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi gerçekten tanımadıklarını mı düşünürsünüz?

- a. ÇOĞU BENİM NASIL BİRİ OLDUĞUMU BİLİR
- b. ÇOĞU GERÇEKTEN BENİ TANIMAZ